

ŽIROVSKI OBČASNIK

ZBORNİK ZA VSA VPRAŠANJA NA ŽIROVSKEM, LETNIK XXVI (2005)

35

ŽIROVSKI OBČASNIK

ZBORNİK ZA VSA VPRAŠANJA NA ŽIROVSKEM

ŽIRI 2005

U V O D N I K

Miha Naglič

STO LET SOKOLA, POL STOLETJA SVOBODE IN ČETRTO STOLETJA ŽIROVSKEGA OBČASNIKA

Ja, Žirovski občasnik (ŽO) izhaja že četrto stoletje! To sicer ni kakšna posebna obletnica in tisti, ki to publikacijo proizvajamo, je ne bomo še posebej obhajali. Četrto stoletje bo le priložnost za kratek postanek in premislek o tem, kako je bilo, česa ni in kaj se utegne še zgoditi.

Spominjam se dne, ko smo šli s svojim novim izdelkom prvič med ljudi. To je bilo v soboto, 24. oktobra 1980. Na dan tedanjega krajevnega praznika smo se zbrali v družbenem domu Partizan, da bi ga po pravkar končani prenovi slovesno odprli. Predlagal sem, da bi se ob tej priložnosti spomnili še dveh obletnic, 75-letnice žirovskega Sokola in 25-letnice DPD Svoboda Žiri. Prve zato, ker je bil dom, v katerem smo praznovali, zgrajen in odprt že leta 1908 kot prvi sokolski dom na slovenskem podeželju izven večjih mest. Zgradilo pa ga je telovadno društvo Sokol Žiri, ustanovljeno 1905. Delavsko prosvetno društvo Svoboda Žiri pa je bilo ustanovljeno 1955, ko so tako in brez potrebe preimenovali dotedanje SKUD – sindikalno kulturno umetniško društvo Oton Župančič. Bilo je brez lastnega domovanja; gostovalo je v sindikalni dvorani Alpine in v fizikulturnem domu Partizan, v nekdanji sokolski domačiji, vse dokler se ni 1. maja 1960 preselilo v novo in veliko dvorano v novem in velikem združenem domu, bojda največjem v celi Jugoslaviji, v katerem domuje še danes, pol stoletja pozneje ...

In kako je 25 let po tisti slovesnosti v Partizanu? Na stoletnico Sokola se še spomnil ni nihče, kaj šele, da bi jo proslavljal. Tisti, ki so bili sami sokoli, so pomrli, mogoče živi še kdo, ki je bil leta 1941 sokolič. Današnji športniki najbrž še vedo ne, da je bila do 2. svetovne vojne in še kako desetletje po njej glavni šport telovadba v različnih oblikah, na orodjih, v parterju in vaje na prostem. Pozneje so prevladali drugi športi, bodisi ekipni bodisi individualni. Prva je bila pa telovadba, in ta je bila pri Sokolu in nekoliko pozneje še pri Orlu (v Žireh od 1908). Res je tudi, da Sokol ni bil le telovadna, ampak tudi prosvetna organizacija. Lahko bi se ga torej spomnil še kdo drug. V prvi številki ŽO smo objavili nekaj odlomkov iz sokolske kronike; sam sem to poletje povzel nekaj odlomkov iz nje v Gorenjskem glasu. Gradiva je pa za celo knjigo. Napisal bi jo že kdo, tudi podpisani, a

kdo jo bo založil, ko pa se zdi, da se nihče več nima za dediča tega enkratnega in pomembnega obdobja in društva, ki je odigralo veliko vlogo v žirovski in slovenski zgodovini? Takšne pozabe, kakršno je sokolstvo doživelo v Žireh, si v kraju, kjer je Sokol zgodaj vzletel in visoko poletel, nikakor ne zasluži.

Polstoletnici Svobode smo to pot namenili osrednjo pozornost. Ker je že pol stoletja osrednje žirovsko kulturno društvo in zato, ker je bila prav Svoboda tista, ki je dala zavetje siroti, kakršna je bila v svojem začetku nezakonska »revija« z imenom Žirovski občasnik. Ko se je ta »spodrasla« in postala domoznanski zbornik, je šla na svoje. Zgodovinsko dejstvo, da je DPD Svoboda Žiri skupaj z rajno Krajevno konferenco SZDL Žiri ustanovitelj ŽO, ostaja. Svoji krušni materi smo hoteli sprva nameniti osrednji razdelek, včasih smo mu rekli sredica; ko se je izkazalo, da je tega gradiva veliko, smo se odločili, da ga izdamo v posebnem zvezku. Ker je v njem Svoboda prikazana v mnogih besedah in številnih slikah, ne kaže, da bi o njej besedovali in jo slikali še tu.

ŽO je to pot močno shujšan. Iz njega izločena Svoboda je v posebnem zvezku *Pol stoletja Svobode*, bralcem pa podarjamo tudi knjižico z naslovom *Dediščina Rapalske meje*. Izdalo jo je Muzejsko društvo Žiri, natis pa je z denarno podporo omogočilo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. V njej sta prikazana Rupnikova linija in Alpski zid in življenje ob rapalski meji v letih 1918–43(47). Napisana je kot »poskus utemeljitve nove muzejske zbirke«, ki jo namerava MD Žiri postaviti v prenovljenem muzeju, ko bo končana rekonstrukcija Stare šole. Namenjena je popularizaciji nove zbirke. Zbudila naj bi zanimanje za to napol pozabljeno zgodovinsko snov in spodbudila zbiranje predmetov in pričevanj, ki nanjo spominjajo. Na zahtevo ministrstva ni namenjena prodaji, zato jo MD Žiri kot soizdajatelj ŽO bralcem podarja.

In kaj je ostalo v ŽO? Malo, a dobro. Profesor Rado Jan, ki je gotovo eden najbolj dragocenih sodelavcev našega zbornika, je 8. oktobra 2005 dopolnil 80 let. To je bila imenitna priložnost za daljši pogovor s tem izjemno razgledanim Žirovcem, ki je v svojem življenju veliko skusil in dognal in ve kot tak tudi marsikaj povedati. Po stroki je profesor svetovne književnosti. Delal je največ kot šolnik ter kulturni in strokovni sodelavec različnih ustanov v Kranju, Škofji Loki, Ljubljani in Beogradu. Po upokojitvi se je odločil vrniti v rodne Žiri in na novo postaviti očetovo hišo. Za nas pa je najbolj dragoceno to, da se je po vrnitvi prebudilo in na novo zaživel njegovo staro zanimanje za žirovske reči in ljudi, zlasti za našo nekdanjo kulturno dejavnost. Po mojem ga ni med nami, ki bi zmožel s tako perfekcijo rekonstruirati in zapisati tisto, kar se je (z)godilo, a je bilo že skoraj povsem pozabljeno. O tem se lahko prepričate tudi to pot v zvezku o Svobodi, v njegovi razpravi *Od osvoboditve do Svobode*.

Viktor Žakelj je v nagovoru na slovesnosti, na kateri smo 26. aprila 2005, na večer pred praznikom dneva upora proti okupatorju, dr. Mariji Stanonik po sklepu občinskega sveta in župana Občine Žiri podelili naziv častna občanka Žirov, med drugim poudaril naslednje: da so med nami štirje, zaradi katerih Žirovci še vemo, kdo smo in od kdaj smo. Pa ne zaradi teh štirih oseb kot takih, ampak zaradi njihovih domoznanskih raziskovanj, ki dela naših prednikov trgajo pozabi, jih zapisana ohranjajo in pričajo, da je žirovska zgodovina del slovenske in evropske in ne kaka pozabi namenjena zgodba »na koncu sveta«. Zdaj vas verjetno že zanima, kdo so po Žaklju ti veliki štirje žirovskega domoznanstva. Marija je seveda njego-

va prva dama, v njegovi službi pa so tudi Rado Jan, Alfonz Zajec in – Miha Naglič. Ne bom se sprenevedal, priznam, počaščen sem, da sem v to imenitno družbo prištet tudi sam, še bolj pa me veseli dejstvo, da smo vsi štirje v zboru stalnih sodelavcev ŽO. Naj naš zbornik tudi v prihodnje služi kot žirovsko domoznansko ognjišče in zbirališče tistih, ki jih »stare« zgodbe ogrejejo tudi v časih, ko večina časti predvsem sprotnost, preteklo pa pozablja in o prihodnjem ne razmišlja.

V odmevih se oziramo še na nekatera druga dejanja, ki so zaznamovala žirovski kulturni utrip v zadnjem letu. Spet je tu Marija Stanonik in knjiga, s katero nas je obdarila ob koncu leta 2004: Ostanite zvesti pevski kulturi Žirov! O njej piše dr. Franc Križnar, še vedno prvak med »jobstoslovci«. Jobst ni več le žirovski in slovenski skladatelj. V času globalizacije se začenja internacionalizacija njegovega opusa. Dr. Križnar poroča o tem, kako ga je letos v svoj koncertni repertoar uvrstil zagrebški solist – organist Boris Doliner. Olga Vončina, ki v imenu Občine Žiri in MD Žiri usklajuje projekt čezmejnega sodelovanja z Narodopisnim inštitutom Urban Jarnik v Celovcu, piše, kako je v nedeljo, 16. oktobra 2005, Jobstova glasba zazvenela v njegovi rodni Ziljski dolini na Koroškem. Ziljane je obiskal cerkveni mešani pevski zbor Anton Jobst iz župnije Žiri in jim pod vodstvom Antona Čadeža predstavil, kako časti delo njihovega rojaka. Izkazalo se je, da so tisti med njimi, ki si še upajo javno govoriti slovensko, zanj sicer vedeli, njegovega opusa pa niso poznali. Upamo, da jim bo Jobstova glasba spodbuda, da v svoji slovenski korajži vztrajajo, in da k slovenskemu petju opogumijo še koga, ki slovensko sicer razume in zna, javno peti in govoriti si pa ne upa. Naj bodo pogumni, kot je njihov župnik Stanko Trap, ki med mašo spretno povezuje slovensko in nemško besedo. Nikoli ne bom pozabil sončnega nedeljskega popoldneva na Brdu. To je zadnja vas v Ziljski dolini, kjer se še sliši slovenska beseda. Kolikor se. Ko smo šli od cerkve po cesti k bližnji domačiji pri Kopicu, lepi in mogočni, je župnik odgovoril domačina, ki je stal pred hišo. Ogovoril ga je slovensko, on pa mu je sproščeno odgovarjal po nemško. Bil je – župan. Sledil je slovenski finale: v zadnjih sončnih žarkih je sredi Ziljske doline, s praga skladateljve domače hiše, v vasi, ki je bila nekoč slovenska, danes pa je tam le še kak Slovenec, zadonela njegova: *Kam pa fantje drev' v vas pojdemo nocoj ... Pa na vas, k svoji ljub'ci v vas!* Pesem je postala glasbena blagovest.

Milka Bokal piše o novi knjigi Tončke Stanonik. Njena Lučka na klekljarskih počitnicah je izšla v redni zbirki Mohorjeve družbe v Celju, žirovsko klekljarsko izročilo, ki ga Tončka v zgodbi svoje Lučke avtorsko ubesedi, je s to knjigo zapredlo vso Slovenijo. Stane Kosmač se je v letu 2005 poslovil od Galerije Svobode, ki jo je vodil 25 let. Zadnji razstavi, ki jih je postavil in odprl, sta bili razstava slik, grafik in stripov njegove nekdanje učenke Ajde Erznožnik in razstava žirovskega slikarskega veterana in staroste Ivana Gluhodedova, ki je letos prav tako kot njegov otroški vrstnik in nekdanji sošolec Rado Jan dopolnil 80 let. Metka Debeljak, nova predsednica DPD Svoboda Žiri in ena od pobudnic žirovskega gledališkega abonmaja, piše, kako je bilo s tem uspelim in dobro obiskanim ciklom prireditve v sezoni 2004–2005. V zadnjih dvanajstih letih je na žirovskem odru tako rekoč vsako sezono nova domača premiera, že šesto leto poteka gledališki abonma, ki domači doda še štiri predstave slovenskih poklicnih gledališč. Gledališka kultura ima v Žireh stoletno tradicijo in lepo je videti, da se ohranja tudi v letih, ki so lju-biteljskemu gledališču vse manj naklonjena.

Gledališče je namenjeno gledanju in poslušanju, ŽO predvsem branju. Najlepše bo verjetno branje leposlovnih prispevkov. Tu so pesmi Franca Kopača, zgodbi Petre Likar in Matevža Pečelina in spominski utrinek Jožeta Kogovška. Deček iz Izgorij, ki je pozneje postal profesor na ljubljanski univerzi, se je v visokem snegu peš napotil v fizikulturni dom Partizan, kjer je predzadnji dan leta 1952 učence žirovske šole obdaril Dedek Mraz. Ob isti priložnosti je bila uprizorjena Žirovska pravljica, mladinska spevoigra Darine Končeve, iz katere je tudi znamenita Žirovska, pesem, ki je po Jobstovi uglasbitvi postala žirovska himna. A mali Jože si je bolj kot to zapomnil srečanje s strahovi, ki ga je doživel med naporno potjo nazaj v oddaljeno domačo vas ...

Navedenim besedilom smo dodali dve samostojni slikovni prilogi. Avtor prve je Franc Temelj, ki je ob stoletnici Čebelarkega društva Žiri fotografiral 49 čebelnjakov na Žirovskem. Nekateri so prav lepi, drugi prav nič, vsi pa so namenjeni eni najslajših gospodarskih dejavnosti na tem svetu. Morda bodo te slike nekoč tudi dragoceni etnografski dokument. Samostojno likovno prilogo si je to pot ob svoji 80-letnici in z izjemnim slikarskim opusom zaslužil Ivan Gluhododov. Njegove slike govore same po sebi in ne potrebujejo veliko besed. Še dolgo bodo pričale o lepoti tihožitja in žirovske krajine.

Skratka: Žirovski občasnik je ob svoji 25-letnici izšel v treh zvezkih! Res je tanjši, zato pa sta mu za isto ceno kot ponavadi dodana še dva dodatna zvezka. Naj vam branje vseh treh obogati zimski čas! In srečno v novem letu 2006!

VELIKI INTERVJU PROFESOR RADO JAN, OB NJEGOVI 80-LETNICI

Miha Naglič

OTROKE IMAJO LJUDJE, KI VERJAMEJO V PRIHODNOST

RADO JAN, PROFESOR SVETOVNE KNJIŽEVNOSTI, ŠOLNIK
IN KULTURNI DELAVEC

Rado Jan, Žiri 2005.
Foto: Polona Mlakar
Baldasin.

V pogovoru ob visokem življenjskem jubileju je najbrž prav, da najprej obudiva spomin na Vaše rojstvo. Kje in kdaj se je zgodilo? V kakšnih posebnih okoliščinah? Moja življenjska pot se začne 8. oktobra 1925 ob četrti uri zjutraj v Žireh Pri Klemenu. Meljculja, tako so rekli tedanji babici, je imela ta dan veliko opraviti, saj je pomagala na svet dvema fantoma: Stanetu Isteniču, sinu mamine prijateljice Francke Trpinove, poročene Istenič, in mene.

Rodil pa sem se res v posebnih okoliščinah in v letu velike povodnji. Po Žireh je takrat razsajala tudi neka nalezljiva bolezen. Na tehtnici sta bili dve življenji: moje in sestrično. Smrt je izbrala mojo dve leti staro sestro Anico in mi tako vzela ne le sestro, ampak po letih naravno otroško varuhinjo.

Kako se spominjate svojih otroških let in Vaše tedanje družine? Matere, očeta, bratov, sestre in še koga?

Naša družina ni bila kaka tradicionalna družina. V njej smo živeli ali so živeli otroci iz kar več gnezd. Oče, dvakrat je pred tem ovdovel, je imel pred svojo tretjo poroko že štiri otroke, pa sta mu dva umrla, priženil pa je še ženinega sina Vinka in mamino hčerko Vilko. Mama je v zakonu z Jankom Janom rodila Janeza, Dušana, Anico, Silvo, mene in Francita. Naša »mati korajža« (kot bi jo rad imenoval po Brechtu) pa je skrbela za vse: tudi za Pepco in Elico in kasneje še za Pepčino hčerko Ido. Vsi smo bili ob rojevanju in umiranju (pri enajstih je umrla še sestra Vilka) njeni otroci. Tudi mi med seboj si nismo nikdar govorili, da je katera naša »polsestra«. Oče in mama, biološka ali le skrbniška, sta junaško premagovala starševska bremena. O kakih vzgojnih problemih v družini se takrat ni razpravljalo. Mojstrilo nas je delo, otroci pa smo se učili drug od drugega.

Spomin na moje otroštvo? Prvi sega v neko megleno žirovsko jutro, ko sem skozi okno zagledal iz megle prihajajoča bitja z rogovi. Verjetno je prav v tem tudi vzrok, da sem prej kot besedo mama izgovoril »muu« za kravo. Potem se spominjam, kako smo kot vrabčki otroci posedali po bližnjih stopniških hiš v Starih Žireh: zdaj pred Klemenom, zdaj pred Staro šolo ali pred Štalarjem, pa spet pred Petronom: Ivan Gluhodedov, Rašo Hribernik, Stane Istenič, Stane Dolenc – Šemončkov, jaz in ena sama deklica: Fanči Petronova ... Zato ni čudno, da smo se že v prvi detinjski dobi fantje sprli med seboj zaradi punc.

Pri znamenju sredi vasi pa še vedno lebde kot strašila neke ženske; eno izmed njih so klicali Drajdudla. Od starejših mož pa se spomnim le močnega fanta – Klemenovega Vinka in Šemončkovega Janeza, ki je nedavno tega umrl.

»Zgornji dom« naše otroške tovarišije pa so sestavljali dečki iz soseščine: Ferdo in Andro Kolenc (Mesarjeva) in Janko Dolenc, starejši Stanetov brat. Zame, verjetno tudi za sovrstnike, so bili neizmerno pametni in mogočni. Oni do štiri leta starejši. Posebej pa mi je ostal v spominu lep poletni dan; star sem bil tri leta. S Šemončkovim Stankom sva se igrala na dvorišču vojake. Njegov stari oče je bil gasilec. Doma je imel trobento in čelado. Stanko je trobil s čelado na glavi in pozival v napad, jaz pa sem na njegovo povelje stekel čez cesto v trenutku, ko je tja zavila v drncu prihajajoča konjska vprega z vozom. V hipu se znajdem pod nogami konj, kolo lojtrnika gre čez mojo glavo, od nekod priteče mama. Še danes slišim njen krik – to je moj prvi spomin nanjo – in me kot angel varuh vzame v naročje ...

K znamenju sem v zahvalo, da sem ostal živ, nosil rožice.

Desetletni Rado s
stricem Urbanom
Majnikom

Ob materi se živo spominjam pokojne sestre Elice (sestra Pepca je v mojem detinjstvu že odšla od doma). Elica mi je najbolj prirasla k srcu. Bila je moja pestunja, varuhinja in pripovedovalka najstrašnejših zgodb. Šele ko je odšla od doma služiti na Štajersko in nato na Hrvaško, je v moji zavesti nastal prostor za drugega človeka. To je bil najstarejši brat Janez.

Na otroštvo in življenje v družini imam čudovite spomine. Prav škoda je, da jih nisem ob času zapisal. Zdaj mi je pisanje že naporno. Pisal bi resnične zgodbe. Kako mi je Janez pričaral povodnega moža, kako sva z materjo v lazii odkrila prve palčke in škrate in prečudovite deklice – vile, ki samo enkrat zares zasijejo v otroški duši, če je otrok prej slišal o njih, in nikoli več.

Bratov se spominjam zaradi fantovskih vragolij. Janeza predvsem kot lovca kač in rib ter požrtvovalnega očetovega pomočnika pri gradnji novega doma v Stari vasi in skrbnika družine v času očetove bolezni, Dušana pa kot pripovedovalca zgodb in vojaka. Zadnja pa je v mojo zavest stopila sestra Silva. Sprva sva si bila kot pes in mačka. Jaz zanjo preotročji, ona zame preveč pametna in gospodovalna. Petletna starostna razlika je bila zame, otroka, prevelika, pozneje pa sva se dobro razumela in sodelovala. Nadvse pa sem se razveselil rojstva najmlajšega brata Francija.

Kdaj ste se iz Žirov preselili v Staro vas?

Po očetovem gospodarskem zlomu 1928. leta najprej kot podnajemniki v Novo vas, kjer se nam je rodil 1930. leta najmlajši brat Franci.

Tu sem spoznal nove sosede, Barteljčkove, in se navezal zlasti na Milana in Janeza, čeprav sta bila štiri oz. pet let starejša od mene. Družila nas je igra. Z vrstniki pa pravzaprav nisem imel sreče. Pet let mlajšemu sta mi pripravila marsikatero potegavščino.

Življenje ob Jezernici pa je bilo zame vendar nekaj posebnega. Tu sem lahko stikal za raki, poizkušal ujeti prvo ribo in včasih po cele dopoldneve strmeli v kačjega pastirja, ki se je sončil na grmiču kraj prehoda čez Jezernico proti Kovački in Merkantovi ceglovnici in premišljeval o tem, zakaj metulj, tako kot jaz, obstaja. Ko sem drobil kamen na kamnu, »do moke in še bolj«, sem razmišljal o najmanjšem možnem delcu. To se je še posebej dogajalo v času, ko sem bil sam in so bili Barteljčkovi fantje v šoli. To so bili srečni dnevi mojega življenja. Žirovsko je bilo zame ves svet, nad njim Bog, pod njim pekel. Drugega sveta razen tega, na čigar obrobje se naslanja nebesni obok, sploh ni bilo. Pozneje sem začel tuhtati, kaj naj bi bilo za Žirkom in za Mrzlim vrhom. Ta samozadostnost, ta obvladljivost celega sveta po otroku, ki je ob najmanjšem začel razmišljati o največjem, je nekaj enkratnega in neponovljivega.

Oče je stopil s svojim prijateljem Jakopičkom v mojo zavest kot lovec, načrtovalec in graditelj novega doma v Stari vasi, kamor smo se v novo, nedograjeno hišo vselili 1932. leta.

Svet ob Jezernici sem, šestletnik, zapustil in odprl se mi je nov svet ob Rakovniku in Sori ...

Kako se kot poznejši šolnik spominjate ljudske šole, v katero ste hodili v predvojnih Žireh?

Na ljudsko šolo me pravzaprav vežejo najlepši spomini. Svoje učiteljice in učitelje sem imel rad in sem jih spoštoval. V šestem razredu pa se mi je zgodila v nebo vpijoča krivica.

Za učence – člane Jadranske straže so v počitnicah pripravili štiridnevni izlet na otok Rab. Za to so plačali 105 din. Jaz nisem upal doma niti vprašati, saj je naša mama s takim denarjem družino preživela pol meseca. A učitelj mi je kot poverjeniku JS obljubil nagradno letovanje, če bom včlanil v JS vse učence. V želji, uspeti, sem se potrudil in včlanil vse učence višjih razredov v omenjeno organizacijo. Sem morje videl, šel na izlet? Ne. Ko sem izročil spisek članstva in pobrano članarino in iz mamine skledice celo za 26,50 din več denarja, kot je bilo članov, je učitelj pozabil na obljubo. Dne 30. junija 1937 sem odšel čez počitnice služiti za pastirja, četrtega junija pa sem od cerkve sem ob šestih zjutraj zaslišal himno jadranskih stražarjev, ki so odhajali na morje.

Ko smo zaključevali osmo šolsko leto, po šestih rednih in dveh dopolnilnih razredih, sta bila učitelj Hribernik in župnik Pečnik žalostna. Zakaj? Vedela sta, da smo bili *generacija pred zaprtimi vrati*. Naj si bil dober, odličen ali slab učenec, pisalo se ti je isto: srečen si moral biti, da si dobil kruh kot hlapec v Žireh ali bližnji okolici, najbolj pa, če si imel srečo in dobil učno mesto kot čevljarški vajenec. Tak srečnež sem bil med desetimi tudi jaz.

Od generacije 1925 je nadaljevalo pouk v gimnaziji s pomočjo staršev, raznih donatorjev ali s pomočjo štipendij le pet sošolcev, seve, fantov, čeprav so bile med nami tudi zelo bistre deklice, ki bi si to želele in tudi zaslužile. Le dve sta šolanje nadaljevali.

Kaj je bilo moje vodilo, ko sem prevzel vodenje gimnazije v Škofji Loki?

Omogočajmo vsem sposobnim učencem nadaljevanje študija! Poskrbimo, da bodo dobili štipendije najsposobnejši, tudi iz krajev, oddaljenih od osnovnih in srednjih šol.

Omogočimo vsem, da se bodo lahko udeleževali ekskurzij in izletov, ki tudi nekdaj niso bili zastoj. (V ta namen smo kar nekaj let zapored z gimnazijci in njihovimi profesorji pobirali krompir na posestvu Kmetijske zadruge, pogozdovali smrečice po hribih Poljanske doline, izkupiček pa namenjali za šolske, zlasti zaključne ekskurzije – po takratni Jugoslaviji.)

Iz moje boleče ljudskošolske izkušnje pa:

Ne manipuliraj z ranljivimi otroki ali mladostniki za dosego lastne slave in ciljev. Ne obračunavaj z otroki zaradi ideoloških ali političnih prepričanj, ki se ne ujemajo s tvojimi.

Ščiti zlasti nezaščitene otroke.

(V Gimnaziji Škofja Loka so v »mojih« letih obiskovale šolo tako sirote iz partizanskih in domobranskih družin. Vsi so mi bili *o t r o c i*.)

Kakšno je bilo predvojno socialno in duhovno okolje v Žireh? Je znanja željnemu mlademu človeku iz delavske družine sploh dopuščalo, da bi se razvil v kaj več, kot so bili njegovi starši in vrstniki?

Gospodarska kriza se je tako na Slovenskem kot na Žirovskem zavlekla vse tja do leta 1936. Že tako hudemu stanju (posledice gospodarskega zloma Žirov zaradi

povodnji in uničenja elektrarne) so se pridružile še sankcije proti Italiji, kar je prizadelo tudi žirovsko kupčevanje z lesom in živino. Kmalu po letu 1930 je prenehala delovati Pelhanova žaga na parni pogon. (Prof. France Planina je zmotno mislil, da je žaga delovala vse do predvojne.) Čevljarstvo, ki je v času krize nazadovalo, je počasi ujelo ritem dvajsetih let z aktivno prilagoditvijo in preobrazbo v zadrugo z. o. z. Delavske mezde so bile nizke. V stavki, leta 1936, so tudi žirovski delavci izbrili kolektivne pogodbe in tarifne pravilnike. Druga stavka je bila manj uspešna. Župnik Pečnik je kot posrednik obljubil delodajalcem pomiritev delavcev, če bodo le-ti prispevali finančna sredstva za zgraditev zadružnega, tj. Doma Prosvetnega društva. Ko sem to izvedel, se mi je razjasnilo, zakaj Blažontar (mali kmet) ni odnehal na delavskem zborovanju, na katerem sem se po naključju znašel tudi jaz, z vprašanjem: »Gospod župnik, povejte mi, zakaj se klerikalni in liberalni mojstri lahko združujejo, klerikalni in liberalni delavci pa ne?« Župnik nikakor ni mogel utišati govorca, stavka pa je bila končana brez uspeha zato, ker je največji podjetnik Anton Gantar postavil tako visok znesek delavčeve mezd, do koder so mu drugi manjši delodajalci še mogli slediti. Delno je socialno stisko ublažila tudi banovina s sredstvi *bednostnega sklada*, s tem da je financirala izvedbo javnih del: regulacijo Račeve in Sore. Tu sem se zaposlil 1. aprila 1940 tudi jaz. Nato pa sem delal od septembra do decembra 1940 še pri utrjevalnih delih.

Podpora družinam, katerih prvi sin, hranitelj, je bil na orožnih vajah, je znašala 3 din na dan ali 90 din na mesec. Kilogram črnega kruha pa je stal leta 1939 4.50 din. Kljub težkim razmeram pa je društvom in političnim strankam uspelo ohraniti razmeroma visoko družbeno moralo. V cerkvah so po letu 1938 začeli prositi Boga, naj »Bog reši Rusijo«, o kateri so tedaj govorili, da je »edina država, kjer ni krize in brezposelnosti«. V kulturnih prireditvah se postavlja v ospredje boj proti tujemu kapitalu in komunizmu. V Žiri je prišlo celo 25 izvodov ilegalnega glasila SNO (Slovenske nacionalne organizacije) *Plat zvona*. Rudolf Bačnar, ki je list razširjal, pa je bil zaradi tega zaprt v Logatcu. Izšli sta največ dve številki, morda pa tudi samo ena.

O predvojnih možnostih za razvoj mladih pa sem svoje mnenje povedal že v enem od prejšnjih odgovorov.

Od časa do časa je nočni mir v Žireh pretrgalo pijansko rentachenje z »Živijo, Stalin!« o nacistični nevarnosti ljudi niso opozarjali. Lahov pa se ni bal nihče.

Ko je v Vaše življenje urezala vojna, ste imeli komaj 16 let. Kako ste se kot odraščajoči mladenič znašli v povsem novih družbenih razmerah – še preden ste se pozneje, kot vojak v nemški uniformi, odločili, da se pridružite partizanom in narodnoosvobodilnemu gibanju. Je na Vašo vplivala usoda brata Dušana, zamolčane ga prvoborca, udeleženca dražgoške bitke, ki je 1. decembra 1943 padel kot nemški vojak?

Petnajst in pol let mi je bilo, ko se je vojna začela in devetnajst in pol, ko se je končala. Nas, tedaj mladostnike, je okradla za mladost.

Vse, kar sem med vojno doživel, o čemer koli sem se odločal, je moje, samo moje. Odločal sem se vedno za dobro, za preživetje drugih in svoje.

Med okupacijo sem nadaljeval z ukom v Gospodarski zadrugi in obiskoval obrtno šolo. V prostem času sem veliko bral.

Aprila 1941, še pod italijansko okupacijo, sem s starovaškimi fanti nabiral po Žirovskem vrhu municijo, pripeljal sem jo tudi s cizo iz bunkerja nad Selom, vodil in spremljal sem ljudi preko razmejitvene črte in nosil obleko za izgnance na zvezo v Podlipi.

Nasilje nad mano je bilo, ko sem moral februarja 1943 v arbeitsdienst. Vedrega zimskega dne so nas fante iz letnika 1925 z Dobračeve s sanmi odpeljali proti Gorenji vasi, od tam pa z avtobusom v Škofjo Loko in naprej ... Za mano je na Dobračevo prišel brat Franci in me v teku spremljal vse do Trebije. Tam sem ga, fantička s klobukom, zgubil iz vida.

Z nami, skoraj otroki, so manipulirali tako okupatorji, pa tudi pristaši osvobodilnega gibanja so imeli predsodke pred našo neizkušenostjo. Zato sem se znašel v arbeitsdienstu in se zmotno nadejal, da bom po odsluženi trimesečni dobi odšel na dopust in k partizanom. Na tridnevni dopust pa so odšli le Nemci, nas, Slovence, pa so po treh dneh pod stražo odvedli v vojašnice in nas vtaknili v vojaške suknje. Po štirinajstdnevem bivanju na Bavarskem so nas odpeljali v Francijo. Vpleteni nismo bili v nikakršne vojaške akcije. Moja zadnja vojaška postaja je bila po vrnitvi na Bavarsko Bad Reichenhall, kjer sem zaman pričakoval napovedanega obveščevalca Gorenjskega odreda, s katerim naj bi se po ilegalnih – železničarjih odpravil domov. Obveščevalec me je pomotoma iskal v **topniški** in ne **pehotni** vojašnici v istem kraju, zato sva se zgrešila. Ostala je še druga možna rešitev: po enoletni torturi prošnja za dopust in ... Dovoljenje je veljalo do Škofje Loke – Bischofslaak ... Do Žirov pa: ilegalec – begunec, ki mu je poslej pretilo, če ga odkrijejo ali ujamejo, obglavljenje. Iz Žirov sem se 18. februarja 1944 odpravil svojim partizanskim izkušnjam naproti.

Partizan Rado na obisku doma med zdravstvenim okrevanjem julija 1944

Partizanska učiteljica Binca Erznožnik z Radom pred njegovim odhodom v Gorenjski odred poleti 1944

Kako je bilo pri partizanih? In kako, ko ste se predvojni vrstniki znašli na nasprotnih družbenih bregovih, vmes pa je drla reka vojne? Kakšen je bil Vaš pogled na likvidacijo domobranskih rojakov maja in junija 1945? Je danes drugačen?

Partizanstvo – čas največjih preizkušenj, najlepših doživetij in novih spoznanj ... Če bom pri zdravju, bom ta svoj čas opisal, kakor sem ga doživel sam. Res je, svobodno sem si lahko izbral levi ali desni breg. Prav v tem je bistvo. Izbral sem tistega, na katerem bi pristal že maja 1943, če bi iz delovne službe odšli na nadejani dopust in me ne bi na silo vtaknili v vojaško suknjo. Ob prebiranju Prešernovih poezij (pesnika sem vedno nosil s seboj) me je ob branju Uvoda h Krstu pri Savici nekoč spreletela misel, da se utegne vojna končati podobno kot tista pri Ajdovskem Gradcu ...

Zaključek druge svetovne vojne sem čakal v Gorici in tedaj sem se zaposloval le z mislijo, kje bosta naši meji na zahodu in severu Slovenije. O domobrancih sem vedel le to, da so odšli z Nemci čez Karavanke. Prav tisti čas (ko so domobranci vračali v Slovenijo), se je premeščala naša divizija iz Tolminske na Notranjsko in Dolenjsko.

Da se je moralo nekaj zgoditi, sem se zavedel šele ob vrnitvi iz vojske (1946), ko mnogih obrazov mojih sodobnikov ni bilo več ...

Vsi prav gotovo niso zaslužili tako hude kazni. Zlasti pa ne izvensodnega postopka. Globlje ozadje mi je odprlo branje Svetinovega rokopisa III. dela romana *Ukana* leta 1968.

Dokončno pa sem zvedel resnico, ko sem prebral delo B. Pahorja in A. Rebule *Edvard Kocbek pričevalec našega časa*, ki je izšlo v tržaškem Zalivu 1975. leta.

Toda tudi po Kocbekovem intervjuju sem še vedno menil, da poboji niso bili početje iz maščevalnosti, temveč iz prepričanja, da se utegne zdaj zdaj začeti tretja svetovna vojna in da se je naše vodstvo hotelo znebiti danajskega darila zaveznikov. Danes o tem ne mislim več tako.

Vzgojeni ste bili v krščanski družini, med vojno pa – tako kot mnogi Vaši vrstniki – doživeli dejavni prelom s klerikalizmom predvojne Cerkve na Slovenskem. In najbrž tudi z vero? Kako vidite ta proces danes? Je bil tako radikalen prelom sploh potreben?

Kot mladenič sem zaradi odsotnosti sakralne prakse postal neke vrste deist. Moje svetovnonazorsko dozorevanje pa je postajalo sčasoma vse bolj panteistično. (Deus sive natura. Bog ali narava.) Narava je bog in bog je narava. Ta nazor pa me ni oviral (Natura causa sui est. Narava je sama sebi vzrok.), da ne bi sprejel zgodovinskega materializma v svoj pogled na zgodovino in sedanost. To pa pomeni, da sem prelomil le z ideologizirano vero, ne pa z vero. In včasih, zaradi vsaj treh situacij v NOB, iz katerih sem se rešil, se mi zdi, kot da mi je iz njih lahko pomagal le Bog.

Ob študiju filozofije sem pristal, še sam ne vem kdaj, na Kantovem kategoričnem imperativu, ki je postal etično vodilo mojega življenja. Sčasoma je nadomestil Boga in religiozno vero.

Vprašujete pa me, če je bil tako radikalen prelom sploh potreben. Neki prelom s tradicionalno ultrakonservativno in klerikalno družbeno tradicijo je bil potreben, vendar tako brutalen vsekakor ne! Po mojem mnenju pa se slovenska revolucija ni mogla zgoditi na povsem avtentično slovenski način, ker je bilo slovensko vodstvo

zavezano jugoslovanskemu, slednje pa kominternskemu. Prav v tem dejstvu pa tiči tudi dokaz za to trditev.

Menim, da se je tudi Cerkev na Slovenskem v NOB in zaradi NOB ter duhovne in družbene revolucije precej očistila in prerodila. Bojim pa se, da bo v prihodnje postala spet Cerkev bogatih in ob vsem bogastvu, ki ga poseduje in bo posedovala, z jezikom revežev branila oblast bogatih.

Po vojni ste proučevali partizansko šolstvo. Je res, da je bilo to prav na Žirovskem še posebej razvito?

Leta 1963 sem za Loške razglede pripravil razpravo *O partizanskem šolstvu na loškem ozemlju*. Iz nje je razvidno, da so imele Žiri prvo partizansko šolo na Gorenjskem. Nastala je pod vplivom gibanja za novo šolo v idrijskem okrožju in na pobudo otrok in staršev iz Jarčje Doline, Sela in Ledinice. Narodnoosvobodilni odbor (NOO Žiri) naj bi jo nameraval ustanoviti že v času žirovske komune, med 23. oktobrom in 14. novembrom 1943. Šola je zares začela z delom na Selu 1. marca 1944, najprej s tremi krožki; poučevala jih je Binca Erznožnik. Nato pa so se pridružili še drugi v Novi vasi, Stari vasi in v Starih Žireh. Vanjo so bili všolani vsi otroci od 1. do 4. razreda. V šolskem letu 1944/45 je v škofovskem okrožju delovalo 32 šol s 1350 učenci in 46 učnimi močmi.

V Žireh je učilo sedem učiteljic. Učile so v hiši Jožeta Kavčiča (Binca Erznožnik), pri Bahaču (Silva Bač), pri Poljanšku (Tonica Kopač), pri Mrovcu (Breda Blažič in Silva Kopčavar) ter pri Lipetu (Martina Rupert in Angelca Jesenko).

Domnevam, da je bila po osvoboditvi Vaša prva želja nadaljevati šolanje. Kako ste jo udejanjili?

Študenti – slavisti in komparativisti s Filozofske fakultete ljubljanske univerze na ekskurziji v Dubrovniku leta 1950. (Vasja Ocvirk, France Bernik, Branko Berčič, Boris Paternu, Jože Šifrer in Rado Jan).

Rado recitira v starogrškem atenskem gledališču oktobra 1958 odlomek iz Sofoklejeve Antigone: »Silna so čuda tega sveta, čudo vseh čud pa je človek ...« (na študentski ekskurziji po Grčiji).

Pravilno sklepate. Že pred vojno, med njo in po njej sem izkoristil vsako priliko za učenje. Zlasti v vojski, po letu 1945, nisem izgubljal časa. Zato sem lahko kmalu po vrnitvi iz vojske, avgusta 1946, opravil izpite čez prve tri razrede gimnazije. Naslednjih pet razredov pa sem opravil v dveh letih in pol in junija 1949 maturiral, šel v brigado in se jeseni 1949 vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani (oddelek Ruski jezik s književnostjo). Ob koncu zimskega semestra sem se prepisal v XII. skupino, na študij svetovne književnosti z literarno teorijo.

Kaj je botrovalo Vaši odločitvi za humanistični študij? To je bila v takratnih Žireh bolj redka usmeritev.

Menda sem sploh prvi Žirovec, ki se je vpisal na laično humanistično smer. To je bila precej smela odločitev, zakaj moral sem položiti izpite iz dveh tujih jezikov in deskriptivne slovnice slovenskega knjižnega jezika, pa slovenske književnosti in južnoslovanskih književnosti, filozofije in umetnostne zgodovine ter svetovne književnosti in literarne teorije. Študij pa je po zaslugi predstojnika in predavatelja prof. Antona Ocvirka slovel po strogosti in zahtevnosti.

To usmeritev mi je svetoval že pred vpisom na rusistiko Ivo Minatti, tedaj že uveljavljeni pesnik in urednik. Ker pa je bil tedaj vpis ali prepis dovoljen samo s pristankom pristojnega ministra, je bilo pomembno tudi mnenje oddelkovnega predsednika LŠM. Zgodilo pa se je, da sem prav tedaj na slavistiki imel uvodno besedo v razpravo o Kocbekovi *Tovarišiji* in ker sem razpravo uspešno vodil, je vodstvo LŠM podprlo mojo prošnjo za prepis. Verjetno je bila to edina dostojna razprava v zvezi z omenjenim Kocbekovim delom. Takrat je pri prof. Ocvirku študiralo vsega šest slušateljev, med njimi tudi Dušan Pirjevec – Ahac, ki se je nedavno pred tem vrnil iz šestmesečnega zapora v naš seminar.

Takratni študentje ste ustanovili Klub študentov Žiri. Je bil ta namenjen le vašemu druženju v Ljubljani ali tudi aktivni prisotnosti v domačem kraju?

Študentski klub Žiri, kakor se je uradno imenoval, je služil obojemu. Svoje korenine je klub pogljal v SKUD-ovi čitalnici. Tam je bil po novem letu 1953 tudi klavir in razno časopisje. Toda mi, dijaki in študentje, se nismo zbirali zaradi branja časopisov, pač pa zavoljo družabnosti. Popestrila jo je včasih Pavla Erjavčeva z igranjem klavirja, zdaj ubrana pesem mladih grl in spontana recitacija pa obujanje spominov na čas, prebit na študentovskih ali dijaških praksah. Iz takega druženja smo nekega večera sklenili, da uprizorimo gledališko delo, ob katerem bi lahko sodelovalo kar največ mladih. In tako se je začel študij komedije Normana Krasna *Draga Ruth*. Ob tem študiju in tik pred premiero, 10. septembra 1953, je bil ustanovni občni zbor Študentskega kluba Žiri. Če se ne motim, je bil to eden prvih klubov, če ne sploh prvi na Gorenjskem.

Klub je bil pozneje tudi uradno registriran. Ustanovitev je podpisalo 12 članov. V vodstvo pa so bili izvoljeni: Marijan Dolenc, Stane Istenič, Rado in Franci Jan ter Pavel Zajc.

V času Vašega študija je v Žireh delovalo razmeroma močno SKUD »Oton Župančič«. Kolikor vem, ste študentje z njim tvorno sodelovali.

Naše sodelovanje z društvom je bilo iskreno. Resnici na ljubo moram priznati, da so si nas vsi hoteli lastiti. Motiv je jasen: klub si je v kratkem času pridobil zaradi

pomoči drugim društvom in organizacijam velik ugled. Člani kluba so se po afinitetah vključevali v dejavnosti in prizadevanja drugih društev. Dejstvo je, da smo takratni študentje in dijaki razgibali žirovsko sceno.

Sodelovali smo z vsemi, zato so tudi drugi sodelovali z nami. Pomagali smo mladinski organizaciji (odkritje spominske plošče v osnovni šoli), sodelovali z Zvezo borcev (odkritje spomenika na Dobračevi), z igralsko skupino SKUD »Oton Župančič« (*Miklova Zala*), organizirali poklicno usmerjanje na Osnovni šoli v Žireh, sodelovali pri urejanju knjižnice SKUD itd.

Ustvarjalno je bilo tudi sodelovanje s TVD Partizan, kateremu so z uvedbo košarke prispevali Darij in Marko Erznožnik ter Pavel Zajc in igralci namiznega tenisa z Danilom Oblakom in Francijem Janom. Vsak član je imel svojo obveznost.

Med letom smo se dobivali tudi v Ljubljani. Imeli smo še polno zamisli, toda vsem se je mudilo h kruhu in zaslužku.

Kakšna je bila Vaša vloga v pripravi in izvedbi Slovenskega kulturnega tedna v Žireh, julija 1956? To je bil velik podvig, ki je doživel svoj vrhunec v predstavi Celjski grofje.

Moja vloga je bila programsko pobudniška, svetovalna in povezovalna ter informacijska. Na eni prvih sej sem Jožetu Počivavšku, predsedniku DPD Svoboda, obljubil, da bom pripravil programski skelet in v tem programu je bila tudi moja zamisel o kulturno-zgodovinski razstavi, ki sva jo z Jožetom Počivavškom odprla v nedeljo, 8. julija v Sindikalni dvorani v Žireh. Realizacijo so vzeli v roke Vinko Govekar, Tone Bizjak, Dalibor Lapajne in Pavel Zajc, gradivo pa so jim nosili skupaj člani Študentskega kluba. Prireditvi sem dal glavo (razstavo) in rep (*Celjske grofe*). Vse programske postavke so bile realizirane. Le komedija Curta Goetza *Hiša v Montevideu* iz meni neznanega vzroka ni bila uprizorjena, čeprav se je po-

Člani Študentskega kluba Žiri: Danilo Oblak, Rado in Franci Jan

javljala v programih. Da je bilo tako, mi potrjujejo tudi drugi udeleženci zleta in tudi ponovno branje komedije me o tem prepričuje, saj se ne spominjam niti enega samega prizora o štirinajstčlanski profesorjevi družini in njenih zapletih, ki naj bi jih gledali v Žireh.

Celjske grofe, dramo Bratka Krefta, sem predlagal v program SKUD-ovega odra že za sezono 1954/55. Scensko glasbo za Celjske grofe, uprizorjene v Prešernovem gledališču, sem naročil že poleti 1955. leta pri Antonu Jobstu. Sceno v novih porporcijah so izdelali v gledaliških delavnicah v Kranju; imel sem opravka tudi s kostumografijo. Jože Zupan, prvi igravec, ki je bil pod mojim vodstvom sprejet v Prešernovo gledališče Kranj, je začel hoditi v Žiri pred 20. junijem. Zakaj bi sicer že pred tem datumom rezerviral kostume pri Prosvetnem servisu v Ljubljani? (V Žiri sem napotil tudi odrskega mojstra Kotlovška, Mirka Cegnarja, mojstra za elektriko, in tehničnega vodjo Vladimirja Štiglica.)

Po Celjskih grofih ste bili v Žireh vse do trajne vrnitve po upokojitvi, 1988, manj navzoči. Gotovo pa ste z zanimanjem spremljali dogajanja v domačem kraju?

Pride čas, ko se moraš posvetiti sebi, svoji življenjski izvoljenki in zasnovi družine. Res je, da sem dogajanju v domačem kraju še vedno sledil, vendar takrat zaradi priprav na diplomu, ustvarjanja družine, reševanja stanovanjskega vprašanja in vseh drugih vprašanj v zvezi z rojstvom sina nisem več posvečal velike pozornosti tistim vprašanjem, ki me niso neposredno zadevala.

Celo desetletje ste bili profesor in ravnatelj na dveh gimnazijah, škofjeloški in šentviški. Ste v tem času izživeli svoj pedagoški eros? Vam je bilo pedagoško delo kdaj tudi v breme?

Tudi na ta čas me vežejo lepi spomini. Škofjeloška gimnazija je bila razmeroma majhna, zato sem poznal skoraj vse dijake osebno, in vsak problem lahko tudi do potankosti spoznal. V vsem obdobju mojega ravnateljstva se ni zgodilo toliko krivic, kot se jih morda na velikih zavodih zgodi en sam dan, ne da bi ravnatelj sploh zvedel zanje. Zato sem še vedno pristaš srednje velikih šol in z veliko skrbjo za telesno in duhovno rast ter dozorevanje učencev.

Pedagoškega dela nisem, dokler sem bil zdrav, doživljal kot breme. Težko pa je, ko te začne zapuščati zdravje, ko ni več moči ali je je premalo; tedaj je lahko tudi breme. Tako težo sem občutil v dneh priprav na 100-letnico vižmarskega tabora (1869–1969) in po proslavi.

Ko sem ob prehodu v šestdeseta leta (1959/60) prevzel vodstvo škofjeloške gimnazije, je za gimnazije veljal pojem: učitelj – tabla – kreda, učenec – klop in stol. Tako je bilo več ali manj po vsej Sloveniji. Znanje je bilo v glavah profesorjev in v njihovih zasebnih knjižnicah. Javnih knjižnic za pedagoško-znanstveno rabo ni bilo, razen v Ljubljani, Kranju in drugih večjih mestih. Sodobnejši pouk pa je zahteval tudi tehnološko posodabljanje šole in opremljanje z novimi učno-vzgojnimi pripomočki v laboratorijskih učilnicah in kabinetih. V določenih krogih v Škofji Loki in morda tudi izven nje pa ni bilo naklonjenosti za gimnazijski študij, češ da ustvarja družbeno elito. Dokazoval pa sem, da nam gre za elitizem znanja!

Zato sem kot ravnatelj in hkrati kot predsednik Sveta za prosveto in kulturo (in včasih tudi za šolstvo) občine Škofja Loka dajal pobudo za razvoj knjižničnega sistema v občini Škofja Loka (Škofja Loka, Trata, Gorenja vas, Železniki, Žiri), prav

tako tudi za razvoj glasbene šole in njenih podružnic v teh krajih (tudi žirovske!), čeprav Žiri niso bile sestavni del občine. Poleg tega je svet podpiral tudi nastajanje muzejskih zbirk v Železnikih, Poljanah in Žireh. Skrbel, da so vse šole v občini skupaj odkupovale celotne operne in dramske predstave v Ljubljani in s tem prispevale k širitvi kulturnega obzorja učencev in dijakov. Včasih smo povabili tudi učence žirovske osnovne šole.

Na gimnaziji smo s profesorji posameznih področij zelo posodobili pouk, čeprav modernizacija zaradi prostorskih danosti v celoti ni bila mogoča.

Na šoli so delovala dijaška društva: športno, kulturno in naravoslovno in kar kakovostna samouprava učencev.

Z leti je gospodarstvo loške občine spoznalo dragocenost kadrov in pokazalo se je, da bi jih rabilo dvakrat več, kot jih je lahko gimnazija dala. Ko so vodstvo občine prevzeli nekdanji gimnazijci – prvi loški gimnazijski maturanti, tedaj že diplomirani in preizkušeni strokovnjaki, pa so se vrata na stežaj odprla.

V Šentvidu so za mojega ravnateljstva (ob 100. obletnici zakona o obvezni osmletni šoli) dobili prizidek h gimnaziji s prvim pokritim šolskim bazenom na Slovenskem. Bazen pa ni bil namenjen le gimnaziji, pač pa tudi vsem učencem šentviških osnovnih šol.

Kolikor vem, je eden Vaših podvigov tistega časa tudi zasnova velike proslave ob stoletnici proslave Tabora v Vižmarjah, 17. maja 1869, ki velja za največje politično zborovanje Slovencev v 19. stoletju. Kako je bilo na »reprizi«, 5. oktobra 1969?

Veličastno! S Triglava je prihajala štafeta z bakljo in simbolično vžgala v veliki žari plemenski ogenj. Iz meglene jesenskega jutra se je rodil nepozabno, lep, sončen dan. Množice so se zbirale na prav istem, Severjevem travniku v Vižmarjih, kot pred 100 leti, le da so ta dan prihajale peš v dolgih vrstah in brez kmečkih vpreg, kot tedaj ... Vse se je odvijalo po zasnovi in kot je bilo predvideno. Tabor smo iz pomladi prestavili na jesen.

Veseli dan ali Rado se ženi ...

Iz programske zasnove je nastalo pet ločenih programov. Eden od teh je bila »repriza« tabora izpred sto let. S programom sem zasledoval cilj, da vsaj v združenih pevskih zborih simbolno združim vse Slovence, razen porabskih, ki takrat še niso imeli svojega zbora. Nastopili pa so (prvič v zgodovini!) na predvečer obletnice tabora Beneški Slovenci s svojim pevskim zborom **Rječan** v Škofji Loki in naslednji dan zapeli skupaj s petstotimi pevci *Zdravljico*. Širši pripravljalni odbor je sestavljalo 15 predstavnikov občin nekdanje Kranjske. (Sestlal se je le enkrat.) Z njimi je delo koordiniral Drago Lipič, predsednik Socialistične zveze mesta Ljubljane. Dušan Voglar je skrbel za tisk, jaz pa za program. Režijo je narekoval program sam. Scenograf inž. Janez Suhadolc je zasnoval izredno domiselno ureditev prostora. V taborskem duhu je izenačil množico in voditelje. Le dva stebra je dvignil: eden je predstavljal slovensko politiko, na njem je govoril predsednik skupščine, Sergej Kraigher, drugi pa slovensko kulturo, s katerega je ognjevito recitiral igralec Stane Sever. Program je bil zasnovan na zgodovinsko-kritični ravni z recitacijami Jenkove pesmi *Na izbiranje*, 44. soneta iz Stritarjevih sonetov *Molčanje*, Prešernove *Zdravljice* in Cankarjevega besedila *Jaz, bratje, pa vem za domovino*. Program se je sproščeno prelival iz nastopa folklornih skupin v družabnost in plesne melodije, ki so jih izvajali tudi takrat popularni Mladi levi.

Spominjam se anekdote – dialoga med Kraigherjem in Severjem, ko je Kraigher Severju šaljivo rekel: »Danes, Stane, pa sva bila oba enako visoko.« (Mislil je na višino stebrov, s katerih sta govorila; op. p.) Sever pa mu je odgovoril: »Ja, ja, Sergej. Res je. Ampak jaz sem imel boljše tekste.«

Zarodek »reprize« tabora je bil že 17. maja 1969 v dvorani Slovenske filharmonije, kjer je na simpoziju in ob spremljevalnem priložnostnem programu o taborskem gibanju na Slovenskem spregovoril dr. Vasilij Melik.

Ena od prireditev pa je bila tudi *Večer v čitalnici* v dvorani šentviškega kulturnega doma, kjer sem v svojem scenariju predstavil vzdušje in začetek tabora izpred 100 let ter poudaril vlogo Frana Levstika in dr. Janeza Bleiweisa. S slavnosti ob odprtju gimnazijskega prizidka smo obema poslali na Navje, kjer počivata, zlat in zelen lovorjev venec.

Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani pa je priredila razstavo o vižmarskem taboru.

V tem času je začela nastajati tudi Vaša družina. Nanjo ste gotovo zelo ponosni.

V zmoti ste. Midva z Vladko sva se poročila že leta 1957. Januarja 1958. leta se nama je rodil Veljko, zdaj odvetnik, 1963. leta Gorazd, zdaj akademski glasbenik pedagoško teoretske smeri, 1969. leta pa dvojčici Jasna in Vesna, prva akademska glasbenica – pianistka, druga pa prav tako akademska glasbenica – flavtistka, ki je končala tudi podiplomski študij. Zdaj imajo vsi že svoje družine. Seveda sem ponosen nanje, saj se res ne morem nad njimi pritoževati. Z ženo se odlično razumeva in dopolnjujeva. Zato lahko vprašanje tudi obrneva.

Vesela pa sva, da so najini otroci in zeta ter snahi tudi skrbni starši najinih enajstih vnukov: Nine in Vida, Matica in Tinke, Lane, Ane in Kaje ter Luka in Mine, pa Maje in Iva. Uspešni v šoli so vsi tudi navdušeni, res je, navdušeni učenci glasbenih šol: dva čelista, solopevka, pet violinistov, pianistki, le triletni Ivo še ne ve, kaj bo igral ...

V politično burnem začetku sedemdesetih ste bili na začasnem delu v Beogradu. Kako se z današnje distance in po vsem, kar se nam je nekdajim Jugoslovanom medtem usodnega zgodilo, spominjate tistih let?

Beograd je začel dobivati podobo velemesta in je bil nekakšna tretja metropola sveta. Tja sem odhajal z mnogimi iluzijami. Spoznal sem, da Jugoslavija, kakršno sem nosil v sebi, dejansko ne obstaja. Slovenci smo bili vsi od kraja ob tem, kar smo bili, tudi Jugoslovani. Ko pa začutiš, da je to samo tvoje občutenje, da je to na neki način vsem v napoto, in ko te »izobraženci« vprašujejo, ali Slovenci govorimo »jugoslovanski« jezik, pa se domišliš, da ima še pes pravico, da laja, mačka, da mijavka. Zaveš se, da si živel v zmoti. Potem skušaš ljudem okrog sebe dopovedati, da smo Slovenci prav tako narod kot Srbi ali Hrvati, da se svojemu jeziku in kulturi ne moremo in ne smemo odreči ... Ko vidiš ali občutiš, da je vse eno samo čakanje, kdaj boš nehal biti to, kar si, potem postane jasno, zakaj je vse svetovno časopisje neprestano odpiralo vprašanje v zvezi z obstojem SFRJ, komentiralo srbsko-hrvaški spor glede Bosne in Hercegovine ali kosovsko vprašanje. Tolažiš se z mislijo, da se bo vse rešilo, ko bodo vsi predeli Jugoslavije bolj razviti ... Dejansko pa so bili odnosi, tudi na hodnikih in v razpravnih dvoranah, vse bolj napeti. In ko so v času mas – poka (masovnega »pokreta« nacionalizmov) začeli moji sodelavci iz zveznega CK ZKJ hoditi po navodila za politično delovanje v CK ZK Srbije, mi ni bilo težko razumeti, da se bo zgodba končala »na velikosrbski način« in da je pripoved o »bratstvu in enotnosti« funkcionirala samo dotlej, dokler se je ustvarjena vrednost lahko prelivala na način veznih posod. Prilagajati hitrost najpočasnejši ladji v konvoju pa je pomenilo: zaostajati za razvitim svetom.

Po vrnitvi v Ljubljano ste bili poldrugo desetletje zaposleni v Marksističnem centru CK ZKS. Ko sem Vas nekoč obiskal, mi je sredi kupov »papirjev« na Vaši mizi padla v oči ravno naslovnica katoliškega verskega tednika Družina. Pa sem si mislil:

Na obisku pri Vladkinih starših, Šedlbauerjevih, v Ljubljani 22. februarja 1960

Rado z loškimi gimnazijci na ekskurziji po zamejski Sloveniji s prof. Rozko Tankovo, Stanko Križnarjevo in Ino Slaparjevo leta 1965

aha, ta moj rojak ima pa verjetno nalogo, da spremlja publicistiko cerkvene strani, jo analizira in o njej poroča svojim predpostavljenim.

V Marksističnem centru je delovala v okviru sekcije za znanost in filozofijo tudi skupina za religiologijo. Bil sem njen tajnik. Skupina je prirejala javne razprave in okrogle mize o veri in Cerkvi v socialistični družbi in nanje vabila tudi znane in priznane cerkvene strokovnjake: dr. Antona Stresa, dr. Vekoslava Grmiča in dr. Janeza Grila. Ravno tako smo skupaj obravnavali tudi okrožnice Janeza Pavla II. Najpomembnejše je bilo posvetovanje na temo *Zveza komunistov in religija danes* (decembra 1987) z referati, ki so izšli pod tem naslovom. Referate so imeli: dr. Srđan Vrcan, priznani hrvaški sociolog, dr. Ivica Maštruko, kasnejši veleposlanik SFRJ v Vatikanu in zatem Republike Hrvatske v Rimu in Ljubljani, in dr. Marko Kerševan. Na tem posvetu smo tudi podprli predlog Jožeta Smoleta, predsednika Socialistične zveze Slovenije, za ponovno javno praznovanje božiča.

Znani ste kot izjemno razgledan in načitan človek. Koliko knjig ste pravzaprav prebrali? Katere so Vam bile najljubše? Je med ključnimi deli v slovenski in svetovni literaturi sploh še katero, ki ga morda niste in bi ga še radi?

Ne vem, če je kdo sposoben odgovoriti, koliko knjig je prebral in katere so mu najljubše. Če že hočete, zmeraj znova prebiram Sofoklejevo *Antigono*; moje najljubše besedilo je Tolstojev roman *Vojna in mir*, najljubša pesem pa *Duma Otona Župančiča*. Zase menim, da sem prebral vsa ključna dela iz domače, svetovne in južnoslovanskih književnosti. Ne gre za to, katerega dela še nisem prebral ali bi ga še moral prebrati. Pač pa si prizadevam, da prebiram že prebrana dela (Iva Andriča *Travniška kronika*, *Most na Drini* i.p.) in jih skušam ponovno ovrednotiti. Zadnje čase, to moram priznati, berem več esejev, zlasti polemik, in memoarsko literaturo. *Ars longa, vita brevis ...* Res je, pot do znanja je dolga, življenje pa kratko. To velja tudi za branje.

V Loških razgledih XI (1964) najdemo novelo Zemljanka. Kolikor vem, je to Vaš edini objavljeni leposlovni poskus?

Zemljanka predstavlja uvod v širše zasnovano delo, pa tudi sama zase deluje kot estetska celota. Ni moje prvo literarno delo, je pa eno boljših, zato je tudi izšlo. Vladimir Kavčič ga je takrat štel za pravo literaturo. Zares škoda je, da mu nisem povsem verjel. Ko sem danes po štirih desetletjih novelo znova prebral, lahko zavrdim, da je delo preživelo čas in, upam, da bo tudi mene.

S tem v zvezi bi povezal tisto vprašanje o pedagoškem delu kot bremenu. Zares, breme mi je bilo tedaj, ko je v meni dozorela nuja po literarnem ustvarjanju, pa so me dnevne šolske in druge obveznosti zavezovale, da tega nisem mogel storiti. Kdor lahko dela eno in drugo, enakovredno, je občudovanja vreden. Jaz nisem mogel služiti dvema gospodarjema ... Res pa je, da sem še nekaj literarnih prispevkov objavil v mladinskem tisku in študentski Tribuni, kjer je izšlo tudi nekaj mojih gledaliških kritik.

Vašo spremno besedo najdemo v nekaterih pomembnih knjižnih izdajah, v Dekameronu, Svetinovi Ukani, v povesti Vrnitev, prvi knjigi najinega rojaka Jožeta Peternelja ... Kako danes gledate na Svetinovo vojno epopejo, v kateri »nastopajo« tudi Žiri in Žirovci?

Uredniki so me večkrat vabili k sodelovanju. Prvo delo je veljalo izboru in spremni besedi k G. Boccaccia *Dekameronu* v zbirki Kondor Mladinske knjige za srednješolce. V seminarju prof. A. Ocvirka sem v študijskem letu 1953/54 več kot semester interpretiral razvoj evropske novele do Boccaccia in Dekameronu posebej. Zato mi je bilo tudi kasnejše druženje z Boccacciom prijetno.

Ukana Toneta Svetine je bila delo, ki je v tistem času izšlo v najvišji slovenski nakladi in se je štelo za najbolj bran slovenski vojni roman. Napisal sem mu spremno besedo, v tem času pa s pisateljem v njegovem domu v Mlinem na Bledu ob skrbni asistenci njegove žene Vere živahno polemiziral in soočal svoje poglede z njegovimi. Spremno besedo sem pisal na podmeni, da je pisatelj delo končal. Prvotna epopeja je izšla kot vojni roman v treh delih. Ostalih dveh delov se nisem več loteval. Trenutno je Svetinovo delo v slepem kotu in ga bralci ne zaznavajo ... Mislim pa, da ga bodo pozneje znova odkrili.

Kateri junaki Svetinovega dela so iz Žirovskega in kdaj se žirovski svet pojavlja kot prizorišče dogajanj v romanu, bi lahko bila posebna naloga. Opravi jo lahko študent v obliki seminarske naloge. Morda sem se že tedaj o identiteti nekaterih junakov motil, Tone pa se je tudi rad šel skrivalnice in s tem pravzaprav onemogočal vstop v njegovo delavnico.

Zdaj pa še Jože. Gre za spremno besedo k Peternelovemu prvencu, povesti *Vrnitev*. Pred izidom njegovega dela sva dokaj intenzivno sodelovala.

Večino svojega dejavnega življenja ste pripadali tistemu družbenemu gibanju, ki je tako močno zaznamovalo 20. stoletje in ga navadno imenujemo levo ali napredno oziroma kot komunistično utopijo. Ta se je po letu 1989 nekako zlomila ali vsaj zašla v krizo. Kako ste v sebi doživeli ta zlom?

Radova mama in oče
ob 50-letnici poroke
leta 1966

O kakšnem zlomu ne gre govoriti. Če se neprestano aktivno prilagajaš gibanju, ostajaš vedno isti. Zato sploh ni bilo zloma v dobesednem pomenu besede. Že leta 1989 smo se v Sloveniji odrekli političnemu monizmu v prid pluralizmu. Zlom so doživljali tisti, ki so dogmatično vztrajali na starih pozicijah.

Veliko sem se ukvarjal z *n a c i o n a l n i m v p r a š a n j e m* in seznanjal z njim na predavanjih velik del Slovenije in leta 1971 tudi na javnih zborih v Beogradu ter Banja Luki (1979). Bil sem deležen na njih mnogih provokativnih vprašanj in podcenjevanj. Preslišal sem jih. Zato sem povsem svobodno doživel potrebo in nujnost prehoda v samostojno in neodvisno republiko Slovenijo.

Ženski in narodu ne odpustimo, če bo ob uri, ko naj bi rodil/a, dopustil/a prve-
mu pustolovcu, ki pride mimo, da ji stori silo. V takem položaju sta se znašla slovenski narod in njegova federalna državnost leta 1991. Narod je dozorel, da postane *n a c i j a*, tj. narod s svojo državo ali državni narod, in neodpušljivo bi bilo, če tega trenutka ne bi izkoristil. To pa ne pomeni, da bi nujno morali iz federacije, če bi se ta posodobila, torej spremenila, da bi kot celota vstopila v Evropsko zvezo. A to, kot vemo, ni bilo mogoče. Morda se še spominjate, ko ste me ponovno obiskali v Marksističnem centru, da sem na tezo »*en človek – en glas*«, reagiral s protitezo, da je v tem primeru edina **obramba – plebiscit**, če nočemo postati narodna manjšina. Takrat o plebiscitu še nihče ni razpravljal. Razpravljalo se je o pravici naroda do samoodločbe, odcepitve ali pridružitve drugim. Zato sem po eni strani afirmacijo slovenske državnosti blagroval, zavedajoč se, da v Evropski skupnosti kot otok sredi oceana ne bo mogoče ohranjati socialistične družbene ureditve. Ostale pa bodo pridobitve osvobodilnega boja in socialne revolucije, ker so le-te, če že ne skladne, morda celo boljše od tistih v demokratičnih evropskih državah. Seveda nisem gojil nikoli nobenih iluzij, ker so mi bile v tem oziru izkušnje z jugoslovansko federacijo dovolj zgovorne.

V letih 1982–83 sva bila skupaj v odboru za proslavo 40-letnice osvoboditve Žirov oziroma vsegorenjskega partizanskega shoda, ki se je potem dejansko zgodil na Katrnikovem travniku na Jezerih, 26. junija 1983. Pri tej prireditvi ste odigrali ključno vlogo; bili ste njen snovalec in režiser. (Jaz pa le »drugi inspicient«.) Izkušnje z organizacijo žirovskega Zleta in Vižmarskega tabora 1969 so Vam gotovo prišle prav tudi to pot? Ali pretiravam, če predpostavim, da ste bili glavni avtor največjega ljudskega shoda v žirovski zgodovini?

V mislih imate 15. zbor aktivistov OF Gorenjske in zbor Prešernove brigade (7. SNOUB Franceta Prešerna) ob 40. obletnici njene ustanovitve, seveda pa tudi nekak uvod v spomin na 23. oktober 1943, dan izгона okupatorjev in osvoboditve Žirov. Bo kar držalo, da se v Žireh do tedaj ni zbralo toliko ljudi. Seveda pa prireditve niso zavoljo prireditev. Ta dan se je v Žireh zbralo okrog 700 preživelih borcev Prešernove brigade, med njimi tudi njen prvi komandant Ivan Javor– Igor in komisar Gorenjskega odreda Anton Kržišnik – Ljubo, tudi moja prva poveljnica, narodni heroj Maks Krmelj – Matija in Bogdan Osolnik, za Matijem naslednik na položaju pokrajinskega predsednika OF. Zbora se je udeležil tudi France Popit, predsednik Predsedstva Socialistične republike Slovenije.

Programe je lahko snovati, če jih imaš na kaj režirati; dejstvo pa je, da gre zgodovina pred epiko. S tem pa sem odgovoril tudi na vprašanje avtorstva največje prireditve v Žireh. Vam sta se takrat zdela Igor in Ljubo tako mogočna; v resnici

pa sta bila kot človeka zelo dobra in človečna. Scenarij pa sem za to prireditev naredil zato, da ne bi prišlo do zmešnjave, ker je prireditev vsebovala toliko različnih programskih vsebin.

Kdaj ste se odločili, da se po upokojitvi za stalno vrnete v Žiri?

Ko mi je postalo jasno, da sicer ne bom mogel spraviti pod streho svojih otrok, če ne obnovim doma. Otrokom sem dal prednost, domače hiše nisem spremenil zgolj v vikend, in sem se za stalno vrnil v Žiri.

Kako je, če upokojeni profesor v drugi polovici šestega desetletja svojega življenja gradi hišo?

Nobenemu ne bi privoščil, da bi se pri taki starosti (pri 63 letih) lotil podiranja in novogradnje. Meni se je zdelo tako prav in sem se zagrebel v gradnjo. Gradil sem na plimi inflacije in ob pomoči otrok, ko so ti že dokončali študij ter si ustvarjali družine ter se materialno osamosvajali, in moral paziti, da ne bi čez noč pristal na suhem. Imel sem srečo, da je bila gradnja ob nastopu oseke brez dolgov v sedmih letih končana.

Zame je bila dragocena predvsem odločitev, da leta, ki so Vam še ostala, posvetite raziskovanju kulturne zgodovine Žirov in Žirovcev v zadnjih dveh stoletjih. Vaša pozornost, ki je prej veljala načelnim in splošnim, mednarodnim ali vsaj vse-slovenskim vprašanjem, se je v razmeroma kratkem času posvetila žirovskim rečem. Kot kak arheolog ste se v položaju, ko ni na voljo zanesljivih pisnih in ustnih virov, zagrebli v to pozabljeno snov in »odkopali« neverjetno bogastvo kulturno-zgodovinskih dejstev. Kako v sebi doživljate to naduse dragoceno poslanstvo?

Leta 1970 je bilo že šest loških Janov.

Sami dobro veste, da je tudi za domoznanska vprašanja potreben veliko širši pogled kot zgolj do Mrzlega in Žirovskega vrha. Šele ko obravnavani kraj doumete v širšem prostoru ali vsaj v deželnem dogajanju, lahko vdihnete dušo ustnim in pisnim virom.

Razprav, objavljenih v Žirovskem občasniku, nisem napisal na vrat na nos. Gradivo zanje sem zbiral od gimnazijskih let naprej. Zato lahko navajam toliko virov. Seveda pa so razprave uvajalne v študij žirovske problematike.

Opazil sem, da je v pogledu na 18. stoletje in prvo polovico 19. stoletja velika praznina in da zato ni mogoča stvarna presoja o drugi polovici 19. stoletja.

Zgodovinopisje, zlasti kulturološko, ni zgolj mehanično naštevanje dejstev; teh tako ni prav veliko, zato pa morate tistim, ki so, dati smisel in pomen.

Sicer pa me Vaše pohvale spominjajo na pregovorno vprašanje, kaj sem storil tako hudega, da me tako hvalite. Vaše predstave o tem, kdaj sem se začel ukvarjati s kulturno zgodovino Žirov, so zmotne. Ves čas mojega študija, ki se je res da loteval domače in svetovne literarne in kulturne zgodovine, in po njem, sem si zastavljal tudi vprašanja, kako sta kultura in civilizacija pronicali v od vseh strani zaprto Žirovsko kotlino. O tem pričajo tudi mnogi moji listki in lističi, mnogi med njimi so po raznih selitvah tudi izgubljeni, razgovori s sorodniki in rojaki, danes že umrli, iskanje po arhivih itd. Arhivsko gradivo pa tudi danes ne pride k tebi po elektronski pošti.

Žirovci smo bili zmožni v nekaterih obdobjih drug drugemu izkazati neverjetne doze nestrpnosti in dejavnega sovraštva, od hudih besed do ubijanja. Spomniva se samo peripetij v prvem desetletju minulega stoletja ob gradnji nove župne cerkve in sokolskega doma, pa vojnih let in končnega obračuna spomladi 1945, zapletov ob referendumu 1969 ... Nekdanji župnik Ivan Pečnik je to našo slabo lastnost diagnosticiral kot »zagrizenost« in »nestrpnost«. Se bomo Žirovci sploh kdaj spravili? Je dejstvo, da je Spomenka Hribar prva pobudnica sprave med Slovenci, po rodu Žirovka, le naključno?

Uvod v žirovske zdrahe je bil že boj za sejmišče. Stare Žiri so pravdo, ki jo je v imenu **upravne občine** Žiri vodil dr. Ivan Tavčar, izgubile. Majav argument, da je (bil) prvi sedež občine v nekdanji **krajevni občini** Žiri in da zato Žirovcem v ožjem pomenu besede pripada tudi sejmišče, ni mogel prodreti na sodišču. Zato so najprej sejmišče, nato pa še občinski dom prenesli na prostor, kjer stoji današnja osnovna šola. Vzporedno s to pravdo pa so nastajale ali celo predhodile zdrahe okrog lokacije nove farne cerkve. To je kraj zares potreboval, saj bi se sicer stara cerkev utegnila podreti vernikom na glavo. (Seve pa je ni bilo treba barbarsko podreti!) Toda utilitaristična miselnost je bila močnejša od spoštovanja in varovanja kulturne dediščine. Ali, denimo, zdrahe zaradi prometnih povezav ...

Z vprašanjem me postavljate v razsodniški položaj. Družbeno novo prinašajo zmeraj manjšine. Da bi katera koli manjšina postala večinska, kar se le da sektaši. Iz tega potem slede zamere, hude besede, in če te ne prepričajo, če to ne zadošča ...

Sicer pa – to, kar so si Žirovci naredili drug drugemu, sploh ni bila nikakršna žirovska ali slovenska posebnost.

Korenine žirovske »zagrizenosti« in sploh slovenske »nestrpnosti« je iskati v tem, da smo se ideološko prej razdelili v ideološke tabore, kot se oblikovali in eman-

cipirali v narod. Ali drugače rečeno: da smo se kot ljudstvo oblikovali v narod v ideološki razcepljenosti. Zato tudi zamere ostajajo močno zakoreninjene.

Pomislite samo na reformacijo in verske vojne v zvezi z njo. Pa na slovenski razkol, ki ga je povzročal škof Anton Mahnič. V Žireh se je z zamudo skoraj petnajstih let razbesnel in se izrazil v zavračanju Sokola in socialnih demokratov. Sokol je bil s strani Mahniča napaden že leta 1889. O gradnji cerkve in sokolskega doma bodo naši vnuki pisali tragikomedije, čeprav so se pri nas ti boji spremenili na koncu v tragedijo.

Pečnikovo mnenje o zagrizencih in nestrpnih poznam. Z njim soglašam, seveda ob podmeni, da je s temi besedami označil zagrizence vseh vrst, tudi svoje.

Spomenko Hribar poznam že več kot pol stoletja. O slučajnosti ali zakonitosti njene pojave vprašajte njo samo ... Ali se Spomenka pojavlja kot nosilka sprave naključno ali zakonito, torej nujno, je manj pomembno od dejstva, da je nosilka sprave in pomiritve. Ključno vprašanje se glasi, ali je sprava ali pomiritev možna. Francozi se glede 1789. leta še po 200 letih niso spravili med seboj.

Na simbolni ravni sem Spomenko krstil za »slovensko Antigono«. Že pred objavo svojega esaja *Krivda in greh* mi je namreč dala v branje svoj spis. Ko sem ga prebral in ji vrnil rokopis besedila, sem ji dejal: »Zelo si pogumna, toda razumljena boš napak na eni in na drugi strani.«

Leta 1974 jih ni bilo nič več kot šest.

Hkrati ste v svojih spominih in srečanjih gotovo naleteli na žlahtne posameznike. Kateri so Vam ostali v najlepšem spominu?

Mnogo jih je. Če bo zdravje, bom o njih, blagega spomina, govoril v svojih spominih.

Katere so ključne osebnosti med Žirovci? In kateri ključni dogodki oziroma dejanja, brez katerih ne bi bili, kar smo?

Naj odgovorim s protivprašanjem. Katere osebe in dogodke bi izpostavili Vi? Jaz sem se do nekaterih dogodkov že opredelil; teže pa se je opredeliti glede ljudi. Vsak po svoje je na določenem področju in v določenem času prispeval svoj delež. Te še pretehtavam v sebi in včasih prihajam do ambivalentnih zaključkov ...

Za Žiri pomemben dogodek je vsekakor bil dan, ko smo pred približno tisoč leti (1030–1803) postali del skoraj devetsto let obstajajočega Loškega gospostva. Natančnega datuma sicer ne vemo, vemo pa, da smo skoraj osemsto let živeli v dokaj zglednem gospostvu. To pa ni mačji kašelj. Osemsto let v Evropi, v civilizaciji in miru. Le turški vpad (1476) in šele prihod Francozov je gospostvo zamajal. Morda se bo kak podatek o tem še našel v Vidmu (Udine), kjer so še kupi nepregledanega arhivskega gradiva oglejskega patriarhata, predhodnega upravljalca tega ozemlja.

Drugi pomemben dogodek je zgraditev šole in začetek šolskega pouka v novozgrajeni šoli leta 1778. Pomembna osebnost je zatorej tudi *Jakob Prevodnik* (1748–1830), ki je devet let poučeval na prvi žirovski šoli. Po dosedanjem vedenju je bila na Kranjskem v času terezijanskih reform le žirovska šola zgrajena na novo.

Tretji za Žiri pomemben dogodek je izid koledarja *Slovenski romar* 1858 in v njem spis *Žirovski svet*, kot ga je videl *Jernej Lenček* (1827–1861), urednik koledarja.

Pomembna oseba, kateri se imamo Žirovci zahvaliti, da smo v mladih letih jedli okusna jabolka, mošancarje, osovnike, kosmače, zlato parmeno in druge starejše sorte jabolk, je *Janez Majnik* (1803–1877), ki je Žiri sadjerejsko preporodil. Pa učitelj *Leopold Božič* (1837–1922), ki so mu Žirovci postavili spomenik zato, da so ga otroci tistih staršev, ki jih je on učil, podrli.

Pa dr. *Ivan Kavčič* (1882–1977), ustanovitelj žirovskega Sokola in graditelj žirovskega Sokolskega doma (1908).

Tudi brez *Josipa Vidmarja* (1837–1911) si Žirov ne moremo zamisliti. Postavil je v hudem boju s svojimi župljani najlepšo cerkev na spodnjem Gorenjskem.

Kot dogodek zgodovinskega pomena pa bi izpostavil izgon okupatorjev iz Žirov (23. oktobra 1943).

Kot zadnji dogodek zgodovinskega pomena pa je ustanovitev Čevljarne (1945) oz. Tovarne športnih čevljev (1948) – današnje Alpine. Nosilec tega podviga je *Vinko Govekar* (1911–1999) s sodelavci.

V Žirovskem občasniku ste objavili že več dragocenih prispevkov. Kaj imate še v delu? Česa pričakujete pri svojem delu od posameznikov in lokalne skupnosti?

Načrtov ne manjka. Če bom zdrav in pri moči, bom z začetim delom nadaljeval. Poizkusil bom najprej rekonstruirati program ljubiteljskega žirovskega udejstvovanja pred prvo svetovno vojno in med obema vojnoma.

Medsebojna pomoč pri delu je dragocena. V glavnem pa velja: Uzdej se use i u svoje kluse. Lokalna skupnost bi lahko pospešila obnovo muzejske zgradbe in morda namenila manjši prostor za občinski arhiv. Zdaj kot mačka mlade nosimo vkup in vsak zase hranimo svoje papirje.

Prizor iz stoletnice
vižmarskega tabora
leta 1969

Kot nekdanji aktivni kulturnik gotovo spremljate prizadevanja sedanjih. Ne zanima me pohvala, bolj kaka kritična pripomba in spodbuda.

Dandanašnji kulturi in umetnosti še zdaleč ni tako naklonjen, kot bi lahko bil. Nastopil je čas, ki vse bolj ali manj časti »tistega boga, ki v banki svoj oltar ima«. Pa vendar je danes vseeno več možnosti za vsakršno ljubiteljsko ali poklicno umetniško ustvarjalnost, kot je bilo nekdanj.

Verjetno je podmena o pomanjkanju sredstev zaustavila začeta dela pri rekonstrukciji muzejske stavbe, kar je šele prva stopnja k cilju – ureditvi muzeja, o katerem smo začeli sanjati že davnega leta 1953, ko so kmalu nato začeli »pristavo« nadgrajevati za potrebe učiteljskih stanovanj. Če smo po pol stoletja le čakali dan, ko mlada generacija uresničuje starejše zamisli, je to vendarle dokaz, da se v življenju spleča za kaj zavzemati. Spomeniško varstveno problematiko bi postavil na prvo mesto. Gre za ohranitev stavbne dediščine! Ne samo plemiške, tudi kmečke in obrtniške.

Na drugo mesto bi postavil vprašanje knjižnice. Ta odločno zaostaja za potrebami časa. Pred več kot pol stoletja je bila pri 1000 knjigah odprta enkrat na teden, ob nedeljah. Takrat smo se šli še večji del manufakturno proizvodnjo; danes, ko je svet stopil v informacijsko družbo, pa je trikrat na teden odprta knjižnica odločno premalo. Predlagam, da se začne misliti o informacijskem središču, ki bi združevalo poleg knjižnice in dokumentarnega gradiva tudi dostop do računalnikov. Dva računalnika, ki sta danes obiskovalcem na voljo v knjižnici, in le tiste dni, ko je odprta, ostale pa ni dostopa ne do knjig ne do računalnikov, ne zadoščata. In tako nastaja nevidna družbena segregacija med tistimi, ki si računalnik lahko privoščijo, in onimi, ki tega ne zmorejo.

Tretji problem je glasbena šola. Gostuje v osnovni šoli – v učilnicah, ki ne zagotavljajo intimnega stika med učiteljem in učencem. S kvalitetnimi učitelji in izboljšanju prostorskih pogojev bi šele lahko zagotavljali normalen razvoj talentov. Če tega ne moremo storiti danes, načrtujmo za naprej. S tem bo rešen ključni problem, ki zadeva vse vidike vokalne in instrumentalne glasbe.

Poglejmo: Idrija nima kaj dosti več prebivalcev kot Žiri. Danes sta kraja tudi po narodnem dohodku bolj izenačena kot v preteklosti. A idrijsko glasbeno šolstvo ima svoje korenine že v davni preteklosti.

Likovniki so v Žireh dobili svoje mesto v razstavnem prostoru zadružnega doma in vendar so vsi ti prostori že danes premajhni, brž ko zanimanje javnosti preraste povprečje. Ob vsem pa se mi zdi, da premalo pozornosti posvečamo vsakršni ustvarjalnosti in inovativno-izumiteljski dejavnosti ter popularizaciji tistih, ki so uspešni na teh področjih. Če te ustvarjalnosti ne bo, potem bodo čez čas naša edina znamenitost vaški posebneži. Zato pa – potrebno je znanje, znanje in še enkrat znanje.

In kako ocenjujete celotni razvoj Žirov v 20. stoletju, zlasti v njegovi drugi polovici? Bi lahko bil drugačen?

Za dosedanji razvoj Žirov velja ocena: dobro. V vseh razvojnih stiskah 20. stoletja so se naši predniki znali zahtevam časa dejavno prilagoditi novemu. Zaradi razvojnega zaostanka je moralo domovino zapustiti med leti 1892–1924 kakih 600 ljudi z otroki. Odšli so v Vestfalijo in Ameriko. Vrnili se jih je le četrtnina. Tudi danes se vsako podjetje v svoji branži primerno vede in prepričan sem, da bo

tako tudi v prihodnje. Bil sem že hudo v skrbeh, kaj bo glede na azijsko konkurenco s čevljarstvom. Imeti svojo vilo (hišo), vrt in avto, šolati otroke in se ukvarjati z usnjem, tkanino in lesom – vse to je zelo tvegana, lahko pa tudi razmeroma uspešna stvar ...

Sto let so naši čevljarji tehnološko zaostajali (1860–1960) in zato nečloveško garali, da so se obdržali nad vodo. Modernizacija (tehnizacija), ki naj bi bila izvedena v prvem petletnem načrtu po drugi svetovni vojni, se je zaradi spora s tedanjo Sovjetsko zvezo zavlekla vse do šestdesetih let preteklega stoletja ... Kakšen pa je tehnološki zaostanek danes? Izgleda, da ga ni. Če je, mora biti zelo majhen, sicer bi nam trda predla ...

Vprašujete me, če so obstajale tudi možnosti za drugačen razvoj. Vemo, da bi bil lahko drugačen. Kakšna pa bi ta drugačnost lahko bila, o tem lahko samo sklepamo. Okoli leta 1960 je bila Iskra v Kranju pripravljena prenesti proizvodnjo avtoelektričnih izdelkov v Žiri. Okraj Kranj je bil takrat najbolj razviti del Slovenije in Jugoslavije. Tedaj se Iskra v Kranju ni mogla več razvijati in je bila prisiljena svoje proizvodne programe prenašati na druga področja v Sloveniji. Iskra Avtoelektrika je npr. v letu 2003 ustvarila okoli 120 milijonov evrov čistih prihodkov od prodaje, Alpina pa 50 milijonov evrov. Vprašanje pa je, kako bi se pri dokaj monokulturni miselnosti ta proizvodnja lahko uveljavila v Žireh.

Danes je lahko soliti pamet za nazaj. Vso drugo polovico 20. stoletja označujeta mogočen razvoj in napredek.

Žiri so se iz dolge vasi spremenile in se spreminjajo v mestece s pet tisoč prebivalci. Vsi domačini so zaposleni. O brezposelnosti se v Žireh ne govori. Podjetnost je v zamahu in razmahu, tekmovalni duh in stremeljivost po znanju (ali le doseganje višje izobrazbe?) in odprtost za vse novo zagotavlja vstop v inovacijsko družbo ... Škoda, da vsega tega ne spremlja tudi enakovredna kulturna rast. Tu pa smo tradicionalno navzven utilitaristično obrnjeni: da le vse lepo izgleda, da je na zunaj videti vse šik. Kaj pa duhovna rast, ustvarjalnost in medčloveški odnosi?

Kritično je odlično o našem razvoju spregovoril mag. Viktor Žakelj. Posebej mi je všeč tisto, kar je napisal o našem urbanizmu in urejanju prostora ter žirovski podjetnosti. Pa dr. Zdravka Mlinarja pogledi na žirovske razvojne možnosti! Če pa

Stoletnice vižmarskega tabora so se udeležili tudi vodje slovenskih političnih strank in združenj iz zamejstva.

imaš na voljo tako čtivo, in dodajmo še esej dr. Marije Stanonikove, pa skoraj ne podvomiš, da postajajo Žiri zares rovtarske Atene v pozitivnem smislu.

Ker slej ko prej velja, da »nihče ni prerok v domovini«, vas na koncu ne vprašam po napovedih, temveč po tistem, kar ste morda ugotovili v temeljiti retrospekciji naše preteklosti: kakšne so plemenske lastnosti Žirovcev, kako se obnesemo v toku časa, kaj si spričo vsega že zgodenega še lahko obetamo?

Podoba Žirov in Žirovcev se iz leta v leto, da ne rečem: iz stoletja v stoletje, spreminja. Je pa v spreminjanju neka stalnica, ki skoraj gotovo na neki način velja za vse čase: vztrajanje in optimističen odnos do prihodnosti, kar se med drugim potrjuje tudi v številu rojstev.

Otroke pa imajo ljudje, ki verjamejo v prihodnost in to, da se da vse prestati – celo mir.

Vladka in Rado na svojem žirovskem vrtu.

Foto: Polona Mlakar Baldasin.

STO LET ČEBELARSKEGA DRUŠTVA ŽIRI

Franc Temelj

ČEBELNJAKI ČLANOV ČEBELARSKEGA DRUŠTVA ŽIRI

»Tu, v tej deželi, imajo posebne hišice za čebele, kamor spomladi, navadno na cvetno nedeljo, postavijo panje in jim odmaše luknje.« Tako je pred dobrimi 300 leti napisal Valvasor, ko je opisoval kranjsko deželo. Ali je to veljalo tudi za Žiri, je težko reči. Zagotovo pa so imeli žirovski čebelarji svoje čebelnjake pred stotimi leti, 1905, ko so imeli svoj prvi shod, ki je pomenil začetek organiziranega čebelarstva na Žirovskem. Koliko jih je bilo in kakšni so bili, si lahko le predstavljamo, kajti slikovnega gradiva od takrat žal ni. So se pa ohranili pisni viri in pričevanja, ki jih je uredila in objavila dr. Marija Stanonikova v knjižici Čebela – žlahtna spremljevalka slovenske kulture, izdala jo je Čebelarska družina Žiri leta 1995 ob svoji devetdesetletnici. Zato smo se pri ŽO odločili, da ob njihovi stoletnici objavimo fotografije vseh čebelnjakov članov društva, posnete v juliju in avgustu jubilejnega leta 2005.

Anton Beovič, Žiri – Sejmiška ulica

Jožef Cankar, Dolge Njive

ČD Žiri, Žiri – Rakulk

Anton Čefarin, Žiri – Osojnica

Anton Čefarin, Spodnji Vrsnik

Izidor Demšar, Brekovice

Izidor Demšar, Sovra – Pri Prodovcu

Izidor Demšar, Ravne – Pri Andreju

Stanko Demšar, Ledinica

Milan Dolenc, Žiri – Loška cesta

Franc Eržen, Žirovski Vrh – Pri Petelinu

Jože Frelj, Žirovski Vrh – Pri Šaletu

Jože Frelj, Žirovski Vrh – Pri Kržetu

Martin Frelj, Goropeke – Pri Prebevčku

Peter Hladnik, Kladje – Pri Lužerju

Janez Jurca, Žiri – Sejmiška ulica

Alojz Kopač, Žiri – Pot na Koče

Ivan Leskovec, Podklanec – Pri Strojjarju

Frančiška Lukančič, Račeva – Pri Jernačevcu

Branko Malavašič, Žiri – Kajuhova ulica

Branko Malavašič, Hleviše – Pri Hajanu

Janez Mivšek, Hleviše – Pri Hlevišarju

Peter Mlinar, Brekovicе – Na Falklandih

Peter Mlinar, Brekovicе – Na Falklandih

Anton Mlinar, Ravne – Pri Oblaku

Jože Kopač, Žiri – Pri Frančišku

Štefan in Lado Mrak, Opale

Štefan Mrak, Dobračeva – V Skalah

Vincenc Novak, Hleviše – Na Krogu

Anton Oblak, Žiri – Starožirovska ulica

Franc Oblak, Žiri – Rakulk

Janez Oblak, Ledinica

Miha Oblak, Žirovski Vrh – Pri Moškričaju

Anton Pintar, Breznica

Zdravko Peternelj, Žiri – Logaška Cesta

Zdravko Peternelj, Kladje – Pri Pivku

Dušan Podobnik, Stara Oselica – Pri Petelinu

Frančišek Pivk, Žirovski Vrh – Pri Mrlaku

Frančišek Pivk, Račeva – Pri Debencu

Albin Tavčar, Račeva

Albin Tavčar, Žirovski Vrh

Marta Rus, Račeva – Pri Stričku

Janko Strel, Zadobje – Zabrllog

Anton Šubic, Čabrače

Jožef Trček, Dobračeva

Milan Starman, Žiri – Polje

Milan Starman, Žiri – V Mršaku

Milan Oblak, Koprivnik – Pri Brezarju

Jakob Mivšek, Hlevni Vrh – Pri Žaklju

LEP OSLOVJE

Franc Kopač

OSTRUŽKI

ODGOVOR

Bob Dylan je prišel skozi moje srce
in mi v dušo vcepil nekaj pripovedovanja
in izredne energije posredovanja
besed in jezika, kot celotne življenjske sile
združiti vse, kar je resnično iz sebe napravljeno
brez ozirov in brez pomislekov.
Po Cankarju hiteč sem prispel na drugo stran Smrečja
in videl sem njegovo belo deželo in svoj kraj
iz korenin prepletenih žil,
vse tja do Rodoljuba Ledinskega.
In ko sem bil že daleč po poti
in sem že mož postal
in so ptice preletele vsa morja
in so bombe razrušile vse, vse, vse,
čisto vse, se je njegov dotik
dotaknil korenitih korenin,
kjer je odgovor v odgovoru
dal premislek zaobjeti svet,
ki ga živimo in ljubimo
od začetka do konca dni.

RANLJIVOST

Ranljivost je
povsod prisotna:
na vzhodu in zahodu,
na severu in jugu,
med belimi, rdečimi, rumenimi,
črnimi se pretaka
polno krvi in solza,
ljubezni in sovraštva.
Najdaljša in najtežja pot na svetu
je pot v srce
in iz njega doživeti
svoje prepričanje.
Hotel sem nekaj vprašati,
pa ne vem kaj.
Hotel sem se nekam peljati,
pa ne vem kam.
Telo je hrepenenje
odmikov
daleč v neznano.
Obarvani spomin
se dogaja
na vzporednici duše
in srca.
To je vse tisto,
kar živi in z rožo umre.

RECENZIJA

Pesnik v
New Yorku
je zbirka
modularnih razsežnosti.
Vsrka zadnjo
dobrotljivost,
ki se izpriča
na ostankih
olesenele lune.
Kažipot je raztresen
po celi dolžini, širini,
globini in višini
naoljenih premazov
mesa in avtomobilov.
Nebo je vesolje,
lasje so dolgi,
konj je v galopu,
krava se izmika
požrešnemu zajedavcu,
ki neusmiljeno
zabada nož
v živo silo srca.

POTOVANJE

Potujem in sem potovanje.
V zadnjih dneh porast obupa.
Joj, ata, ata, ata, joj, mama, mama, mama.
Redovnice so se množile, kosci so hiteli,
sonce je pripekalo.
Pa vseeno ne morem in nočem priznati
zadnjevojnega človeka kot nosilca
moje zgodovine.
Ni mi do nobenega začetka.
Perspektive srca so se strašno omejile,
pa naj bo to v moči duha ali v dokazovanju
ljubezni.
Potujem naprej in sonce zahaja.

ROMAR V SVETI GROZI

Na neki zakotni
železniški postaji
so zažgali
človeka:
katoliškega škofa
iz Prešernovega rodu.
Nekdo ga polije
z bencinom
in še večji nekdo
vrže vanj vžigalico,
da zagori
kakor bakla.
Opekline so neznosne.
V pogledu utrujenih oči
nastane velikanski
jok bolečine,
ki presega vse,
kar človek zmore
sam med podivjano
množico
nahujskanih ljudi.
Izpričano je,
da je Bog posegel vmes,
ker je prišlo do popolnega
preobrata.
Mož je odšel,
kot je prišel,
kakor romar v sveti grozi.

BANČNI ROP

Spoštovani bralec, nikar ne išči podobnosti v osebah in dogajanju zgodbe, ker jih ni. Vse osebe, dogajanje je le plod moje domišljije.

Moje življenje je pusto in dolgočasno. Dan je enak dnevu, vse gre po vnaprej načrtanem načrtu. In kdo je kriv? Sama sem kriva, da je tako. Očitno mi je všeč. Ksenija Poljanec, stara sedemindvajset let, sto osemindeset centimetrov, petinpetdeset kilogramov, rdeči lasje, sicer naravni so svetlo rjavi – popolnoma nezanimiva barva, rjave oči. Najljubša barva zelena, najboljša hrana špageti. Po poklicu sem knjižničarka v osnovni šoli, kjer hodijo po izposoji knjig le zaradi nuje in ne iz ljubezni do njih, kar je zame čisti absurd.

Stanujem v malem mestu, imenovanem Žiri. Mesto, kjer se ne dogaja popolnoma nič, hm, vsaj iz mojega vidika ne. Ponedeljek je enak petku, ljudje se držijo ustaljene rutine. Še celo, ko se odpravljam od doma do službe, vem, koga vse bom na cesti srečala, ha ha! Živim v enosobnem stanovanju. Naš mali blok je edini vistem delu mesta. Obkrožajo ga stanovanjske hiše in v eni izmed njih živi moja prijateljica Marjeta. Je enakih let, ima dolge in skodrane svetle lase, po obrazu ima posute pege. Vedno nasmejana, polna čenč in oblečena po zadnji modi. Trenutno je samska, živi pri starših. Pravi, da se ne bo poročila še vsaj deset let. Denar služi v firmi eno uro vožnje stran, plača je zadovoljiva, sodelavci znosni. Vsaj tako pravi. Vse, kar prihrani, zapravi za potovanja. Včasih me je vabila s sabo, toda raje sem doma. Zato Marjeta potuje po svetu sama, srečuje neznane ljudi in skoraj vedno se domov vrne z zanimivimi zgodbicami. Ni je strah, moškimi zaupa in se prepušča toku. A nikoli se ne zaljubi, pa naj mi kaže na fotografiji s potovanj še tako postavnega in zagorelega mladeniča. Vedno zna ljubezen pustiti tam, kjer se je začela in se vrne domov le s spomini.

Jaz sem drugačna. Dolgo časa sem bila zvesta njemu. Pet let je bil v mojem življenju Gregor. Pet let je stanoval pri meni in me razvajal, me objemal in mi šepetal, kako me ljubi. Potem je bilo konec. Dejal mi je, da nisva za skupaj in odšel je k drugi. Baje se je z njo dobival kar lep čas že tedaj, ko je živel pri meni. Ko vsaj ne bi bila Žirovka! Ko vsaj ne bi vedelo vse mesto. »Uboga revica«, so najbrž šepetali in se seveda tiho hihitali! Pha, ljudje na videz dobri, pa vendar sposobni biti srečni le, če vedo za nesrečo koga drugega. Skratka, ni bilo prijetno, najraje bi se odselila na Mars, ampak bi najbrž tudi tam naletela na kakega Žirovca, ki je slučajno priletel mimo. Torej dnevi, ki so sledili, niso bili prijetni. Jokala sem in vsaj stokrat prelistala albume, kjer sva bila na fotografijah skupaj. Zjutraj, ko sem se prebudila, sem se spomnila nanj, zvečer, ko sem odhajala spat, sem v krokodiljih solzah mislila nanj in se spraševala, kaj sem naredila narobe, kaj ga je odgnalo proč. Moje objokovanje za nečim, kar je bilo, je trajalo skoraj tri mesece. Potem je bilo Marjeti nekoč dovolj. Vzela mi je albume, veliko sliko, kjer sva objeta stala, za nama pa so bile čudovite gore. Vse, kar me je spominjalo nanj, je dala v veliko vrečo in nesla v smetnjak, ki je bil pred blokom.

»In če boš slučajno grebla po smeteh, vedi, da te bom privezala in pred tabo zakurila vse, kar diši po njem,« je bila stroga.

»Ne morem ga pozabiti, pa če ne bo nikjer nobene njegove stvari več,« sem hlipala.

»Ne bodi zmešana! Gregor je odšel, ni ga več in najbrž niti za trenutek ne pomisli več nate. Živi naprej in pozabi, da je obstajal,« mi je govorila Marjeta.

»Ni tako preprosto,« sem odkimala in brisala nos v velik robec.

»Seveda je! Če hočeš, je lahko prav neverjetno preprosto,« je trdila. In tako mi je Marjeta pomagala, da sem počasi res prebolela. Saj včasih me je še zajel občutek žalosti in samote, toda hitro je minilo.

Tako se je moj samski dan pričenal vsakič z zgodnjim vstajanjem. V šolski knjižnici sem morala biti ob sedmih zjutraj. Do tja sem imela petnajst minut vožnje z avtom. A vseeno sem vsako jutro vstajala že ob pol šestih. Sem namreč človek, ki ima rad rana jutra in ki gre spat s kurami. Vsako jutro sem najprej telovadila, seveda nisem pretiravala, nato sem si pripravila zajtrk in spila kavo. Skoraj vedno sem potem imela še čas, da sem prelistala jutranji časopis, se uredila in počasi odšla v šolo. Knjižnica je bila majhna, vse knjige, ki so bile v njej, so mi bile znane. Prebrala sem vse.

V službi sem bila do druge ure popoldan, nato je bilo pred mano največkrat samotno popoldne. Marjeta je namreč prihajala iz službe okrog šeste ure zvečer in preden je prišla k meni na obisk, je bila ura sedem.

Popoldan nisem imela kaj dosti dela. Včasih sem pospravljala, včasih sem zdolgočaseno gledala televizijo, včasih sem se odpravila ven in gledala izložbe, šla na sladolead ali sedet na klop v parku. Nič kaj pretresljivega, res.

Da bi se moje življenje tako zasukalo, da bi postalo pestro in nevarno, da bi se v njem kar naenkrat odprlo toliko možnosti za ljubezen, nisem nikoli verjela. Sanje, plehke sanje, ki se nikoli ne uresničijo. No, tako sem menila še do nedavnega. In potem se je zgodilo ravno meni ...

Tistega dne je bilo vroče, dežja od nikoder. Čeprav sem odšla pod mlačno prho in stala pod vodo vsaj pol ure, da bi se shladila, sem že nekaj minut zatem ponovno začutila na čelu potne kapljice. V načrtu sem imela plačilo računov, kljub temu da pot do malega centra ni bila dolga, sem se odpravila z avtom. Le kdo bi hodil peš po tej peklenski vročini?!

V našem mestu je bilo vse na kupu. In gneča za tisti del mesta je bila obvezna. Tistega dne je bilo na cesti še posebno veliko avtomobilov, očitno so ravno tistega dne vsi nekam hiteli. Počasi sem se pomikala proti parkirnemu prostoru in naivno menila, da bo vsaj eno še prosto. Seveda ni bilo, čeprav je bilo mesto malo, je imelo še manj parkirnih mest! Zapeljala sem še en krog, tako kot vedno, ko ni bilo parkirnega mesta, in pustila avto na avtobusni postaji, ki je bila le nekaj metrov stran od pošte in banke. Avto naj bi tako pustila za tistih nekaj minut na soncu. Naj zaprem okna? Če jih bom, bo v avtu v hipu sto stopinj. Ah, saj bom takoj nazaj, sem zamahnila z roko in pustila odprta okna. No, sicer pa naše mesto še ni bilo tako zelo znano roparjem. V njem se nikoli ni nič zgodilo in bila sem prepričana, da tudi moj avto, ki je z odprtimi okni sicer kar sam vabil zmikavte, ne bo premamil nikogar. Stekla sem do pošte, ki je bila zraven banke. Pred okencem za plačilo položnic je bilo le nekaj ljudi. Oddahnilo se mi je. Torej bom kmalu na vrsti. Sicer se mi nikamor ni mudilo, notranjost pošte je bila prijetno

ohlajena. Po dobrih desetih minutah sem spet stala pred pošto in se počasi odpravila do avta. Začudeno sem dvignila glavo, nekaj se je dogajalo. Ljudje so stali pri miru in šepetali, nekaj jih je skočilo do banke. Odpravila sem se do avta in ujela glas nekoga iz množice radovednežev: »Neverjetno! Še nikoli se ni oglasil alarm v banki! Očitno je šlo za rop!«

Za hip sem postala. Bančni rop? V Žireh?! Ne! Ha, noro. Čisto blizu mene. Seveda nisem ničesar videla. Škoda. Če bi ujela obraz tatu, bi bila nemara zelo pomembna priča. Hja, raje ne! Potem bi me lahko lovili! Sama pri sebi sem se nasmehnila in odšla do avta. Najbrž ni bilo nič velikega. Ampak ljudje, oh, ljudje malih mest znajo napihnuti vsako stvar. Najbrž jim je dolgčas in zato iz male stvari naredijo zapleteno zgodbo, ki ji ni konca. Sedla sem v svoj avto in zaslišala glas policijske sirene. V hipu je bilo okrog mojega avtomobila pet policijskih avtov. Prav res prizor, ki ga vidiš v detektivskih filmih. Zatrese so se mi noge. Kaj naj sedaj? Domov nisem mogla, moj avto je bil obkrožen. Povsem trda od strahu sem sedela v avtu in se oklepala volana.

»Gospa, je avto vaš?« me je vprašal mlad policist, ki je bil s hitrimi koraki takoj ob meni.

Prikimala sem in ga prestrašeno gledala.

»Ste kaj videli?« je nadaljeval in si zapisoval registrsko številko.

»Jaz, oh, ne, ne vem. Bila sem na pošti, ravno prišla sem, še tega ne vem, kaj se dogaja. Le domov bi šla rada,« sem pričela zmedeno. Policist je kimal, si zapisoval, nato me je prosil za vozniško. Počutila sem se, kot da bi jaz storila kaj prepovedanega. Le zakaj se je spraval name?! V hipu je bilo nekaj deset parov oči radovednežev usmerjeno vame. Oh, noro, iz tega bo še presneto dobra zgodba in povrh vsega bom glavna oseba jaz!

Izročila sem mu vozniško in prometno in čakala. Množica ljudi okrog banke se je začela večati in večati. Vsi so opazovali policiste, se spraševali, kaj se je zgodilo. Alarm v banki je končno prenehal tuliti.

»Torej ne veste ničesar, gospa Poljanec?« je nadaljeval policist.

»Ničesar. Sploh ne vem, kakšen smisel ima vse to,« sem rekla. »Zakaj zaslišujete mene?«

»Formalnost, zgolj formalnost,« je pričel učeno mlad policist.

»Grem sedaj lahko domov?« sem vprašala.

»Zaenkrat ne. Zavarovati moramo območje. Vaš avto je žal tu in morali boste počakati,« mi je povedal.

»Koliko časa?« sem vprašala.

»Kar nekaj časa. Svetujem vam, da kam greste in se kasneje vrnete po avto,« je razložil.

Nekaj časa sem zmedeno stala ob avtu in gledala sem ter tja. Zaslišala sem pogovor s prestrašenim uslužbencem banke in policistom: »Ja, bil je sam. Vzel je veliko, grozil je z orožjem. K sreči v banki ni bilo ljudi. Potem je stekel ven, ko sem tekkel za njim, ga ni bilo več!«

Da, res je bilo. Bančni rop! Oh, groza, kaj takega! Še dobro, da ropar ni videl, da imam pri avtu odprta okna. Lahko bi sedel v moj avto in ga odpeljal. In potem bi bili policisti najbrž prepričani, da sem njegov pajdaš in odšla bi v zapor, kjer bi me pretepli ... Ksenija, pomiri se, ropar je že daleč proč!

Ni mi kazalo drugega, kot da odidem peš po mestu. Policisti so že pričeli z označevanjem prostora pred banko. Le zakaj? Namesto da se mučijo s pravili, bi raje sedli v avto in se odpeljali za roparjem. In jaz bi lahko odšla domov.

Odšla sem do slaščičarne, kjer so imeli velik vrt. V tistem hipu je bilo le nekaj miz zasedenih, kar sem prištevala temu, da je najbrž skoraj vsa populacija mesta na kraju ropa. Tako sem lahko izbirala med mizicami v senci. Naročila sem veliko porcijo sladoleda s smetano in ga nato prav počasi jedla. Nikamor se mi ni mudilo, policist mi je zatrdil, da še kar nekaj časa ne bom uspela dobiti avta.

Potem sem se odpravila še po trgovinah. Ogledevala sem si oblačila po zadnji modi in se čudila nad cenami. V izložbi, kjer so razstavljali čevlje, pa sem opazila celo, da imajo znižanje. In par sandal mi je padel v oči. Nisem dolgo oklevala, vstopila sem in na mojo srečo so imeli pravo številko zame. Sandali za samo tri tisoč devetdeset tolarjev so tako pristali v vrečki in so šli z mano.

Stopila sem na ulico in pogledala na uro. Bližala se je šesta zvečer. Počasi sem se odpravila nazaj do avta. Upala sem, da bom lahko odšla domov. Res pred banko ni bilo nobenega policista več, na moj avto pa je v tistem času padla senca. Ker so bila okna še vedno odprta, sem imela avto prijetno ohlajen. Sedla sem vanj in odpeljala.

Doma sem še enkrat pomerila sandale in ostala kar v njih, bili so mi namreč zelo všeč. No, še dobro, da se je zgodil rop, drugače jih najbrž ne bi videla, sem si mislila. Saj res, rop! Skoraj bi že pozabila nanj. Povedati moram Marjeti, kaj sem doživela. Najbrž me bo poslušala z odprtimi usti, sem si kimala. Prižgala sem televizijo in odšla pod tuš.

V dnevno sem se vrnila v času, ko se je pričel dnevnik. Nisem dala veliko pozornosti nanj, ko sem nenadoma zaslišala besede napovedovalke: »Bančnega roparja še niso izsledili, vzal naj bi veliko vsoto denarja ...«

Obrnila sem se k televiziji in zagledala našo banko, pred njo pa moj avto! Kaj takega! Moj avto je postal slaven! Z zanimanjem sem poslušala odlomek o ropu do konca. Le nekaj trenutkov za tem pa je pri vratih pričelo močno zvoniti. V stanovanje je planila Marjeta.

»Je bil tvoj? Si bila tam? Si kaj videla? Vem, da je bil tvoj, spoznala sem pajacka, ki ga imaš pritrjenega na vzratnem ogledalu,« je hitela Marjeta in hodila sem ter tja po dnevni.

»Ja, moj avto si videla. Bila sem tam, toda vse sem zamudila,« sem ji kimala.

»Torej roparja nisi videla? Kakšna škoda!« je vzdihnila in sedla na stol.

Potem sem ji vse povedala, Marjeta pa je kimala.

»Misliš, da ga bodo dobili?« sem vprašala.

»Ne verjamem,« je Marjeta odkimala.

Naslednjega dne je bil prost dan. Sobota. Marjete ni bilo doma, s sodelavkami je odšla na izlet. Tako sem bila ves dan prepuščena sama sebi. In niti slučajno nisem vedela, kaj bi počela. Skoraj do osme ure sem spala, kar je bilo zame več kot preveč. Nato sem si pripravila zajtrk, prebrala sem časopis, nato sem obsedela pred televizijo. Stanovanje se je pričelo greti. Zagrnila sem vsa okna, toda topel zrak je vseeno našel pot, da je prišel v notranjost. Nato sem se domislila, da ne bi bilo slabo, če bi se lotila čiščenja avtomobila. Voda, s katerim bi ga oprala, bi me prijetno hladila v tem peklenskem vremenu. Oblekla sem stare kratke hlače, majico in vzela vse potrebno za čiščenje.

Avto sem prestavila v prijetno senco, napeljala sem cev iz kleti in se lotila najprej njegove zunanosti. Brundala sem si melodijo in čistila pločevino. Po dobri uri sem bila zadovoljna. Avto se je svetil. Nato sem se lotila notranjosti. Tu je bilo potrebno najprej izprazniti vse koticke, ki sem jih pridno zapolnjevala s smetmi. Imela sem namreč to grdo navado, da sem vsako smet spravila in nato nanjo pozabila. Sprednji del avta je bil očiščen, pred mano so bili še zadnji sedeži, ki pa na prvi pogled niso bili kaj prida umazani. Seveda, zadaj se je le redko kdo vozil. Največkrat sva bili v avtu le midve z Marjeto. Zadaj je bilo potrebno le otresti predpražnike in malo posesati, sem ugotovila. Odprla sem zadnja vrata, vzela ven prvi predpražnik, nato pa na drugem koncu zagledala črno vrečo. Začudeno sem zrla vanjo in brskala po spominu, kdaj sem jo postavila tja. Ne, nisem je. Ni moja. Kaj potem počne v mojem avtu? In kaj je notri? Že sem hotela pogledati, ko sem otrpnila. Kaj, če mi je kdo pripravil neprijetno presenečenje? Kaj, če se je Gregor spomnil name in me želi prestrašiti? Ampak le zakaj? Ničesar mu nisem naredila. Niti ga nisem klicala, nič. Kaj potem je v vreči? Kdo jo je postavil v moj avto? Previdno sem se je dotaknila. Nič se ni zganilo. Torej živa stvar ni. No, če bi bilo kaj živega, niti ne bi dolgo ostalo v vreči. Vsebina vreče na otip ni bila mehka. Prepričana sem bila, da gre za povsem neživo stvar. Opogumila sem se in počasi poškilila v vrečo. V hipu sem jo zaprla nazaj in nekaj časa brez vsake misli sedela na zadnjem sedežu ter strmela predse. Ne, saj ni res. Sanjam.

Po nekaj minutah sem se sklonila še enkrat in bolj natančno pogledala v vrečo. V glavi se mi je pričelo vrteti, v mislih sem pričela seštevati. Za hip me je pograbila panika. Kaj naj storim? Kam naj dam vrečo? Kaj če me kdo opazuje? Spet sem nekaj časa nemo sedela zraven vreče. Globoko sem zadihala in poskušala trezno razmisliti. Toda le kako na vsem svetu naj trezno mislim!? Pograbila sem vrečo in jo nesla v stanovanje. Tako, kar tu bodi. Do konca bom očistila avto, potem se vrnem in še enkrat pogledam in premislim in naredim načrt. Oh, hudiča, zakaj ravno jaz?!

Mislim, da sem čistila avto. Ne vem več, bila sem popolnoma zmedena. Vem, da sem ga zapeljala nazaj na parkirišče, zaklenila vrata, spravila cev nazaj v klet, ostalo pa nesla s sabo v stanovanje. Zaklenila sem vrata stanovanja, pripomočke za čiščenje avta sem vrgla v kopalnico, nato pa sem sedla v dnevno sobo in zrla v vrečo, ki sem jo imela v naslonjaču.

Naj še enkrat pogledam? Naj preštejem? Da, najbolje.

Odprla sem vrečo, prijela nekaj kupčkov, oblila me je vročina, nato me je pričelo zebsti. V rokah sem držala kupčke po deset tisoč tolarjev. V enem kupčku jih je bilo mnogo, mnogo. Pred sabo sem imela kup denarja. Milijon, dva, tri, štiri? Ne vem, koliko, le to vem, da ogromno. Čigav je ta denar? Zakaj je pri meni? Kdo ga je izgubil? Kdo prenaša tako veliko denarja v vrečki? In zakaj je končal na tleh mojega avtomobila. In kako je prišel noter, če pa sem imela zaprta okna in zaklenjen avto. Torej je denar nekdo odložil v njem včeraj. Da, včeraj sem imela pred banko odprta okna in včeraj je nekdo v banki ukradel ogromno denarja. Roparja niso našli, denar pa IMAM JAZ!!! Kaj? Ne! Da! O, moj bog!

Skočila sem pokonci in se pričela tresti kot šiba na vodi. Že sem bila pri telefonu, že sem imela v roki slušalko, pa mi je padla na tla. Čakaj malo, le kdo mi bo verjel, da je denar sam priletel v moj avto? Da sem ga našla šele danes? Da nisem vpletena, pa čeprav sem imela pred banko avto v času ropa in v avtu odprta vsa

okna, pa čeprav sem šla na pošto? Kdo mi bo verjel, da nisem kradla? Nihče. Zaprlji me bodo in v zaporu bom najmanj deset let. Oh, kaj naj storim? Kako naj se rešim denarja?

Zrla sem v vrečo denarja eno uro, dve in tri. Nisem bila lačna, tistega dne nisem kuhala kosila. Le sedela sem v dnevni in strmela v denar. Prav nič pametnega mi ni padlo na misel. Le kaj naj? Denarja nisem mogla kar nesti nazaj. Bila sem več kot prepričana, da mi nihče ne bo verjel. In kot bi mignil bi bila zaprta, moja slika pa po televiziji. Že vidim, kaj bi rekla napovedovalka poročil: »Ksenija Poljanec, stara sedemindvajset let, se je le skrivala za delom knjižničarke. V resnici je že dolgo časa načrtovala bančni rop!«

Da, najbrž bi rekli kaj takega!

Ves dan sem tako preživela v dnevni sobi s pogledom na črni vreči. In prav nič pametnega mi ni padlo na misel. Ko bi bila vsaj Marjeta pri meni. Ona bi že vedela, kako in kaj. Bi ji povedala? Da, seveda bi ji. Ampak, bila sem sama in tuhtala sem, kaj naj. Kako in kam naj dam denar.

Ležala sem na kavču in premišljevala. Ko bi bil ves tisti denar moj?! Kaj vse bi si lahko kupila! Lahko bi potovala po svetu, kupila bi nov avto in še bi ostalo. Mislim, da sem rahlo zadremala, zakaj ko je nenadoma pozvonilo pri vratih, sem skočila pokonci in bila popolnoma zmešana. Nisem vedela, kje sem, koliko je ura. Zastrmela sem se v vrečo denarja in se poskušala spomniti, kaj me je vrglo pokonci. Še enkrat je pozvonilo. Le kdo je? Kaj naj? Naj se naredim, da me ni?

Panično sem hodila sem ter tja. Zvonec se je spet oglasil. Pograbila sem vrečo z denarjem in jo odnesla v omaro v spalnico. Nato sem globoko zadihala in stopila do vrat. Skozi kukalo sem opazila neznanega moškega. Ropar! Da, izsledil me je in sedaj me bo ubil in vzal denar, sem razmišljala. Ostala sem tiho.

»Gospodična Poljanec?« sem tedaj zaslišala glas pred vrati.

»Kdo je?« sem izjavila skozi zaprta vrata.

»Inšpektor Adam Erjavec,« je odgovoril moški.

»Inšpektor?« sem presenečeno rekla.

»Da, inšpektor. Nekaj vprašanj imam za vas,« je prikimal.

»Kako naj vem, da ste res inšpektor?« sem rekla.

Segel je v žep in pred kukalo pomolil značko. »Mi sedaj verjamete?«

Počasi sem odprla vrata in ga gledala.

»Lahko vstopim?« je vprašal.

»Zakaj?« sem hitro vprašala. Bilo me je strah.

»Ker imam za vas nekaj vprašanj,« je prijazno rekel.

»Nimam veliko časa,« sem se zlagala.

»Ne bom ostal dolgo, le nekaj minut,« se je nasmehnil.

»Vstopite,« sem se naposled vdala in ga povabila naprej. Toda tresla sem se, kot šiba na vodi. Bila sem prepričana, da bo našel denar, pa čeprav je bil skrit v omari. Sedel je v dnevno na kavč in čakal, da sem sedla nasproti v fotelj.

»Vam lahko ponudim sok?« sem se nato spomnila.

»Da, prav prilegel bi se mi v tej vročini,« je prikimal.

Odšla sem v kuhinjo in s tresočo roko natočila jabolčni sok. Kozarec sem postavila pred njega in sedla.

Inšpektor si je vzal čas. Počasi je vzal kozarec in naredil nekaj majhnih požirkov. Nato me je pogledal. Rahlo sem se nasmehnila in čakala, kaj bo povedal. Na hitro

sem ga preletela z očmi. Ni imel več kot trideset let, bil je visok in imel je kratke črne lase, temno polt in široka ramena.

»Torej ste bili v času ropa pred banko,« je pričel.

»Ne, na pošti sem bila,« sem rekla.

»Mi lahko opišete vse. Zakaj ste parkirali avto pred banko, koliko časa ste hodili, kdaj ste prišli k avtu?« je našteval.

Kolikor se je dalo točno, sem mu povedala in razložila potek mojega obiska na pošti in razlog, da sem avto parkirala pred banko.

»In zakaj ste imeli pri avtu odprta okna?« je nato vprašal.

Vztrepetala sem. Torej ve! Če je videl odprta okna, je najbrž videl tudi denar. To je past! Ali pa mogoče denarja ni videl, tudi jaz ga nisem opazila, sem razmišljala v tistem hipu.

»Torej?« je ponovil vprašanje, ker sem bila kar precej časa tiho.

»Ker je bilo vroče, nisem želela, da bi se notranjost avtomobila preveč segrela,« sem rekla s tresočim glasom.

»Aha,« je prikimal.

»Da, sem rekla in ga gledala. Zdaj mi bo povedal, da ve za denar!

A namesto tega je popil sok do konca in počasi vstal. Lepo me je pogledal in se nasmehnil.

»Je vse?« sem rekla olajšano.

»Da, zaenkrat. Toda bodite dosegljivi. Če bom še kaj potreboval, se bom oglasil,« je prikimal.

Pospremila sem ga do vrat. Tam je za trenutek postal, nato se je obrnil k meni in me pogledal v oči: »Torej ste gospodična?«

Za hip sem se zmedla, nato sem prikimala.

»Kako je lahko tako lepa ženska, kot ste vi, sama?« je naravnost dejal.

Zmedel me je, zato sem le skomignila z rameni.

»Če imate čas, bi lahko kdaj odšla skupaj v kino,« je pričel.

»Da, seveda,« sem prikimala. Nisem bila popolnoma prepričana, da sem prav slišala.

»Čudovito! Vas lahko pridem iskat jutri zvečer?« je vprašal. »Prost sem in lahko bi odšla.«

»Zakaj pa ne,« sem prikimala.

»Ob šestih bom pri vas. Do takrat pa lepo pozdravljena,« je še dejal in izginil.

Zaklenila sem za njim in odtavala nazaj v dnevno. Sedla sem na kavč in v mislih še enkrat premlela najin pogovor. Vse, od začetka do konca. In na koncu je dejal, da greva jutri v kino ... kaj?! Povabil me je na zmenek! Hitro sem dihala, roke sem imela popolnoma mravljinčaste. Inšpektor me je povabil na zmenek, jaz pa imam v spalnici ukraden denar! Oh, saj ni res! Sanje, ne, še huje, nizko proračunski film! Ne, punca, res je! In vse to se dogaja tebi!

Tistega dne sem imela pripetljajev več kot dovolj. Še nisem utegnila razčistiti enega, že se je zgodil naslednji.

Odšla sem pod hladno prho in si skušala zbistriti glavo. Sedela sem na dnu kadi in se hladila z vodo. Torej, denar naj zaenkrat ostane tam, kjer je. Inšpektor Adam pa je tudi simpatičen. Všeč mi je bil takoj. Odšla bom z njim v kino, ga spoznala in on bo spoznal mene. Ugotovil bo, da sem zelo prijetna oseba, da niti pod razno ne bi mogla krasti. In ko mi bo popolnoma zaupal, mu bom vse povedala. Ker bo

že do ušes zaljubljen vame, mi bo seveda vse verjel in pomagal mi bo, da se denar vrne tja, kamor spada. To, punca! Genialno rešitev si povedala! Nekoliko pomirjena sem se nato zavila v veliko brisačo. Moj želodec se je pričel oglašati. Saj res, hrana! Toda tistega dne nisem šla v trgovino. Hja, kaj bom sedaj?! Odprla sem hladilnik. V njem je bilo nekaj sira, zelenjava, solata. Prav, naj bo solata. Aha, in čez bom naribala sir, dodala bom fižol iz konzerve in koruzo, pa česen in paradiznik, ne sme manjkati velika žlica majoneze. Mmm, čudovita solata!

Naslednjega dne sem prišla nekoliko k sebi. Na vse sem gledala bolj trezno. Odločila pa sem se tudi, da Marjeti zaenkrat ne bom omenila ničesar.

Prišla je že ob desetih dopoldan. Bila je dobre volje.

»Bilo je čudovito!« je hitela z razlaganjem prejšnjega dne, ko je bila na izletu. Pa ti? Kako si se imela ti?»

»Ah, nič posebnega se ni zgodilo. Oprala sem avto, bila sem doma,« sem odvrnila.

Marjeta je ostala do dvanajste ure, nato je odšla domov.

»Pa popoldan? Kaj imaš v mislih?« me je vprašala, preden je odšla.

»Ah, najbrž bom malo lenarila,« sem rekla. Zamolčala sem ji, da imam zmenek. Če bi ji kaj omenila, potem bi ji morala povedati vse od a do ž, kar pa se mi niti pod razno ni ljubilo.

»Prav, pa počivaj. Jutri se vidiva,« je rekla in odšla.

Spet sem bila sama. Do zmenka sem imela še ogromno časa. Najprej sem si skuhalo kosilo, nato sem se uredila. Namazala sem si nohte na rokah, umila sem lase, dobro uro sem izbirala primerna oblačila. Na vrečko z denarjem pa sem poskušala pozabiti, kar pa mi ni najbolje uspevalo. Ko sem pomislila nanjo, me je zbolelo v želodcu in me spomnilo, da imam pri sebi ukraden denar. Nič kaj prijeten občutek!

Adam je prišel točno ob šesti uri. Bila sem pripravljena. Odprla sem vrata in ga presenečeno pogledala. Oblečen je bil v bele hlače in zeleno majico. Bil je še lepši kot prejšnji dan. Nasmehnil se je, mi dejal, da dobro izgledam. Rahlo sem zardela in zaklenila vrata. Odpravila sva se.

»Bom jaz peljal?« je vprašal pred svojim avtom.

Prikimala sem. Odprl mi je vrata in sedla sem v njegov avto. Nato sva se počasi odpeljala.

Do predstave je bilo še uro časa, zato je Adam predlagal, da greva na pijačo. Bila sem prepričana, da bo beseda tekla le o njegovi službi, a sem se zmotila. Niti omenil je ni. Govorila sva pretežno o meni, z zanimanjem je poslušal.

»Res si zanimivo dekle. Le zakaj te nisem srečal že prej,« je dejal in me lepo gledal.

»Kako to misliš?« sem vprašala.

»Saj veš, če bi se spoznala prej, potem bi bila zdaj najbrž že pošteno zaljubljena,« je pričel.

Oh, sanjam! Sedim za mizo z zelo prijetnim moškim, ki mi piha na dušo in ... doma v omari imam ukraden denar! Oh, sem morala vse pokvariti!?

»Tudi ti si zelo prijeten,« sem rekla, kar mi je prvo padlo na misel, da bi prepodila nadležne misli. Šele ko je bilo izgovorjeno, sem se zavedala, kaj sem rekla. No, očitno pravo stvar. Adam se je sklonil k meni in me poljubil na usta. Zamizala sem in mu poljub vrnila. Saj sanjam!

»Kaj, ko bi raje odšla na sprehod? Če bova šla v kino, bova morala biti tiho dve uri, jaz pa tega nočem,« je predlagal.

»Prav,« sem rekla in se smehljala.

Počasi sva popila pijačo in se odpravila. Večer je bil prijeten. Ozračje se je počasi hladilo, pihal je rahel veter. Ves čas sprehoda sva se držala za roki in se pogovarjala. Bila sem resnično srečna.

Šele pozno ponoči me je pripeljal do doma. Čeprav je bil naslednjega dne ponedeljek, se mi tokrat ni nikamor mudilo. Želela sem biti z njim do zadnje možne minute.

Pred blokom sva molčala v avtu. Čakala, kdo bo prvi spregovoril.

»Jutri najbrž delaš?« je pričel.

»Da. Pa ti?« sem vprašala in ga pogledala.

»Tudi. Že zjutraj ob šestih moram vstati,« je kimal.

»Potem najbrž ne bi bilo primerno, da bi še pri meni spila kako pijačo,« sem rekla.

»Na hitro,« je prikimal.

»Da, na hitro,« sem bila tudi sama prepričana.

In je šel k meni. Nisva pila. Takoj, ko sem zaklenila vrata za sabo, me je objel in pričel divje poljubljati. Nisem ostala hladna, prav tako močno sem si ga želela.

Že na prvem zmenku je prespal pri meni. Pa nisem imela slabe vesti. Predolgo sem bila sama, da bi še čakala. In bila sem prepričana, da je Adam resen, da mu nisem bila le za zabavo.

Zjutraj sem se prebudila ob zvoku budilke. Tudi Adam se je počasi pričel dramiti. Zadovoljno me je pogledal in me objel: »Najbolje, da ostaneva kar v postelji, moja draga!«

Vztrepetala sem. Oh, saj sanjam! V moji postelji je končno ležal moški. Čudovit moški. Moški, ki je delal za pravico, ki se je boril proti zlu, ki ni vedel, da le nekaj metrov stran v omari leži kup ukradenega denarja.

»Adam, ste že našli roparja?« sem tedaj vprašala.

Dvignil se je na komolce in me pogledal. Nekaj časa je bil tiho, nato je odkimal.

»Pa ga boste?« sem vprašala.

»Vedno ga,« je odvrnil. Skočil je pokonci in se oblekel. Tudi jaz sem vstala.

»Skuhala bom kavo, če imaš čas,« sem predlagala.

Prikimal je.

»Boš danes popoldan prosta? Lahko pridem k tebi?« me je vprašal, ko sva pila kavo.

Z nasmehom na ustnicah sem prikimala. Tudi Adam se je nasmehnil in me pobožal po roki.

Ves dopoldan sem sanjala. Zaljubljena sem bila do ušes. Sedaj sem že prav težko čakala, da odidem domov in da pokličem Marjeto. Nisem več mogla molčati, vse sem hotela povedati. Seveda vse, kar je bilo v zvezi z Adamom. Ker naj bi tistega dne prišel do mene šele okrog osme ure, sem imela tako dovolj časa, da vse povem Marjeti, preden bi pozvonil pri vratih. In tako bi Marjeta že vedela vse o moji čudoviti romanci, preden bi moj moški stal pred vrati.

Končno je bila ura dve in odpravljala sem se domov. A preden sem zavila domov, sem morala še v trgovino. Zaloge so mi počasi pošle. Vso pot od šole do trgovine sem imela neprijeten občutek, da mi nekdo sledi. Majhen rdeč avto je ves čas vozil tik za mano. V njem je sedel moški. Pred trgovino sem parkirala in odšla v no-

tranjost. Nakupila sem vse potrebno, nato sem šla do avta. Rdeč avto je stal nekaj metrov pred mano. Možak v njem je bral časopis in nisem ga mogla natančno videti. Čudno, ni kaj.

Odpeljala sem se do doma, avto mi je še vedno sledil. Postala sem bolj pozorna nanj. Kaj, če je ropar? Kaj, če me zasleduje, da bo videl, kje živim? Najbrž je vedel, kam je vrgel denar in sedaj ga najbrž hoče nazaj. Dobil me bo in me ubil. Pobral bo denar in izginil. Oh, kako grozno! Le zakaj nisem povedala Adamu, kaj se je pripetilo! Rešil bi me.

Pred blokom sem parkirala in nekaj časa sedela v avtu. Naj grem v stanovanje? Ozrla sem se nazaj. Avta nisem videla. Mogoče se mi je le zdelo. Izstopila sem in stopila proti bloku z vrečkami v naročju. Odprla sem glavna vrata, v tistem hipu pa je nekdo pritekel in mi jih pridržal. Kriknila sem in izpustila vrečko. Neznanec se je nasmehnil in mi jo pobral.

»Nisem vas hotel prestrašiti,« je pričel. Bil je prijazen. Seveda, le kaj ne bi bil! Najbrž ga je zanimalo, kje je denar.

Brez besed sem vzela vrečko. Čakala sem na mestu. Tudi neznanec je čakal in me gledal. Tresla sem se po vsem telesu. Moški, bil je mlad, velik toliko kot jaz in svetlih las ter prijetnega obraza, je čakal ob meni.

»Ne boste šli naprej?« sem nato izjavila.

»Za vami,« je dejal prijazno.

»Ne grem v blok,« sem nato rekla in stopila stran od vrat.

»Ne?« je bil začuden.

»Ne,« sem rekla in stala pri miru.

»Kam pa potem greste?« je vprašal.

»Nekam drugam,« sem izjavila in se tresla. Zdaj bo najbrž potegnil pištolo in mi grozil, sem z grozo pomislila. Upala sem, da ne bom padla po tleh. Bila sem popolnoma prestrašena.

»Prav, potem pa nič,« je dejal in stopil v blok. Še vedno sem stala pri miru. Moški je že davno izginil, njegovih korakov nisem več slišala. Kaj naj sedaj? Naj grem v stanovanje? Kaj, če me čaka? Pritekel bo za mano in vdrl v moje stanovanje. Tam mi bo grozil!

Odšla sem nazaj do avta. Sklenila sem, da tam počakam do šeste ure. Ko se vrne iz službe Marjeta, jo bom prosila, da gre z mano. Vse ji bom povedala, prav vse! Ona bo vedela, kaj naj storim.

A k sreči mi ni bilo treba čakati tako dolgo. Od nekod se je pripeljal sosed. Stanoval je nadstropje višje. Oddahnilo se mi je. Čeprav sva se poznala le na videz, sem se mu pridružila pri glavnih vratih.

»Dober dan! Ste iz službe?« sem hitela in stopala v koraku z njim.

Začudeno me je pogledal in prikimal.

»Kako soparno vreme, kajne?« sem nadaljevala.

Sosed se je nasmehnil in prikimal.

»Preveč sem nakupila, sedaj pa me bolijo roke,« sem izjavila.

»Vam pomagam?« je vljudno vprašal.

»Hvala,« sem rekla in mu potisnila vrečo v naročje. Pametno, ni kaj! Tako sem se zavarovala, da bo sosed stal ob meni, ko bom odklepala vrata in lahko se bom zaklenila, ne da bi mi grozila nevarnost.

Res mi je uspelo. Odklenila sem vrata, vrgla vreče v stanovanje, vzela zadnjo še iz rok soseda in na hitro rekla: »No, hvala lepa!«

Pred nosom sem mu zaloputnila z vrati in jih dvakrat zaklenila. Prav vseeno mi je bilo, če je tisti hip misli, da sem čudaška in neolikana.

Šele ko sem bila varno v stanovanju, sem si popolnoma oddahnila. Sedaj pa le naj poskuša priti do mene!

Pričela sem pospravljati nakupljeno v omare, ko je pozvonilo. Zdrznila sem se. Stala sem v kuhinji in premišljevala, kaj naj storim. Nato sem počasi šla do vrat. Pokukala sem skozi kukalo. Pred vrati je bil neznanec, ki mi je sledil.

»Kaj hočeš?« sem mu zaklicala.

»Bi bili tako dobri in odprli vrata,« je prijazno pričel.

»Zakaj?« sem rekla. Bilo me je strah, klub temu, da so naju ločevala zaklenjena vrata.

»Ker mislim, da imaš nekaj mojega,« je nato dejal.

Vztrepetala sem. Ostala sem tiho.

»No?« je nadaljeval, v njegovem glasu je bilo kanček nervoze.

»Ničesar nimam,« sem pričela.

»Odpri vrata in lepo se bova pomenila,« je skušal biti prijazen.

»Ne. Ne poznam te,« sem rekla odločno.

»Odpri vrata, ničesar ti ne bom storil,« je pričel.

»Pojdi stran. Poklicala bom policijo,« sem mu zaklicala.

»Ne, ne boš je ne. In veš, zakaj ne? Zato, ker imaš v stanovanju nekaj, kar ni tvoje,« je pričel. Njegov pogled je postajal vse bolj pisan.

»Lepo te prosim, pojdi!« sem prosila. Iz minute v minuto sem bila bolj prestrašena.

»Nikamor ne grem. Nikar ne misli, da ne morem priti do tebe,« je dejal.

»Ne moreš, zaklenjeno je,« sem se prestrašila.

»In? Vrata odprem, kot bi mignil,« je pričel.

»Pojdi stran!« sem zakričala.

»Vrni mi moje stvari,« je bil sedaj že jezen.

Tedaj sem zaslišala tretji, neznan glas: »Roke kvišku! Ostani pri miru!«

Bila sem tako prestrašena, da sem se sesedla pred vrati na tla in glasno dihala.

Tresla sem se in bila prepričana, da bom vsak čas lovila svoje srce po zraku.

Neznanec, ki je še nekaj trenutkov nazaj vpil pred vrati, je pričel: »Nič mi ne morete dokazati! Denar je tu notri! Ona je kradla!«

Za hip me je še preplavil val groze, nato pa se mi je stemnilo pred očmi ...

Ne vem, kako dolgo sem ležala tam. Nekje v daljavi sem zaslišala močno trkanje po vratih.

»Ksenija! Ksenija, odpri, jaz sem Adam,« je prihajal glas nekje iz daljave.

Počasi sem odprla oči, grlo sem imela popolnoma izsušeno, iz sebe nisem spravila niti besede. Dogodki so se vračali. Le s težavo sem se postavila na noge in se naslonila na vrata.

»Ksenija, mimo je! Odpri mi vrata,« je zaklical Adam.

Ko sem se zavedala, da pred vrati res stoji moj Adam, sem jih odklenila in mu padla v naročje. Zajokala sem. Adam me je dvignil in odnesel na kavč. V mojem stanovanju je bilo v hipu polno policistov.

»Saj vem, zaprli me boste,« sem pričela jokati. Glavo sem tiščala v blazino.

»Ničesar ti ne bomo storili,« je mirno dejal Adam.

»Nočem v zapor! Tam bom umrla, nisem tatica,« sem hlipala v blazino. Adam me je božal po laseh.

»Ksenija, povej, kje je denar,« je mirno rekel.

»V omari, v spalnici. Ničesar nisem naredila narobe. Bala sem se,« sem pričela.

»Saj vem, saj vem,« je mirno dejal.

Našli so denar, Adam je vstal in jim naročil, naj gredo. Nato je sedel v naslonjač. Čakal je, da sem prišla k sebi.

»Sedaj me ne maraš več,« sem pričela hlipati, ko sem sedla in stisnila noge k trupu.

»Ves čas sem vedel, da imaš denar ti,« se je nasmehnil.

Prenehala sem jokati in ga vprašujoče pogledala.

Odvrnil je pogled, nato je rekel: »Z mano boš morala na postajo. Potrebujem tvojo izjavo!«

Počasi sem prikimala. V glavi se mi je pričelo jasni. Seveda, zato je bil tako prijazen do mene. Poklicno, kaj pa drugega. Njegovi poljubi, njegovi objemi, vse je spadalo k njegovi službi. Tisti hip sem bila tako močno prizadeta in ponižana, da mi je postalo popolnoma vseeno, če me za vedno zaprejo. Neumnica, le kako bi lahko res verjela, da se tak moški utegne zaljubiti prav vame?!

Počasi sem vstala in odšla do kopalnice. Pogledala sem se v ogledalo. Bila sem v obupnem stanju. A mi je bilo vseeno. Le za koga naj bom lepa? Vse življenje bom ostala sama, ker sem popolnoma neumen primer ženske! Kupila si bom mačka.

Za silo sem se uredila in stopila pred njega. »Greva,« sem resno rekla.

Vso pot do postaje sva molčala. Borila sem se s solzami in si dopovedovala, da sem najbolj nora ženska, če bom zajokala. Kar daj, še bolj se ponižaj!

Na postaji so bili prijazni do mene, kar me je presenetilo. Bila sem prepričana, da me bodo pahnili v majhno sobo brez zraka, v obraz mi bodo naperili svetilko in me priključili na detektor laži. Toda, ne, to je bilo v filmih. Tu niso storili nič takega. Sem pa morala prijazni policistki povedati vse. Prav vse. In sem. Ničesar nisem izpustila, niti tega ne, kako sem se še eno noč nazaj divje ljubila z inšpektorjem Adamom Erjavcem. To bi najbrž lahko izpustila, pa nisem hotela. Kar naj vedo vsi! Policistka je ob mojem nazornem pričanju ljubljenja sicer gledala v tla in zadrževala smeh, pa mi je bilo vseeno. Važno, da sem bila zadoščena jaz, ko bodo posnetek z mojim pričanjem poslušali vsi. Kar naj vedo!

»Sedaj lahko greste domov,« je po končanem pripovedovanju, in ko sem podpisala izjavo, rekla policistka.

»Že?« sem bila začudena. »Me ne boste zaprli?«

»Zakaj le? Ničesar niste storili,« je rekla in me pospremila do vrat.

Saj vem, da ne bi smela, toda vseeno sem ga iskala z očmi. Kje si, Adam? Ni ga bilo. Še zadnje upanje, da me čaka, da me bo pospremil in se mi vsaj opravičil, je splavalo po vodi. Nikjer ga ni bilo.

Stala sem pred policijo in zadrževala jok. Sonce mi je svetilo v glavo in priteklo so solze. Najbrž zaradi tega, ker se mi je bleščalo. Da, to bo.

Ker sem se na postajo pripeljala v policijskem avtu, mi ni preostalo drugega, kot da grem peš do doma. Hodila sem hitro in odločno. Bila sem jezna in vso pot do doma, so mi tekale solze. Solze jeze, razočaranja in bolečine. Tako malo časa sva se poznala, pa je bilo dovolj, da me je prizadel tako močno kot Grega. Da, vsi moški so enaki!

Po dvajsetminutni hoji sem bila pred blokom. Stopila sem v stanovanje in zaklenila vrata. Nato sem pričela glasno jokati. Uf, kako je bolelo!

Povrh vsega pa se je kmalu oglasil še zvonec. Pred vrati je stala Marjeta.

»Marjeta, ni pravi trenutek. Se vidiva jutri,« sem ji zaklicala skozi zaklenjena vrata.

»Daj, Ksenija, odpri! Slišala sem, kaj se je zgodilo. Odpri in mi povej,« je prosila.

»Jutri, Marjeta, jutri,« sem rekla.

Čeprav nerada, je odšla.

Jaz pa sem legla na kavč in se smilila sama sebi. Tisti hip sem bila popolnoma prepričana, da nikoli več v življenju ne bom niti pogledala moškega. Ne, nikoli! Ostala bom sama.

Spet je pozvonilo pri vratih. Nisem vstajala, kar iz kavča sem zaklicala: »Marjeta, prosim te, pojdi! Jutri izveš vse!«

A zvonec se je spet oglasil. Jezno sem vstala in stopila do vrat.

»Marje ...« nisem dokončala besede. Zakaj skozi kukalo sem opazila nekoga drugega. Adam.

»Kaj hočeš?« sem rekla in si brisala solze.

»Spusti me naprej,« je mirno rekel. Gledal je v tla.

»Zakaj le?« sem odvrnila.

»Ker morava razčistiti,« je pričel. Pogledal je v kukalo. Njegov obraz je bil resen.

»Ne vem,« sem pričela.

»Ksenija, odpri vrata,« je dejal.

»Počakaj trenutek,« sem rekla in stekla v kopalnico. Z mrzlo vodo sem si pričela izpirati oči. Ne sme videti, da sem jokala! Še bolj bi užival, ko bi mi govoril, da mu je žal, ker sem vzela resno.

Končno sem odprla vrata. Obrnila sem se stran, da me ni mogel videti. Še dobro, da so bila v dnevni sobi zagrnjena okna, tako je bilo v sobi mračno. Adam je sedel v naslonjač, jaz sem sedla na kavč in gledala stran.

»Zakaj si jezna name? Opravljal sem le svoje delo,« je pričel.

Najraje bi mu kaj vrgla v obraz! Molčala sem.

»Lepo si opisala najino ljubljenje na policijski postaji,« je pričel.

Zapeklo me je v želodcu. Torej so že poslušali in se najbrž smejali. Le zakaj sem bila tako neumna, mar bi obdržala zase.

»Ne smeš biti jezna,« je spet pričel.

»Da da, saj vem, opravljal si le svoje delo! In ko si prespal pri meni, si pač pisal nadure,« sem jezno rekla.

»Tega nisem rekel,« je odkimal.

»Prav, potem pa si pač dobil dnevnicu! Oh, kako mora biti prijetno opravljati tvoj poklic. Najbrž srečaš polno zanimivih žensk!« sem bila besna.

»Ni tako, Ksenija,« je pričel.

»Oh, saj vem. Najbrž hudo trpiš, ko moraš deliti poljube in objeme vsak teden drugi. Nikar ne skrbi, ničesar ne čutim do tebe. Zame si bil le popestritev,« sem rekla. Da, naj ve, da tudi jaz nisem čutila ničesar.

»Če pa misliš tako,« je žalostno dejal in vstal.

Pogledala sem ga. Bil je resen in žalosten.

»Mar nisi hotel tega slišati?« sem pohitela.

»Ne vem,« je odkimal. »Hotel sem ti le povedati, da so bila moja čustva do tebe prava. Zaljubljen sem se vate takoj, ko sem te zagledal. Drugače te ne bi povabil v kino. Moja naloga je bila le, da te opazujem in ne, da se družim s tabo. Žal mi je, da nisi čutila enako.«

Ostala sem brez besed. Adam se je počasi odpravil do vrat. Ni se ozrl. Odprl jih je. Čakaj no malo, punca! Boš pustila, da jih zapre in izgine iz tvojega življenja?!

»Adam!«

»Da?«

»Oprosti, ljubim te,« sem zaklicala in stekla v njegov objem.

Olajšano je zadihal in me poljubil.

»Me res?«

»Od prvega trenutka dalje,« sem zašepetala.

SKRIVAČI

V mladih letih sem se še kot šolarček s prijatelji rad potepal po bližnjih hribih. Najprej so bili na vrsti Mrzli vrh in Žirovski vrh, pa Breznica in Drage. Ni je bilo v okolici grape, katere ne bi preiskali. Sčasoma pa smo se odpravljali v bolj oddaljene kraje na Tolminsko in čez Žirovski vrh v Pograjce. Brebovnico smo pretaknili po dolgem in počez. Tako nas je nekoč pot zanesla v Podobje. V bližini zaselka smo se skoraj izgubili v temnem, zaraščenem gozdu, visoko pod Zlatim vrhom. Tla so bila prekrita z velikimi skalami in med njimi je bil skrit previs. V votlini pod njim bi ob slabem vremenu našlo zavetje tudi več ljudi. Najbolj nenavadno pa je bilo to, da smo v steni previsa odkrili vklesano letnico 1916. Le kaj naj bi počela ta letnica v tem odročnem kraju? Na bližnji kmetiji smo naleteli na starejšo ženico, ki je čepela na klopi pred hišo in luščila fižol. Pobarali smo jo, če ona kaj ve o tem. Ženica nas je posedla po klopi, se zamislila v preteklost in nam povedala nenavadno zgodbo, za katero sem sklenil, da jo ob priliki zapišem in iztrgam pozabi. To se je zgodilo šele sedaj, ko je mamca že zdavnaj pod rušo. Seveda pa sem zgodbo malo olupšal in jo zapisal po svoje. Upam, da se zaradi tega dobra žena ne bo obrnila v grobu.

* * *

V zgodnjem jutru so tri izčrpane postave s poslednjimi močmi opletale v strmi breg. Strmina je bila gola, posejana z velikimi skalami, le tu in tam poraščena z redkim in krivenčastim gabrovim grmovjem. Vse naokrog pa so se v globino grezile visoke prepadne stene. Pod vrhom se je razprostirala goljava, katero je trojica ravnokar premagovala. Mudilo se jim je, kajti tukaj je bilo nevarno. Na goljavi ni bilo nobenega kritja in kaj lahko bi se zgodilo, da jih v ostri jutranji svetlobi iz doline opazi nepoklicano oko. V tem primeru bi bil njihov načrt na kocki, saj bi se začel lov na človeka. Da pa bi se jim zdaj, ko so že tako daleč, pobeg izjalovil, na to niso hoteli niti pomisliti. Vrh hriba se jim je bližal le počasi. Sekunde so se vleklye kot minute in minute kakor ure. Končno so dosegli vrh in se s poslednjimi močmi vrgli čez oster greben v globoko kraško vrtačo. Nemočno so obležali na hrbtih, se globoko oddihovali in v glavah jim je vrtala ena sama misel: »Rešeni!« Toda dolgega počitka si niso smeli privoščiti. Trenutno so res na varnem, kaj pa jim bo prinesla bližnja prihodnost, tega si nihče izmed njih niti v sanjah ni mogel predstavljati. Prejšnjo noč so namreč zbežali s soške fronte in tako postali vojaški ubežniki. Za tak prekršek pa je kaznen samo ena: smrt. Bili so še vse preblizu frontne črte, da bi se lahko počutili varne. Vojaške patrolje so se namreč potikale tudi globoko v zaledju in prežale na prebežnike. Zato bo treba vzeti pot pod noge in se kar najhitreje prebiti čim dlje v notranjost dežele. Samo proč od fronte. Dlje ko bodo stran od nje, večja bo njihova varnost.

Ležali so torej na dnu vrtače in počivali. Moč se jim je le počasi vračala, saj jih je hiter vzpon po strmem kraškem robu izčrpal do kraja. Za grebenom v smeri

Gorice so grmeli topovi, da se je treslo ozračje. Sekali so tako na gosto, da v tišini ni minila niti minuta. Boj za Škabrijel – hrib nad Gorico – je bil namreč na vrhuncu. Ampak to ni bil boj, to je bilo mesarsko klanje! To ni bilo klanje, to je bil pekel. In v tem peklu se je prejšnjo noč znašla bežeča trojica. To so bili trije mladi Čehi, doma iz istega kraja nekje na češkem. Avstroogrška država jih je vpoklicala pod orožje že kmalu po začetku prve svetovne vojne. Skupaj so se borili na raznih frontah širom po Evropi. Imeli so srečo, da se jih sovražna krogla ni dotaknila in so do sedaj iz vseh bojev odnesli celo glavo. Navsezadnje so se znašli na Soči. Vojaško poveljstvo je namreč njihovo enoto na vrat na nos poslalo iz zaledja na pomoč braniteljem Škabrijela. Obe sovražni strani sta namreč vedeli, da kdor je gospodar tega hriba, je tudi gospodar fronte. Če bi Škabrijel padel, bi padla tudi fronta in Avstrijec bi doživel hud vojaški poraz. Zato je ta položaj z vsemi močmi zagrizeno branil. Boji so bili hudi, možje so cepali kot muhe. Kdor je bil določen za obrambo te nesrečne točke, se je lahko kar poslovil od življenja. Najnevarnejši je bil ozek, gol greben, edini dostop na vrh, kjer so v podzemskih utrdbah čepeli branitelji. Ta greben je ponoči sovražnik razsvetlil z žarometi in tolkel s topovi po njem, da je bilo groza. Le redkim, kateri so hiteli braniteljem na pomoč, se je uspelo prebiti preko tega smrtnega območja do vrha v vsaj kolikor toliko varno zavetje v bunkerjih. Na stotine in stotine vojakov vseh narodnosti je na tistem zloglasnem grebenu pustilo svoje kosti. To so vedeli tudi naši Čehi. Še prejšnjega dne, ko so čakali na nočni naskok na vrh, so si podrobno ogledali okoliški teren in sklenili, da v tisto klavnico ne pojdejo. In res, ko se je spustila temna noč, so pričeli častniki naganjati vojake na greben. Tam je nastala nepopisna zmeda. Granate so tulile kot sirene, izstrelki so z oglušujočimi poki treskali ob greben, da se je tresla gora, šrapneli so sikali in žvižgali skozi zadimljen zrak, ranjenci so z glasnimi krici klicali na pomoč. V tej zmedi se je trojica izmuznila stražarjem in neopazno izginila proti Vipavski dolini. In sedaj so ležali v neki vrtači na robu Trnovskega gozda.

Ko so prišli k sebi, se je oglasil Ivan: »Ali smo naredili prav, da smo pobegnili? Kaj bo, če nas ulovijo? A tudi če se jim izmuznemo, kako bomo živeli? Jesti je treba vsak dan, hrane pa narod v tej deželi še zase nima. Stradajo, saj vojska vse pobere. Domov na Češko ne moremo, tam nas bodo iskali najprej. Pa tudi če bi hoteli na Češko, kako naj do tja sploh pridemo, ko pa ne vemo niti tega, v kateri smeri leži. In kako naj se prebijemo do doma mimo nešteti kontrol v teh vojaških capah? Zgrabili nas bodo, še preden sedemo na prvi vlak.«

Ko je Ivan izpovedal svoje dvome in bojazni, je zavlada moreča tišina. Vojaki so vsak v svoji glavi premlevali, kaj jim je storiti. Čez nekaj časa se je oglasil golobradi Kolja, med njimi najmlajši: »Kaj če bi šli nazaj? Zvečer se neopazno pridružimo našim, še opazili ne bodo, da smo izginili. In četudi nas kdo kaj vpraša, bomo rekli, da smo se v temi med obstreljevanjem izgubili. Sama dobro vesta, da se je to na fronti zgodilo že nešteto krat.«

Še ni dobro utihnil, ko je zagrmel odločni Tadej: »Kaj čvekaš neumnosti? Nazaj ne gremo, pa četudi nam za naš beg dajo medalje za hrabrost. Le kje naj iščemo našo enoto? Si prepričan, da je kdo od njih še sploh živ? Mar nisi videl, kaj se je dogajalo na tistem prekletem grebenu? Rajne v teh gozdovih crknem od lakote, kakor pa da me na fronti razmrcvari mina. Ne bom se več bojeval za to državo, ki ni moja država. Naj se zanjo bojuje tisti, ki si je to hudičevo vojno izmislil. Če gremo nazaj,

je gotovo kot pribito, da pustimo svoje glave ob Soči, tukaj v gozdovih pa imamo vsaj nekaj upanja, da preživimo. Skrivali se bomo, saj vojna ne more večno trajati. Seveda vama ne branim, lahko se vrnete, ampak jaz tega ne mislim storiti. Če pa nameravata z mano, potem pa na noge in čim prej od tod. Tukaj nismo na varnem, je fronta preblizu. Ali slišita, kako grmi?»

Res so treskale granate tam pri Soči kot za stavo. Boj za Škabrijel še ni ponehal. Tamkaj je moralo biti grozno. Da bi se vrnili v tisti pekel? Ne in ne! Spravili so se torej na noge, se splazili iz vrtače in previdno pokukali čez rob. Nad Gorico se je dvigal v nebo umazan, črn dim. Detonacije so paralele zraku, da je šlo skozi ušesa. Vse to je prepričalo omahljiva Ivana in Koljo, da sta se odločila slediti Tadeju, svoji negotovi usodi naproti. Požrl jih je mogočen Trnovski gozd.

* * *

Vse je bilo odločeno. Poti nazaj ni bilo več. Postali so vojaški begunci, dezertjerji. Čakali sta jih le dve stvari: prva stvar je bil strelski vod in krogla v prsi nekega zgodnjega hladnega jutra nekje za nekim zapuščenim zidom. Seveda, če jih dobi-jo. Druga stvar pa je bilo upanje, da vojno preživijo in se vrnejo na svoje domove. Upanje pa je zadnja stvar v življenju, ki jo človek izgubi.

Tavali so torej skozi mogočne gozdove, mimo globokih kraških vrtač, med velikanskimi skalami, čez globoke grape, skozi grmovje mimo prepadov, preko kamnitih škrapelj ... Nad njimi so se pele v nebo stoletne bukve in jelke, plazili so se skozi gosto ruševje, opraskala jih je trnjeva gošča, zaustavljale so jih globoke skalne špranje ... Neredkokdaj so zašli iz smeri in se po uri hoje vrnili na isti kraj, kjer so pred časom že hodili. Ves čas jih je med hojo spremljalo v daljavi nabiranje topov. Ravno ta kanonada za njihovimi hrbti jim je bila najbolj v oporo, da so se držali prave smeri. Prava smer pa je bila priti čim dlje od te kanonade. Najhujši sovražnik pa jim ni bil neprehodni zaraščen gozd, ampak nekdo drug, kateri se je pojavil že po nekaj urah utrudljive hoje. To je bila žeja. Sicer so jim na opasacih res visele vojaške čutarice, ampak te so že zdavnaj izpraznili. V kraškem Trnovskem gozdu pa vode ni. Žeja jih je pestila, da so zevali kakor ribe na suhem. Še dobro, da so med potjo odkrili nekaj snežnih jam. Z ledom iz njih so si potešili najhujšo žejo. Začela pa se je oglašati tudi lakota. Tako so že prvi dan spoznali, da begunska ne bo lahka. Tadeja je povrh vsega pri hoji ovirala še puška, ki mu je bingljala na ramenu. Njegova tovariša sta svoji odvrгла že na začetku bega, sam se od nje ni hotel ločiti. Ne zato, ker bi jo tako ljubil, ampak zato, ker mu lahko še prav pride. Če drugega ne, lahko upleni kako divjačino, kajti za hrano bo trda. Dežela je bila zaradi vojne obubožana, narod je stradal.

Ko so prišli na idrijsko stran, jim vsaj žeje ni bilo treba trpeti, saj je tamkaj vode v izobilju. Pojavila pa se je druga nevarnost. V rudarskem mestu Idriji se je verjetno kar trlo vojaščine in ne bi se jim dobro pisalo, če bi padli v pest kaki patrolji. Zato so se mestu na daleč izognili. Pot jih je vodila čez hribe na žirovsko stran. Tudi temu kraju so se izognili, ker so med potjo izvedeli od nekega domačina, da je v njem nastanjeno veliko vojakov, ki so prišli s fronte na počitek. Tako je šlo naprej čez drn in strn preko Žirovskega vrha, samotne Brebovnice, mimo Lučin na poljansko stran. V bližini idličnega zaselka Podobja jih je dohitela noč, bili so na smrt utrujeni, saj so bili na begu že drugi dan. Treba je bilo poiskati prenočišče. V

zaraščenem gozdu pod Zlatim vrhom so naleteli na skalni previs. Votlina pod njim je bila kot ustvarjena za počitek. Nanosili so si suhega listja, pocepali po tleh in zaspali kot ubiti.

Ob svitu jih je spravilo na noge ptičje žvrgolenje, ki se je kakor mogočen spev razlegalo po vsem gozdu. Pravzaprav jih je k zgodnjemu vstajanju prisilila lakota. Saj že dva dni razen nekaj malin in nezrelih kislih jabolk, katere so spotoma natrgali ob poti, niso imeli ničesar v ustih. Lačen pa ne moreš spati, če si še tako utrujen. Za prvo silo so si lakoto potešili z nekaj prgišči kislih sadežev, katere so skrivaj natrgali na neki kmetiji tam nekje za Žirovskim vrhom in jih v vojaški torbi prinesli s seboj. A kiseljaki so jim le slabo potešili glad, treba bo nabaviti nekaj močnejšega. Medtem ko so ugibali, kaj naj storijo, so raziskali okolico. Previs je ležal sredi strmega bukovega gozda. Bukve so bile stare in gozd prostran. Širil se je v nedogled na vse strani, le v smeri Podobja so opazili krčevine in laze, na katerih so se v jutranji svetlobi bleščale domačije. Vse naokrog so bile posejane kakor kmečka peč velike skale. Z drevja so visele srobotove ovijalke, po deblih se je vzpenjal bršljan. Na prvi pogled se je videlo, da v tem gozdu že dolgo ni pela sekira. Vojaški so ugotovili, da je samotni kraj pravzaprav nadvse primeren za njihove namene. Tu bodo nekaj dni počivali, preden krenejo naprej. V tej pustoti jih ne bo nihče ne iskal ne našel. Ampak najprej se bo treba pobrigati za hrano. In ta je odslej postala njihova največja skrb.

* * *

Privlekli so se na rob gozda. Pod njimi je bila strma senožet, ki se je iztekla v majhno, prelepo dolino, kakor da bi si jo človek zamislil v sanjah. Dolina je bila obkrožena z gozdnatimi grebeni in sredi nje je med obdelanimi njivami kraljevala prikupna domačija. Domovanje je pravkar obsijalo jutranje sonce. Po dvorišču se je paslo nekaj kokoši, le človeka ni bilo opaziti nikjer nobenega. Oglasil se je Ivan: »Vidita tisto njivo tam gori nad kozolcem? Mislím, da je na njej posajen krompir. In ona njiva poleg krompirišča. Tamkaj raste repa. In ona naslednja. Naj me vrag, če ni posejana s korenjem. Splazimo se tja in si naruvajmo pridelka. Zgodaj je še, ljudje še spijo, ne bodo nas opazili.«

Toda Tadej je bil odločen: »Ne, kradli pa ne bomo. S tem bi sami sebi napravili medvedjo uslugo. Nakopali bi si sovražnika na glavo. Mar hočeš, da nam pošljejo orožnike za vrat? Prosili bomo za hrano. V skrajnem primeru jo lahko plačamo, nekaj denarja še imam, so mi ga poslali starši v zadnjem paketu.«

»Prav imaš, iz prijaznih ljudi si ne smemo napraviti sovražnika. Če ne bomo ravnali pametno, nas bodo prav hitro pohopsali. Pojdimo!« je rekel Kolja in stopil navzdol po bregu. Tovariša sta mu sledila. Prav kmalu so stali pred vrati Gnezdove domačije. Ravno takrat je v notranjosti hiše zaropotalo, vrata so se škripaje odprla in na njih se je pojavil starejši človek z razmršeno brado. Zaspano je pomežiknil v svetel poletni dan. Ko pa je pred durmi opazil tri neznane vojake, je od presenečenja stopil korak nazaj. Oglasil se je Tadej v polomljeni slovenščini. Tega jezika se je nekaj malega naučil, ko je prišel v stik s prebivalstvom na enem od počitkov v zaledju.

»Dobro jutro, gospodar! Lačni smo, jedli bi radi. Domovino ti branimo, menda ja ne boš odrekel prigrizka svojim braniteljem.«

Gospodar Gnezdar si je ogledoval vojake enega za drugim. Njegovim ostrim očem ni ušla niti najmanjša podrobnost. Takoj je opazil, da je dvojica brez orožja in da niti eden izmed njih nima nobenega čina, kot bi ga moral imeti kot vodja patrolje vsaj eden od njih. Takoj mu je postalo jasno, koliko je ura. Zvito se je nasmehnil: »Da mi branite domovino, praviš? E, branili ste jo, pa je ne branite več. Mene že ne boste pretentali, sem predolgo na tem svetu. Dezerterji, kaj? Zeleni kader! Skrivači!«

Trojica je v zadregi stala pred njim. Stari jih je hitro prečital. Toda odločni Tadej se je hitro otresel zadrege in ubral druge strune: »Dezerterji gor ali dol, dal boš jesti, očka. Če ne zlepa, pa zgrda!« Pri zadnjih besedah je pomenljivo trkal s členkom ob puškino kopito.

Gnezdar je njegovo trkanje hitro razumel. Zato jih je povabil v hišo. Saj mu drugega ni preostalo, skrivači so pripravljene na vse, tudi na zločin. Lahko mu še kaj hudega storijo. Najhitreje se jih bo otresel, če jih nahrani, potem pa naj gredo svojo pot v božjem imenu.

Vojaki so posedli za veliko javorovo mizo in opazovali Gnezdarico, ki se je pravkar vrtela okoli ognjišča v črni kuhinji. Mož ji je naročil, naj jim skuha pisker krompirja, sam pa je segel v mizni predal in izvlekel hleb črnega ječmenovega kruha. Kruh je bil trd in pust, ker se je tudi na kmetijah poznala vojna vihra. Zadnje leto so ljudje jedli le še ječmenov kruh in še tega je primanjkovalo. Gnezdarica je vsake-mu nalila še prsteno skledo mleka, katerega edino ni primanjkovalo pri hiši. Ko je vojska pobrala živino, so jim prikrili nekaj lepih krav.

Sestradani vojaki pa se niso zmrdovali nad pustim kruhom, v katerem so bile zamešane tudi pleve. Kakor trop potepuških psov so planili nad ječmenjak (kruh iz ječmenove moke) in ga goltali cele kose, še preden so ga prežvečili. Mleko se jim je cedilo po bradah. Ko je Gnezdar videl sestradance, s kakšno slastjo so se zagrizli v plevnati kruh, so se mu zasmilili. Res je bil že v letih, ampak take lakote pa še ni videl. Še svojemu največjemu sovražniku bi dal jesti, če bi bil tako sestradan. Ko so soldati pospravili trdi kruh in popili mleko, so pričeli z lačnimi očmi pogledovati proti črni kuhinji, kjer je na ognjišču v sajastem piskru prijetno brbotalo. Gospodinja je krepko naložila suhljadi. Hotela je, da bi bil krompir kar najhitreje kuhan in bi se tako čim prej znebila nepovabljenih gostov. Gnezdar je miril vojake, češ naj le počakajo, da se krompir zmehča, surovega že ne bodo jedli, jim lahko škoduje. Med nestrpnim čakanjem se je spomnil Tadej: »Očka, žganja! Prinesite nam žganja. Že od zadnje ofenzive, ko so nam dali rum, nismo imeli poštenega požirka v ustih.« Ali na to uho Gnezdar ni hotel nič slišati. Kakšno žganje neki. Veseli naj bodo, da so dobili mleko. Saj je imel sadjevca veliko pletenko, skrito v kleti. Ampak sadjavec je dragocena reč. Dobro se je prodajal v dolini po krčmah, vojaščini, vojaškimi pijančkom ... Saj je znano, da večja ko je revščina, bolj se pijančuje. Pa tudi doma ga je precej iztočil dninarjem. Ti so bili zelo slabo plačani in jim vsaj žganja in mošta ni mogel odreči. Žganje pa tudi stori svoje. Naj se ga tile golobradci nakrešejo, bogve, kaj jim šine v glavo, lahko postanejo nasilni. Tale s puško je najbolj nevaren, nemara začne še streljati. Zato je vztrajno ponavljal, da žganja še za doma ni, kaj šele, da bi ga točil nepoznanim vojakom. A stari je bil tudi prebrisan. Zato je mimogrede omenil, da za cvenk, če ga kaj imajo seveda, bi se pa mogoče že kaj našlo. Tako Tadeju ni preostalo drugega, kot da je segel v

skrivni žep na svoji uniformi in privlekel na dan nekaj denarja. Gnezdar je izginil v klet in iz skrivališča potegnil nekaj frakljev doma skuhanega sadjevca.

Po nekaj požirkih je napetost, ki je do tedaj vladala v sobi, izginila. Soldatje so z napol mokrimi očmi pripovedovali o svojem rodnem kraju nekje gori na Češkem, o starših, bratih, sestrah, o svojih ljubicah, ki so jih čakale doma, o znancih in prijateljih ... Tudi Gnezdar, ki je prav tako srknil nekaj frakeljčkov, se je raznežil. Povedal je, da ima dva sinova na fronti, vsak dan trepeta za njuni življenji. Le s težavo obdeluje kmetijo, saj so za delo ostali le on, ostarela žena in hčerka. Pri delu si pomagajo z dninarji, ampak z njimi je težko, ker jih nima s čim plačati. Sosedje si med seboj priskočijo na pomoč, a kaj ko tudi pri sosedih ni nič boljše. Skoraj pri vsaki hiši imajo koga v vojski. Kmetija pa mora biti obdelana, drugače ni kaj dati v lonec. O, vse bi bilo drugače, če bi bila doma njegova pridna in močna sinova. A še tisto, kar pridelajo, pobere vojska. Nenasitna je kakor luknja brez dna. Tadej je trdil: »Vojna bo še trajala, ampak samo tako dolgo, dokler bo še kaj hrane po kletih, denarja v mošnjičkih, orodja v skladiščih, nabornikov v deželi ... Ko pa bo zmanjkalo vsega, bo država kapitulirala in vojna se bo končala sama od sebe.« Pogovarjali so se še o razmerah na Soči. Ko je starec iz prve roke izvedel, kakšne strahote se dogajajo na tamkajšnji fronti, ga je še bolj zaskrbelo za svoja dva sinova. Medtem se je skuhal krompir in Gnezdarica ga je kar v piskru prinesla na mizo. Ivan in Kolja sta takoj segla z rokami v lonec, a ju je Tadej z žlico krcnil po prstih, rekoč: »Dovolj je bilo jedače. Jutri je še en dan.« Z ramena je snel vojaško torbo in jo napolnil s krompirjem. Tovarišema se je povetil nos. Tako sta bila še lačna, pa jima ne pusti jesti. Toda vedela sta, da ima prav, zato sta molčala.

Žganje je res storilo svoje, a ne tisto, kar je pričakoval Gnezdar. Med pogovorom so se kar nekako zblížali in poslovlili so se skoraj prijateljsko. Celo v roke so si segli in zaželeli srečo drug drugemu. Toda še preden so Čehi odnesli pete, so v veži zaškripale stopnice. Vrata so se odprla in v sobo je stopila Gnezdarjeva hčerka Mateja. To je bila lepotica, da malo takih. Obrazek kot angel. Bujne kostanjeve lase je imela spletene v dve debeli kiti, ki sta ji padali na kipeče prsi. Deklici se je videlo, da je ravnokar vstala. Zaspano si je pomela oči: »Dobro jutro, oče in mati. Kaj pa zganjata ropot že navsezgodaj zjutraj. Saj sta glasna kakor ...« Ko je sredi sobe opazila tri tuje vojake, je umolknila in od presenečenja odprla usta, da so se ji zableščali beli zobje. Nebeško modre oči so ji begale od enega do drugega in se naposled ustavile na Tadeju. Njen pogled se je srečal z njegovim. Ni ga mogla umakniti. Dolgo, kar predolgo sta zrla drug v drugega. Ko se je nazadnje le zavedela, da strmi v mladega vojaka, jo je oblila rdečica in sramežljivo je povabila oči. Da, te njene oči! Ko so opazile Tadeja, se je temu zdelo, kot bi ga prebodeli sončni žarek. Kot da bi se pogrznili v modro morje. Kakor da bi ga obsijala mavrica vseh mavric. Kot da bi poletel v sinje nebo.

Stari Gnezdar je seveda opazil poželjive poglede mladih vojakov, zato je pri priči poslal Matejo v hlev, da nakrmi živino in pomolze krave. Ni mu bilo pogodu, da se fantje z očmi sprehajajo po bujnem životu njegove hčerke. Vojak je vojak, njegova ljubica sme biti le puškica, zato je lačen ženske. To je dobro vedel, saj je tudi sam nekoč služil vojsko. Zaradi spogledovanja lahko preskoči iskra in zaneti požar z usodnimi posledicami. Ubogi starec ni vedel, da je iskra že preskočila.

Čehi so se vrnili pod previs v gozdu. Odločili so se, da tamkaj ostanejo par dni in si odpočijejo. Pravzaprav jim v gozdu ni bilo hudega. Mesto je bilo skrito kot le kaj in ni ga bilo orožnika, ki bi mu prišlo na misel, da bi jih tamkaj iskal. Pod previsom so si uredili ležišča in votlino ogradili s smrekovimi vejami, da so bili zaščiteni pred morebitnim neurjem. Niže v temni grapi so odkrili izvir vode. Za denar, ki so ga še premogli, so pri okoliških kmetih nakupili hrano: krompir, korenje, fižol, moko ... Kuhali so si kar v vojaških menažkah. Tako so minevali dnevi in prišel je čas, ko je bilo treba na pot. Toda svobodnega življenja so se tako privadili, da se jim kar ni dalo podajati v nevarnost. Saj jim tukaj ni bilo prav zares nič hudega. Toda Ivan in Kolja sta postajala nestrpna in sta začela priganjati. Tadej pa je mencil in odlašal z odhodom. Njegova tovariša pa si sama nista upala na pot, kajti sprejela sta ga za svojega vodjo in brez njega bi bila izgubljena. Nazadnje je Tadej le prišel z besedo na dan: »Poslušajta, fanta, ali se zavedata, v kakšno nevarnost se podajamo? Tukaj pa smo svobodni kot ptički na veji. Kaj če bi ostali? Vojne bo enkrat konec in takrat se v miru odpravimo domov. Le kaj bi brez potrebe nosili glave naprodaj.«

In so res ostali. Toda ni bila nevarnost tisto, kar je zadrževalo Tadeja v Podobju, nevarnosti se ni bal, ker jo je že preveč doživel na fronti. Tisto, kar ga je zadrževalo, je bila Gnezdarjeva hčerka Mateja, katere ni mogel pozabiti. V teh dneh se je namreč nekega večera splazil do Gnezdarja in jo presenetil za hlevom, ko je ravno končala z delom pri živini. Poslej sta se sestala še večkrat, kajti iskra je preskočila. Na Soči so še kar naprej grmeli topovi, življenje v Podobju pa je teklo mirno naprej. Begunci so po okoliških kmetijah pomagali pri raznih kmečkih opravilih. Košnja je bila na višku, pa žetev in pletev, spravilo drv, kuhanje oglja ... Domačini so jih sprva gledali z nezaupanjem, sčasoma pa so se jih privadili in vzeli za svoje. Saj so bili pridni delavci in razen hrane niso terjali nobenega plačila. Pa tudi ljudi je primanjkovalo za delo, kajti veliko mladih je bilo v vojski, za najmanjše delavcev pa ni bilo denarja. Tako so bili zadovoljni vsi: domačini zato, ker so imeli brezplačno delovno silo, begunci pa zato, ker so bili v teh krajih varni pred budno oblastjo in so imeli pri ljudeh zaščito. Toda previdnost je mati modrosti. Zato so si Čehi pri ljudeh izprosili stara, odslužena oblačila in se preoblekli, da v vojaških capah ne bi po nepotrebem zbujali pozornosti. Imeli pa so tudi obveščevalno službo. Če se je zaradi kakega pretepa, kraje ali neprijavljenih beračev kraju bližala orožniška patrulja, so najbližji sosedje takoj poslali svoje otroke, da so jih posvarili o bližajoči se nevarnosti. Od začetka se zvečer po končanem delu niso vedno vračali pod previs. Prespali so kar na kmetiji, kjer so delali tistega dne. Ampak to je postalo prenevarno. Nekoč bi jih orožniki skoraj zalotili v senu na nekem kozolcu, ko so sredi noči lovili nekega klateža. Šlo je za las. Od takrat naprej so se čez noč vedno zadrževali pod previsom, kajti orožniki niso neumni. Skrivačev ne bodo lovili sredi belega dne, ko jih ti že na daleč opazijo. Najlažje jih je zalotiti med spanjem.

Dnevi so minevali. Eden je sledil drugemu tako hitro, da še opazili niso, kdaj se je v deželo priplazila jesen. Begunci so se tako privadili svojemu skrivaškemu življenju, da še pomislili niso na to, da bi zapustili to gostoljubno deželo in nadaljevali beg proti domu. Tukaj so spoznali ljudi, dobili prijatelje, dekleta so jih rada

videla ... Celo pokrajina je bila podobna kakor njihova rodna, gori na Češkem. Saj so včasih imeli domotožje in so se ob kaki samotni uri zamislili v svojo mladost, ki jo je tako grobo prekinila krvava vojna. Ob takih priložnostih jim je pogovor stekel o rodnem kraju, o svojih domačih, o prijateljih, o najdražjih ... Marsikomu se je orosilo oko. Kar dvignili bi se na noge in odšli proti domu. A vedno je njihovo sanjarjenje prekinila kruta resničnost. Vojna je še kar trajala in vedno več je bilo dezerterjev. Bolj ko so grmeli topovi, bolj je oblast postajala popadljiva. Bežati bi bilo prenevarno. Pa tudi kljub domotožju bi jim bilo kar malce žal zapustiti to lepo deželo, te prijazne in gostoljubne ljudi. Po enem izmed takšnih domotožnih pogovorov je Tadej vzel v roke vojaški bajonet in v steno previsa izpraskal letnico 1916.

* * *

Neko nedeljsko popoldne je k Gnezdarju prišel na obisk Robarjev Jaka iz sosednje vasice Robovje, ki je čepela tam za hribom, oddaljena dobro uro hoda. Jaka je bil zadnje čase pri Gnezdarju kar pogost obiskovalec. Bil je doma z velike, trdne kmetije, postaven, lep in prijazen fant. Nenadoma se je pojavil na vratih, ko so domači ravno počivali po kosilu. Gospodar se ga je razveselil: »Hoj, Jaka, dolgo te že ni bilo. Smo se ti kaj zamerili, da se nas izogibaš?«

»Kaj bi se mi zamerili in nič se vas ne izogibam. Saj je minilo komaj dober teden dni, ko sem bil zadnjič tukaj,« je odgovoril mladenič.

Gospodinja ga je povabila, naj prisede za veliko javorovo mizo in mu hitela streči z žganjem in moštom. Gospodar je odložil star časopis, katerega mu je pred časom nekdo prinesel iz doline. V njem so bile objavljene vesti s fronte in ga je prebral že nešteto krat. Na obrazu se mu je videlo, da je vesel tega obiska. Začel se je pogovarjati z Jakom o vsakdanjih rečeh. Najprej seveda o vremenu, o tem, kako se imajo doma, pa o slabi letini, vojni in težkih časih.

Mateja, ki je v kotu ob peči krpala raztrgano volneno nogavico, je že na začetku pogovora odložila šivanje in se hotela tiho izmuzniti iz hiše. Toda to je opazil njen oče in ji ukazal: »Matejka, kam pa se ti tako mudi? Prisedi k mizi še ti, bomo skupaj kakšno rekli. Saj sami moški brez ženske družbe sploh niso družčina.«

Tako se jima je deklica hočeš nočeš morala pridružiti, saj njen oče ni trpel ugovorov. Sedaj bo morala celo popoldne poslušati njuno pleteničenje. O, saj je vedela, čemu so namenjeni Jakovi pogosti obiski. In njen oče! Kako jo je že poklical? Matejka! Matejka! Tega imena ni iz njegovih ust slišala že najmanj deset let. Vedno je zanj bila Mateja ali avša, če ne celo kaj hujšega. Ko pa ti pride na obisk Robarjev Jaka, je priliznjen: Matejka! Komaj bo fant odnesel pete, bo zopet le še avša, seme, pokora in nebodijetreba. Tako se ji je popoldne vleklo v neskončnost. V pogovoru je bolj malo sodelovala. Le kako naj bi se pogovarjala o stvareh, ki se nje sploh niso tikale, kajti njene misli so bile povsem drugje ... Nocoj spet pride. Tja za hlev. Tisti njen Čeh. Spet bo v devetih nebesih ...

Končno se je Jaka le odpravil proti domu. Ob slovesu je kar nekaj mencal in zlepa se ni mogel odpraviti na pot. A stari Gnezdar je bil zvit in je takoj vedel, kje ga čevalj žuli. Spravil ga je iz zadrege: »Matejka, daj, pospremi fanta kos poti. V družbi čas hitreje mine. Vsaj tja gori do Prevala mu delaj družbo, da se ne bo dolgočasil. Se bosta med potjo še kaj pomenila.« Skrivaj je pomežiknil Jaku in odšel

v hlev pogledat živino. Mlada dva sta se odpravila v hrib. Jaka je Matejo med potjo venomer nekaj spraševal, ona pa mu je odgovarjala na kratko, včasih je kakšno vprašanje kar preslišala. Pogovor ni in ni stekel, kot da bi bil med njima postavljen nevidni zid. Jaka je to čutil in začelo ga je jeziti. Bolj ko je tiščal vanjo, bolj ko je bil z njo prijazen, bolj je Mateja postajala hladna in nedostopna. V takem vzdušju sta naposled prispela na Preval. Tukaj se je deklica hotela na kratko posloviti, a jo je Jaka prijel za roko: »Kaj za vraga pa se zadnje čase dogaja s teboj? Nočeš govoriti z menoj, ko pridem na obisk, nisi nič vesela, izogibaš se moje družbe. Zadnjič po maši v Svetinah me niti pozdravila nisi, ko sva se srečala. Še celo stran si se obrnila. Povej, kaj je narobe?«

Dekle je gledalo v tla in molčalo. O, ko bi Jaka vedel, kako je z njo. Saj bi mu rada povedala, naj glede nje ne dela načrtov, pa si ni upala. Skrivnost je morala obdržati v svojem srcu. Niti v sanjah si ni upala pomisliti, da bi se njena tajna zveza razkrila svetu. Kaj bi rekli ljudje? To bi brusili jezike, da bi se kar kresalo. A to ni najhujše. Brigajo njo ljudski jeziki. Njen oče bi ponorel. Iz življenja bi ji napravil pekel. In izgubila bi svojega Čeha. To pa bi bilo najhujše, saj je živela edinole za tiste kratke trenutke, ko sta se srečala za hlevom.

Ko Jaka ni dobil odgovora, je zopet pričel tiščati vanjo: »Povej, zakaj nisi več prijazna z menoj?«

»Saj sem, z vsemi ljudmi sem prijazna.«

Jaka je bil posmehljiv: »Očitno. Zadnjič na semnju v dolini si bila prijazna s celo vasjo, z menoj pa si spregovorila komaj tri besede. Toda sedaj ti resno in na kratko povem. Všeč si mi in rad te imam. Rad pa bi tudi videl, da prideš k nam v Robovje za »ta mlado«. Tudi tvoj oče je za to. Kmetija je dobra, oba imava pridne roke, ne bo nama šlo slabo. Povej mi samo, hočeš to ali nočeš.«

Dekle je še bolj sklonilo glavo in zasmrkalo: »Tega ne morem narediti in tudi ne bom.«

Jaka je bil presenečen. Kot da bi ga nekdo polil z mrzlo vodo. Pričakoval je namreč pritrdilni odgovor. Zahteval je pojasnilo: »Prav, če nočeš, pač nočeš. Ampak to pa hočem vedeti, zakaj se ne moreš z menoj poročiti. Povej!«

Dekle je planilo v jok: »Zato ker ... ker ... ker ... Ne morem!«

V tistem hipu je Jaka preblisnilo spoznanje. Nič več ni bil prijazen. Oči so se mu goreče zabliskale. Trdo je stisnil Matejino roko, da so ji zapokali členki in s hripavim glasom izdaval: »Kdo je bil? Samo to mi povej, kdo je bil? Vrat mu zavijem!« Deklica je zajokala še glasneje: »Tega ti ne povem. Če mi oko iztakneš, ti ne povem.«

Jaka je izpustil Matejino roko: »Candra, ne poveš, kaj? Pa bom že izvedel. Pri Bogu, da bom izvedel. In tedaj gorje njemu!«

Ko je to izrekel, se je obrnil na petah in odkolovratil v gozd.

* * *

Ko je Mateja pomolzla krave, se je izmuznila skozi zadnja hlevska vrata. Zunaj se je previdno ozrla naokrog. Nad pokrajino je ležala spokojna jesenska noč. Ko ga je uzrla, je olajšano vzdihnila. Približal se ji je po grmovju, ki je na zadnji strani hleva obraščalo strm breg vse do gozda. To grmovje je bilo kaj pripravno skri-vališče, saj se je človek lahko prithotapil do hleva, ne da bi ga kdo opazil. Planila

mu je v objem. Tadej je takoj začutil, da je nekaj narobe. Vprašujoče se je zazrl v njene oči. V tiste oči, iz katerih je ob njenem prvem srečanju preskočila iskra in zanetila požar, katerega se ni dalo pogasiti. Ni mu bilo treba spraševati. Mateja mu je povedala, kaj se ji je pripetilo popoldne. Nazadnje mu je zaskrbljeno dejala: »Saj Jaka ni slab človek. Ampak zelo je užaljen in ljubosumen. V takšnem stanju je človek pripravljen storiti najbolj podlo dejanje, pa naj bo še tako dober. Ljubosumje je namreč hujše zlo od zmaja s tremi glavami. Zmaju posekaš glave, ljubosumja pa ne zatreš ne z ognjem ne z mečem. To mi je povedala mati in tako je zadnjič pridigal tudi župnik v cerkvi. Zato ti pravim, da bodi previden. Izogibaj se Jaka, ker če izve, ti lahko kaj hudega naredi.«

Tadej jo je potolažil: »Ne boj se zame, saj ne bo izvedel. Le kako naj izve? Previdna in zvita sva kot dve kači. Saj se še pogledava ne, kadar se srečava vpričo drugih ljudi. Še tvoj oče, ki je star lisjak, ničesar ne sluti.«

Potem sta šepetala o drugih rečeh. Takšnih, ki niso za tuja ušesa. Nenadoma se je Tadej zdrznil: »Nekaj je zašumelo tam v grmovju. Le kaj naj bi bilo?«

»Jaz nisem ničesar slišala. Mogoče je bil veter ali splašen ptič.« Tadej je pripomnil, da mogoče res in se zopet posvetil svoji ljubici. Ali sproščeno vzdušje med njima je izginilo. Matejo je poslušal le z enim ušesom, drugega je nastavljal proti grmovju. Odkar je postal skrivač, je bil previden kot lisjak. Ni želel kar tako brez potrebe pasti orožnikom v roke. Čez nekaj minut je spet otrpnil: »Spet je zašumelo. Sedaj sem razločno slišal. To ni bil ne veter ne ptič.« Tokrat je nenavaden šum slišala tudi Mateja. Preplašeno se je stisnila k svojemu fantu. Oba sta napenjala ušesa. Spet je zašumelo. Tadej je bil pripravljen, da plane v noč. Tedaj pa se je iz teme priplazila domača mačka. Približala se jima je in se priliznjeno podrgnila ob Matejino nogo. Olajšano sta si oddahnila. Kaj kmalu pa sta se poslovila. Če bi predolgo tičala skupaj, bi Matejino odsotnost utegnili opaziti njeni starši. Tako sta izginila vsak na svoj konec: Mateja v hišo, Tadej pa v gozd.

Komaj je Čeh izginil v grmovju, že se je izza hlevskega vogala pokazala črna senca. Bil je Robarjev Jaka. S pestjo je požugal za njim. Ko se je popoldne na Prevalu razšel z Matejo, se ni odpravil domov. Po skritih stezicah se je vrnil nazaj k Gnezdarju in se skrivil v grmovju. Bila je nedelja in vasovalec bo skoraj gotovo prišel naokoli. Želel je izvedeti le to, kdo mu hodi v zelje. Potem bo že prišla prava priložnost, da bo obračunal z njim. Bil je namreč zelo ponižan. Koliko lepih deklet bi si obliznilo prste, če bi se le ozrl za njimi. On pa je hotel Matejo, a ta ga je zavrnila. Njega, Robarjevega Jaka, sina uglednega kmeta, ki je imel nekaj pod palcem in bi si nevesto lahko kupil. To boli. A bo že prišlo njegovih pet minut, samo da ugotovi, kdo mu je speljal Gnezdarjevo. In ta večer je imel srečo. Tadej bi ga skoraj pohodil, tako blizu njega je korakal, ko je prišel na zmenek. Toda ni ga opazil, ker je čepel v gosti podrašti. Ampak, sedaj je vedel, kdo je omrežil Matejo. In tudi to je videl, v katero smer se je napotil skrivač. Nekje gori pod Zlatim vrhom se skriva. Ampak mačka, ta pa je res prišla v pravem trenutku. Zaslužila si je klobaso.

Drugega dne pod večer se je že plazil pod Zlatim vrhom. V suhem listju je naletel na stopinje. Kdaj drugič jih še opazil ne bi, ampak danes je vedel, kaj išče, zato so mu stopinje takoj padle v oči. Malo naprej so stopinje izginile, ker jih je s suhim listjem pokrtil jesenski veter. Nič zato. Skrivil se je za veliko skalo in čakal. Ta dan so Čehi delali pri Grivarju, nedaleč stran. To je Jaka dobro vedel, saj se je o tem

poučil že zjutraj. Še preden se je znočilo, so jo fantje drug za drugim primahali navzgor po gozdu. Utrujeni od celodnevne dela so se vračali v svoje skrivališče. Jaka jih je skrivaj opazoval izza skale. Ko so izginili v gozdu, jim je v primerni razdalji sledil. Ni mu bilo treba hiteti, kajti v pravkar odpadlem listju so bili njihovi sledovi dobro vidni. Počasi se je pomikal od debla do debla. Tatinsko se je plazil skozi gozd, kakor maček na lovu. Ni smel tvegati, da Čehom neprevidno pade v skrivališče, ki ni moglo biti več daleč. Res je kmalu zavohal dim. Fantje so že zakurili. Med velikimi skalami in debelimi bukvami se je neslišno plazil naprej. Kmalu je ob robu previsa opazil ogenj. Tukaj se torej skrivajo skrivači. Malo si je še ogledal okoličo in si dobro zapomnil kraj. Nato se je neslišno odplazil nazaj, od koder je prišel. Še tisti večer se je odpravil naravnost v dolino na orožniško postajo.

* * *

Sredi noči so se trije orožniki vzpenjali po temni grapi iz doline proti Podobju. Vodil jih je Robarjev Jaka. Bili so do zob oboroženi, s seboj so nosili tudi verige. Noč je bila mesečna, saj je po nebu plavala polna luna. To je bilo obenem dobro in slabo. Dobro zato, ker so lepo videli pot pod nogami in se jim ni bilo treba spotikati čez korenine in skale. Tudi luči, ki so jo sicer imeli s seboj, jim ni bilo treba prižgati. Slabo pa je bilo to, ker je bila noč svetla kakor podnevi. Ne bodo se mogli neopazno približati in skrivači jih lahko opazijo že na daleč. Ampak zanašali so se na staro resnico, da človek tik pred jutrom spi najgloblje. »Pohopsali« jih bodo med spanjem, imeli bodo verige na rokah še preden se zbudijo. Proti jutru so prišli v bližino skrivališča. Vodja patrolje je zaukazal strogo tišino. Jaka jim je od daleč pokazal previs in ostal zadaj. Saj bi se sedaj, ko je orožnike pripeljal na cilj, lahko takoj vrnil domov, a je ostal. Hotel je Tadeja videti vklenjenega, druga dva zaradi njega lahko zbežita. Orožniki so se previdno bližali skrivališču. Nenadoma pa je pod previsom zabliskalo in odjeknil je strel. Žandarji so se vrgli v kritje. Naperili so puške proti previsu in čakali. Vodja patrolje je preudarjal, kaj naj stori. Skrivači so oboroženi, torej se jim ne more približati. Bilo bi prenevarno, mimogrede lahko stakne kroglo. Torej bo počakal, ubežniki ne morejo večno čepeti v luknji. Slej ko prej se bodo prikazali iz nje. To pa se je zgodilo hitreje, kot je pričakoval. Že po kaki dobri minuti se je pod previsom spet zabliskalo in krogla je zabrenčala orožnikom mimo ušes. Še preden je strel utihnil, že so skrivači planili izpod previsa in izginili levo v gozdu. Patrolja je imela samo toliko časa, da je za njimi spustila nekaj strellov. Zadeli pa niso nobenega. Da bi jih zasledovali, ni imelo smisla. V temnem gozdu se jim ne bi bilo težko izmuzniti. Poveljnik je klel, da se je kar kadilo, storiti pa ni mogel nič pametnega. Ptičice so odfrčale iz svojega gnezda. Ni mu preostalo drugega, kakor da je zaukazal vrnitev v dolino. Skrivači so torej tisto jasno, mesečno, tiho noč pravočasno opazili prihajajočo patroljo in so pobegnili. Po tistem, ko so planili izpod previsa v zaraščen gozd, so izginili brez sledu. V Podobju jih niso videli nikdar več.

* * *

Ženica, ki je pripovedovala to zgodbo, je utihnila. Njen odsoten pogled, zazrt v preteklost, je zopet dobil sijaj in se povrnil v sedanjost. Nas poslušalce pa je zanimalo, kaj je bilo z Matejo, kaj z Robarjevim Jakom, kako se je zgodba razpletla ... Ženica se je razgovorila še enkrat: »Kaj naj bi bilo z ubogim dekletom? Iz dneva v dan je čakala, da se ji javi njen ljubček. A ni dočkala. Do danes ni bilo v Podobje ne o njem ne o njegovih dveh tovariših niti najmanjše vesti. Kje so končali? Kdo ve? Lahko so jih polovili in postavili pred strelski vod, lahko so segnili v ječi, lahko jih je pobrala kolera, lahko pa so v svoji domovini na novo zaživel, se poženili in na Podobje čisto preprosto pozabili. Kaj je bilo z Jakom? Kmalu se je razvedelo, kaj je storil tisto noč. Ljudje iz bližnje in daljne okolice so se mu pričeli izogibati. To ga je peklilo in ga še danes. Najbolj pa ga je peklilo to, da se je poslej Mateja zanj zmenila manj kakor za konjsko figo na cesti. Slabih devet mesecev po tistem, ko so skrivači zbežali, je pri Gnezdarju zajokal otrok. Župnik v Svetinah ga še krstiti ni hotel, tako da je morala z njim v dolino, kjer je bil božji služabnik bolj uvideven. Dala mu je ime Tadej. Koliko je zaradi njega pretrpela. Oče je norel, češ da pankrta že ne bo trpel pod streho. In njegov oče ni naše krvi, ampak tujec. Saj je čakala vsak dan na novice o njem, toda ni jih bilo. Vojna je minila in za seboj pustila mnogo revščine in gorja. Toda čas zaceli vse rane. Zacelil je tudi Matejino srčno rano, čeprav svojega Čeha ni pozabila nikoli. A za njim je ostala le letnica pod previsom.«

Ženica je utihnila. Čez čas pa nas je hudomušno pogledala in zopet spregovorila: »No, sedaj pa se ima Mateja lepo. Zlatega sina imam, lepo skrbi zame. Ej, moj Tadej, to je res krasen sin. Kaj pa buljite? Mateja, o kateri sem vam pripovedovala, to sem jaz.«

SREČANJE S STRAHOVI

Bilo je decembra 1952 in v Žireh je zapadel sneg. Po slabo spluženih cestah so vozile le sani s konjsko vprego in tudi kakšen avtomobil, ki jih je bilo takrat malo. Na osnovni šoli v Žireh so pripravljali kulturni program ob prihodu dedka Mraza. Mladinski pevski zbor je pridno vadil pod vodstvom Antona Jobsta, »Žirovsko pravljico« pa je pripravljala učiteljica slovenščine Darina Konc.

Obiskoval sem prvi razred nižje gimnazije. S Pleškim Petrom sva bila v razredu za »oddaljence«. Večinoma smo bili skupaj tisti, ki smo pred prihodom v Žiri obiskovali štiriletno osnovno šolo v Brekov'cah ali Račevi. Od doma do šole je bilo vsaj uro in pol hoje in zato sva bila med učenci z najdaljšo potjo do šole.

Predzadnji dan koledarskega leta nas je tovariš ravnatelj z okrožnico obvestil, da moramo obvezno na sprejem dedka Mraza v »fizkulturni dom Partizan«. Po kulturnem programu bo prihod dedka Mraza in vsi učenci bodo dobili darila.

Sošolcu Petru je oče svetoval, naj ne hodi, ker je slabo vreme, sneg ... Pri nas doma pa je bila odločitev drugačna. Mama je bila prepričana, da je vse, kar zahteva šola, za nas obveznost. Tako sem se po prihodu domov in kosilu vrnil nazaj v Žiri. Štirikrat po sedem kilometrov. Sredi trde zime. Desetletni otrok.

V dvorani Partizan se je ob treh popoldne zbrala vsa mladina osnovne šole in nižje gimnazije. Z nekaj zamude se je začel kulturni program. Po odmoru se je na odru pojavil dedek Mraz. Prvič sem videl moža z dolgo brado, kučmo in belim plaščem. Imel je veliko spremstva, ki je vlekel sani z darili. Dolgo je govoril. Zdelo se mi je, da vse poteka strašansko počasi. Končno je začel deliti darila. Pri posameznih učencih se je zadrževal in jim zaželel srečno novo leto. »Verjetno jih pozna,« sem si mislil. Mojega imena pa ni in ni bilo.

Obdarjeni so s svojimi vrečkami odhajali domov. Dvorana je bila že skoraj prazna, ko sem končno zaslišal svoj priimek. Na odru mi je dedek Mraz segel v roko, zaželel srečno novo leto in izročil rjavo vrečko. Prvič v življenju mi je nekdo zaželel srečno novo leto. Nisem čutil posebnega zadovoljstva, le čudno mi je bilo pri srcu. Kot so to naredili drugi pred menoj, sem se tudi jaz zahvalil in odšel iz dvorane.

Pred dvorano ni bilo nikogar. Le mraz in tema. Še nikoli nisem ponoči pešačil iz Žirov v Izgorje. Na cesti je bila le sled, ki so jo zarisala kolesa avtobusa v steptani sneg do zadnje avtobusne postaje pri Poljanšku. Naprej je bila gaz.

K sebi sem tiščal papirnato vrečko z zvezkom, svinčnikom, radirko in pomarančo. Hitel sem ob reki Sori. Luči žirovskih hiš so počasi izginjale. Že pri Koširju (ob dolgem mostu) so bile že daleč za menoj. Gazi je bilo le še malo. Ujel sem jo še za nekaj korakov, potem pa stopil v celec in popolno tišino. Slišal sem le sneg, ki sem ga tlačil pod nogami, šumenje reke Sore in šelestenje papirnate vrečke. Ob hruški za Cepinovim hribom, ki je stala ob znamenju pri Antončku, me je presenetil nenavaden ropot. Preplavila me je groza in čutil sem srce, ki je razbijalo v vratu, na sencih ... Me hoče kdo napasti? Z vso močjo sem hitel, da bi ubežal. A vsakemu koraku, ki sem ga naredil, je sledil zdrš v levo ali v desno ali pa nazaj. Kot da bi

se gibal na mestu! Nenadoma je ropot prenehal. Jaz pa sem bil pripravljen na nova presenečenja. Ko sem pomislil, kaj šele bo, ko pridem na gozdno stezo za Jurečevo hišo, me je znova oblil strah.

Od Jureča je bilo dvajset do trideset minut po strmi stezi skozi gozd do Prekove kmetije. Iz gazi na cesti sem zavil na luknjasto gaz izgorške steze in znova stopil v trdo temo. Vsak moj korak je bil korak v neznano. Sleherni šum je pomenil, da me nekdo čaka za grmom. Ko sem tako lovil ravnotežje, sem v papirnati vrečki zatipal luknjo. Moje mokre roke so preluknjale vrečko. Še tesneje sem jo stisnil k sebi in s prsti stiskal raztrganino. Med hojo sem tu pa tam sprožil zasneženo vejo, ki je zašumela kot volk, kot ris ali kot človek ... Takrat sem veliko slišal o ljudeh – skrivačih, ki bi lahko ... Misel se je utrnila kot blisk in se zarezala vame ostro in boleče.

Čutil sem, kako mi pohajajo moči. Noge so mi klecale. Zdrsi so bili pogostejši. Vedno bolj se me je loteval obup. Tedaj sem pred seboj zagledal svetlikajočo podobo. Je bila to prikazen Lintverna, o kateri je govorila zgodba v kulturnem programu pred prihodom dedka Mraza? Lahko pa bi bil tudi človek, ki me čaka. Zmogel sem samo še bežati. Zdelo se mi je, da sem se od svetlikajočega predmeta odmikal neskončno počasi, ko sem znova zdrsnil globoko pod stezo. Vedel sem, da se moram vrniti nazaj na gaz. Tedaj sem začutil, da ne morem več kontrolirati svojih gibov. Po strmini sem udrihal z rokami. Premražen in moker sem ril po snegu kot ujeta, ranjena žival. Misli so izgubljale obliko. Poti ni bilo konca, meni pa je bilo, kot da bom umrl ...

Prepričan sem bil, da je že skoraj polnoč, ko sem končno zagledal gaz, ki so jo zadnje dni naredile Prekove krave. Pri Prekovih niso imeli vode za živino, zato so jo vodili napajat k zgornjemu koritu, kakih petsto metrov od hleva. Vedel sem, da je ta gaz moja rešitev in upanje, da bom preživel. Nekaj sto metrov od korita sem zagledal luč v Prekovi domačiji in malo naprej tudi v naši hiši.

Z zadnjimi močmi sem premagal še zadnji klanec pred vhodnimi vrati. Šele ko sem prijel za kljuko vhodnih vrat, sem začutil, da sem varen. Vrata so se odprla in zagledal sem mamo, sestre in brata, kako mirno ležijo ob topli peči. Niso se prav dosti zmenili za moj приход. Mama me je vprašala, kje sem tako dolgo hodil, in pripomnila, da se mi najbrž ni splačalo iti po tako tanek zvezek, svinčnik, radirko in pomarančo.

Jaz pa sem stal pred njimi ves otrpel in izžet, kot v sam led ujet. Saj niso mogli vedeti za samotno gaz, ki me je tisti večer tako globoko popeljala v strah.

SLIKAR IVAN GLUHODEDOV

OB 80-LETNICI

V avgustu 2005 je praznoval visok življenjski jubilej, 80 let, slikar samouk Ivan Gluhodedov. Oktobra smo mu pripravili razstavo njegovih slik v galeriji DPD Svoboda v Žireh. Razstavljal je večinoma novejša dela, nastala v zadnjih treh letih, kar dokazuje, da je še poln življenjske moči in ustvarjalnega nemira. Z veliko delovno vneto in samodisciplino še zmeraj slika skoraj vsak dan. Njegov motivni svet so cvetlična in klasična tihožitja ter krajine, poseben izziv so mu portreti njegovih najbližjih. V tokratni likovni prilogi Žirovskega občasnika vam ponujamo izbor njegovih slik na osmih barvnih straneh, hkrati se tudi mi iskreno pridružujemo čestitkam ob njegovem življenjskem jubileju.

Uredništvo

Tihožitje z bodečo nežo, 45 × 35 cm, 2002

Telohi, olje na platnu, 30 × 25 cm, 2003

Zlata jabolka, olje na platnu, 30 × 25 cm, 2004

Krizanteme, 60 × 45 cm, 2003

Potonike, 60 × 45 cm, 2004

Jabolka, 60 × 45 cm, 1964

Tihožitje z jabolki in vazo, 60 × 45 cm, 2003

Gobe s košaro, 60 × 45 cm, 2003

Kmečka pojedina, 60 × 45 cm, 2003

Goropeke v snegu, 60 × 45 cm, 2003

Breznica, 70 × 45 cm, 2004

Ledinca, 60 × 45 cm, 2003

Žiri, 70 × 50 cm, 2004

Klekljarica (slikarjeva mama Štefanka), 60 × 45 cm, 2002

ODMEVI, OCENE, PREDSTAVITVE

Viktor Žakelj

MARIJI STANONIK, PRVI ČASTNI OBČANKI ŽIROV

Župan Bojan Starman
in dr. Marija Stanonik,
častna občanka.

Foto: Polona Mlakar
Baldasin.

Povzetek nagovora ob podelitvi najvišjega priznanja občine Žiri, rojakinji, izr. prof. dr. Mariji Stanonik, 26. aprila 2005.

Cenjena nagrajenka, prof. dr. Marija Stanonik, spoštovani njeni sorodniki, poklicne sodelavke in sodelavci, prijateljice in prijatelji naše rojakinje Marije!

Tisto bistveno, kar zadeva našo nagrajenko, sem že zapisal v utemeljitvi predloga, namreč, da se Mariji podeli najvišje občinsko priznanje »častne občanke«, ki je dobil podporo na zadnji seji občinskega sveta, zato le tri misli, ki po mojem mnenju sodijo v ta svečani trenutek.

Prva misel: nocojšnji večer, spoštovana Marija, je Tvoj večer. Občina Žiri in tukaj zbrani se Ti želimo na najboljši način zahvaliti za veliko delo, ki si ga opravila kot etnologinja in slovenistka v dobro občine in ljudi, ki so in živimo v Žireh, v kraju, kot je zapisala učiteljica Končeva, na koncu sveta. Delo, ki si ga opravila, ima za nas krajane Žirov vsaj dva pomena: najprej, za vedno si iztrgala iz pozabe obi-

lo družbenega in društvenega, kar je živel v našem kraju. Skupaj z rojaki Janom, Nagličem in Zajcem dokazuješ, da ima tudi naš kraj, ki je zunaj centra slovenstva, z drugimi slovenskimi okolji povsem primerljivo zgodovino. Vsa usodna gospodarska, politična, kulturna in duhovna gibanja, ki so gnetla naš narod skozi zgodovino, vse od protestantizma, prebujanja narodne zavesti, heroičnost in tragičnost prve in druge svetovne vojne, vse do časa, ko smo iz naroda postali nacija, je tako ali drugače odmevalo tudi v naši kotlini. In dalje: Tvoje raziskovalno in publicistično delo nam vliva potrebno samozavest. Iz Tvojih del veje prepričanje, da smo samosvoja, a potentna skupnost, ki se je vsakokrat znala prilagoditi realnim družbeno-ekonomskim razmeram. Ni dvoma: Žirovke in Žirovci bomo kos tudi globalizaciji, ki je na pohodu.

Druga misel: gospodarstvo, ekonomija ima svojo zgodovino. Posamezni proizvodni tvorcji so imeli v razvoju gospodarstva različno vlogo. Ta čas postaja dominantni tvorec znanje – govorimo o družbi, temelječi na znanju. S tem, spoštovana Marija, ko Tebi kot prvi podeljuje občina najvišje priznanje, kažemo Žirovke in Žirovci, da se zavedamo znamenja časa, da razumemo, da je znanje, da je informacija »energija«, ki bo poslej poganjala gospodarski in družbeni razvoj človeštva. Ti si simbol tega novega časa, si nosilka znanja, obilo informacij, tistih prvin torej, ki so omogočile, da so Alpina, Kladivar, Etiketa, pa tudi vrsta obrti, še posebej v lesni stroki, preživeli tegobe tranzicije – Žiri v tem času niso izgubile nobenega delovnega mesta, nasprotno, pridobili smo nekaj novih in kakovostnih. S tem, ko sem Te predlagal za dobitnico najvišjega občinskega priznanja, priznam, sem hotel rojakinjam in rojakom povedati: tukaj rojeni oz. živeči nismo le pridni »fizikalci«, ampak smo sposobni opravljati tudi zahtevna intelektualna dela!

Tretja misel: priznam, da me že leta preganja vprašanje, kako na primeren način povezati naše rojake, ki dejansko živijo širom sveta, ki so se uveljavili v znanosti, kulturi, gospodarstvu ali politiki, ki pa na tak ali drugačen način ohranjajo stik s krajem in ljudmi, kjer so privekali na svet. Najprej gre za vsebino: kaj je torej tisto, kar nas lahko druži, ali obstajajo neki skupni interesi? Tudi v tem, spoštovana Marija, nosi občinsko priznanje Tebi neko simbolno vrednost, namreč, ne poznam rojakinje ali rojaka, ki bi tako kot Ti v svoje poklicno delovanje vnesel(a) toliko specifično žirovskega, kar pa je koristilo tako Tebi osebno kot kraju.

Če razmišljam v tej smeri: koliko je še znanja in možnosti za sodelovanje, in to sedaj, ko inženirska, ekonomska, pravna, oblikovalska ... ideja odtehta litre znoja, tone surovin.

Glede vsebine, smisla torej, ne bi smelo biti razhajanj, poiskati je treba le obliko srečevanja. Morda bi se kazalo srečati enkrat letno, izmenjati poglede na posamezno temo, poglobiti znanstva, odkriti morebitni skupni interes. Tudi glede tega nismo povsem na ledini: imamo že Žirovski občasnik, ki veže nase že precejšnje število pišočih ljudi, naklonjenih Žirem, tu je vsakoletno srečanje »prijateljev Alpine« – torej zgledi že obstajajo.

Ob koncu dovoli, spoštovana nagrajenka, da se Ti osebno iskreno zahvalim za opravljeno delo, za to, kar si naredila za kraj, za nas Žirovke in Žirovce. Želim Ti, da na tej poti vztrajaš, želim Ti zdravja in moči, da vse, kar imaš v delu, končaš.

Srečno in uspešno, Marija, še naprej!

(ČEZ) STO LET ŽIROVSKEGA ZBOROVSKEGA PETJA

Marija Stanonik, *OSTANITE ZVESTI PEVSKI KULTURI ŽIROV!*

Profesorica doktorica Marija Stanonik je bila rojena na Dobračevi 23. maja 1947 in je slavistka, slovstvena folkloristka in etnologinja. Leta 1974 je diplomirala iz slovenskega jezika in književnosti in etnologije na ljubljanski *Filozofski fakulteti*. Od takrat je zaposlena na *Inštitutu za slovensko narodopisje Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti* (od leta 1994 kot višja znanstvena sodelavka, od 2000 pa kot znanstvena svetnica). Leta 1987 je magistrirala z delom *Promet v Žireh* (objavljeno kot *Promet na Žirovskem*, 1987). Doktorirala je v Zagrebu leta 1993 z disertacijo *Kontekstualnost in žanrski sistem slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva* (objavljeno *Iz kaosa kozmos*, 1995). L. 1994 je bila izvoljena za docentko, od l. 1995 pa predava – od leta 2000 – kot izredna profesorica za (slovensko) slovstveno folkloristiko na *Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani*, od leta 1998 pa tudi na oddelku za slovanske jezike s književnostjo na *Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru*. Stalno živi in deluje v Ljubljani.

Obravnava **žirovsko območje**: *Čebela – žlahtna spremljevalka slovenske kulture* (1995); *Štiri matere – ena ljubezen/zgodba neke družine* (1997); *Dobračeva gori!/100 let Prostovoljnega gasilskega društva Dobračeva* (2002); raziskovalno in pedagoško pa se ukvarja zlasti s slovstveno folkloro (v razmerju z literaturo in kot poseben tip komunikacije) in utemeljevanjem slovstvene folkloristike. Postavila je teoretsko zgradbo slovstvene folkloristike: *Slovenska slovstvena folklorika* (1999); *Teoretični oris slovstvene folkloze* (2001), oprte na študij zgodovine slovenske slovstvene folkloristike in tuje metodologije in *Slovstvena folkloristika (med jezikoslovjem in literarno vedo)*, Ljubljana 2004. Podrobno je raziskala pesništvo med 2. svetovno vojno *Poezija konteksta 1, 2*, 1993; slovenske pravljice *V deveti deželi*, *Mladinska knjiga*, Ljubljana 1995; *Slovensko pesništvo pod tujimi zastavami*, 1999; svetopisemske motive v slovenski slovstveni folklori (*Od setve do žetve*, 1999); prizadeva pa si tudi za popularizacijo slovstvene folkloze, zbiranje in raziskovanje (*Slovstvena folklorika v domačem okolju*, 1990; soavtorica *Naš časopis*, 1999); sourednica (skupaj s Pavlom Alojzijem Florjančičem) *Wilhelm Tschinkel, KOČEVARSKA FOLKLORA/GOETSCHER FOLKSTUM, ZRC SAZU*, Ljubljana 2004. Zbrala in uredila je *Slovenske povedke iz 20. stoletja (Mohorjeva družba, Celje 2003)*. Zasnova je (1988) in je urednica zbirke *Glasovi*, ki izhaja pri ČZP *Kmečki glas* in v kateri je doslej izšlo že 30 knjig z ok. 10.000 slovenskimi folklornimi pripovedmi, in glasilo *Slovstvena folkloristika*, ki ga tudi ureja. V letih 1994–97 je bila urednica strokovne etnološke revije *Traditiones*. Prof. dr. Marija Stanonik vodi pri *Slovenski konferenci Svetovnega kongresa* sekcijo za zbiranje in raziskovanje slovenske slovstvene folkloze. Blizu ji je tudi duhovna literatura. S tega področja sta komentirani antologiji *Sonce IHS*, slovenska jezuitska poezija

(Ljubljana 1999) in *Žuborenje* (poezija slovenskih uršulink). Za vse to je prejela leta 2000 stanovsko strokovno *Murkovo nagrado*, l. 2005 pa je bila proglašena za častno občanko *Občine Žiri*.

Njeno zadnje delo s področja folkloristike na žirovskem območju z naslovom *OSTANITE ZVESTI PEVSKI KULTURI ŽIROV! (Čez) 100 let žirovskega zborovskega petja*, ki ga je ob 40-letnici *moškega pevskega zbora ALPINA ŽIRI* izdala v zajetni knjigi na 298 str., pa že meji na (etno)muzikološko humanistično področje. Kajti avtorica je celoten glasbeni in ne le zgolj pevski žirovski historiat od preteklosti do dandanes temeljito pregledala, uredila in uporabila za poglavja, kot so: *uvod, začetki (1900–1911), cerkveni mešani pevski zbor (1911–41 in 1945–81), drugi zbori v prvi polovici 20. stol. (Sokolski oktet, leto ustanovitve?, Kvartet / javno ali zasebno?! 1926, moški pevski zbor 1929), pevski zbori kratke sape (iskanje novih možnosti 1945–64), moški pevski zbor Alpina 1964 (razgledi navzven, začetki, 1964–74, 1974–84, 1984–94, 1994–2004, pogled navznoter, zborovodje moškega pevskega zbora Alpina: Janez Oblak: 1964–65, Anton Jobst 1965–74, Slobodan Poljanšek 1974–85, Tone Čadež 1985–89, Andrej Žakelj 1989–, predsedniki: Viki Žakelj 1964–84, Franc Zalar 1984–85, Tone Gorjup 1985–94, Ivo Beovič 1994–98, Silvester Mlinar 1998–99, Miro Zajc 1999–2003, Mirko Cankar 2003–, izobraževanje, pevske vaje – redne, pogrebne in intenzivne priprave, pevske zasedbe, menjava generacij, autoportret pevca Antona Žaklja, seznam pevcev pri moškem pevskem zboru Alpina, pevski načrti in nastopi, letni pregledi, pevski tabor Šentvid pri Stični 1969, občinska srečanja /območna/ medobčinska, srečanja pevskih zborov iz krajev z usnjarsko-predelovalno industrijo, dobrodelni koncerti, pevski turizem, snemanje, sredstva javnega obveščanja, znamenja identitete, pokrovitelj, oblačila, prostor, družabnost – in še kaj več, ‘poveseliti pa se je treba ...’, poklon starejši generaciji, pikniki in izleti, posebne priložnosti, Štefan Petrovčič – moški pevski zbor Alpina 1964–2004, sklep), drugi zbori v drugi polovici 20. stol. (mešani pevski zbor Alpina 1970–74, moški pevski zbor združenih podjetij Žiri 1970–94, ženski pevski zbor DPD Svoboda Žiri 1980–90, mešani pevski zbor Anton Jobst 1982, mešani pevski zbor društva upokojencev Žiri, Srebrni /glas 1994), mladinski zbori (mladinski cerkveni zbor, šolski mladinski komorni pevski zbor, Kresnice 1985–96, komorni mešani pevski zbor 1993, študentski pevski zbor ‘Ablak’ 1995–97) in za konec.*

Pet uvodničarjev, tistih, ki smo pozdravili vso bogato žirovsko ljubiteljsko pevsko kulturo še preden smo lahko prebrali njeno vsebino in vpogledali v oblikovni del omenjene knjige (Miha Naglič, Martin Kopač, Franc Križnar, Andrej Žakelj in Mirko Cankar), pa že napoveduje *seznam vseh članov moškega pevskega zbora Alpina v letih 1964–2004*. Skozi vse te uvodničarje je napeljana pot tehnike dela avtorice pri sami knjigi in vsa njena metodika, ki jo je bila primorana upoštevati glede na razpoložljivo gradivo. Kajti po eni strani se ga je zagotovo morala otepati, spet po drugi se je morala posluževati sekundarnih (znanstvenih) virov: informatorjev. Kar 1032 relevantnih opomb dokazuje eno in drugo. Bogato izvirno slikovno gradivo (fotografije, dokumenti, ...) pa teče v knjigi ob glavnem tekstu in opombah kot neke vrste triglasna fuga, seveda z osnovno in naslovno temo in z obema omenjenima proti temama. Navkljub temu je knjiga zelo pregledna, saj se avtorica v tehniki svojega dela veliko poslužuje še razpredelnic, seznamov in tabel. Očitno je bilo že pripravljajalno delo timsko, saj kolofon navaja celo uredniški od-

bor izdaje omenjene knjige M. Stanonik: Ivo Beovič, Mirko Cankar, Primož Erznožnik, Matjaž Jereb, Aleš Jurca in Andrej Žakelj. Jezikovni pregled sta opravili Anica Kumer in Barbara Peternel, značilno in poglobljeno oblikovanje z dobršnim delom (novega) avtorstva pa je prispeval Stane Kosmač; ta tenkočutni, marsikdaj kar uglasbeno čuteči likovni umetnik, ki je že doslej v takih in podobnih trajnih žirovskih kulturnih dosežkih glasbeno barval medij, ki ga je oblikoval, ali pa z (novimi) barvami in likovnimi liki posegal v glasbene like. Bravo, Stane Kosmač! Objavljene fotografije so iz arhiva *MoPZ Alpina* in posameznikov (Žirovcev), računalniško pa je opravila pripravo za tisk *Janža, d. o. o.* iz Žirov. 500 izvodov knjige Marije Stanonikove je izdal in založil *Moški pevski zbor Alpina* (Žiri 2004). Tako kot nekatere druge monografije iste avtorice, kot nekateri drugi dosežki, ki so doslej »povelečevali« enega glavnih žirovskih glasbenih protagonistov Antona Jobsta (1894–1981) – tako s knjižno kot diskografsko monografijo – tudi omenjena knjiga pokaže na tega in še na mnoge druge tovrstne žirovske protagoniste, zanesenjake. Kajti kar precej ur, dni, tednov, mesecev in let je bilo potrebno žrtvovati stotnijam (kvalitetnih) glasbenih ljubiteljev, da se je lahko v več kot sto letih nabralo toliko dosežkov in gradiva, ki jim je lahko šele posledica omenjena monografija. Ljubiteljstvo ali amaterizem, na katerega izključno prisega večina navzočih in navedenih (razen seveda že kar nekaj šolanih zborovodij!), je bilo v vsej tej žirovski preteklosti tisti adut, na katerega je v dandanašnjem, sodobnem času in prostoru veliko težje prisegati. Ampak to je zdaj že področje sociologije, od katere se moramo vsaj na zaključku povrniti in nekako oceniti in izmeriti delo avtorice, prof. dr. Marije Stanonik, ki je poleg številnih dosedanjih (žirovskih in drugih) monografij od vseh treh svojih primarnih (znanstvenih) disciplin, kot so slavistika, slovstvena folkloristika in etnologija, stopila na mejni področji etnomuzikologije in tudi že čiste muzikologije. Spopadla se je s strokama, v katere je prenesla vse svoje metode in oblike dela in, ki razen kar precej spremenjene vsebine, v njenem delu ne pomenijo nič novega. Z vso prepotrebno eksaktnostjo dela, z odbiranjem in uvrščanjem gradiva in s kombiniranjem informatorskih pričevanj je avtorica spet napisala delo, ki se enostavno bere, zraven pa že prepeva.

Viri in literatura:

Enciklopedija Slovenije, 12. zv., *Mladinska knjiga*, Ljubljana 1998, str. 260 (geslo: Marija Stanonik, avtorici: doc. dr. Mojca Ramšak in doc. dr. Ingrid Slavec Građišnik).

Križnar, Franc, predstavitev knjige dr. Marije Stanonik: *Ostanite zvesti pevski kulturi Žirov!*, (Čez) 100 let žirovskega zborovskega petja, ob 40-letnici MoPZ ALPINA ŽIRI, Žiri, 3. dec. 2004.

Slovenski etnološki leksikon, *Mladinska knjiga*, Ljubljana 2004, str. 576 (geslo: Marija Stanonik, avtorici: doc. dr. Mojca Ramšak in doc. dr. Ingrid Slavec Građišnik).

Stanonik, Marija, osebni viri (avtorizacija bio- in bibliografskega prikaza).

Stanonik, Marija, *Ostanite zvesti pevski kulturi Žirov!*, (Čez) 100 let žirovskega zborovskega petja, *Ob 40-letnici moškega pevskega zbora Alpina Žiri*, 2004.

INTERNACIONALIZACIJA JOBSTOVE (ORGELSKE) GLASBE

Kaj vse lahko pomenijo tiski, knjige in diskografija ustvarjalnega umetnika, katerega medij, posredovanje, zahteva še izvajalce, je lep primer Žirovca, glasbenika in skladatelja Antona Jobsta (1894–1981). Že sam je poskrbel v svojih najbogatejših ustvarjalnih letih, da je bil s štirimi natisi orgelskih del kot redni član stanovskega *Društva slovenskih skladateljev* avtor največjega števila natisov orgelskih del v tistem času: *Pet skladb*, Ed. DSS 120, 1963; *Dve lahki skladbi*, Ed. DSS 262, 1965; *Šest skladb*, Ed. DSS 344, 1968 in *Sedem/Skladbe*, Ed. DSS 37, 1970. Njegovi obujevalci in raziskovalci pa smo poskrbeli (skupaj s potomci in širšo družbeno skupnostjo: Ljubljana, Škofja Loka, Žiri ...), da je bila opravljena raziskovalna naloga, na podlagi katere je kasneje izšla tudi monografija (v.: Križnar, F., ANTON JOBST 1894–1981, *Življenje in delo glasbenika in skladatelja*, PEGAZ, Ljubljana 1990, 179 str.) in pa cedejka z izborom skladateljevega cerkvenega in posvetnega, vokalnega, vokalno-instrumentalnega in instrumentalnega opusa s *Slovenskim komornim zborom* in dirigentom dr. MIRKOM CUDERMANOM in organistko ANGELO TOMANIČ: *Anton Jobst (1894–1981), Slovenski skladatelj in organist: Izbrana dela*, Občina Žiri: Muzejsko društvo Žiri, Žiri 1998. Da ne omenjam s tem v zvezi tudi številnih interpretacij Jobstove glasbe z drugimi, natis posamičnih del iz njegovega obširnega in bogatega opusa.

Nazadnje, v l. 2005, se je Jobstovega orgelskega opusa lotil tudi zagrebški organist BORIS DOLINER (roj. 1967 v Sarajevu), ki je opravil podiplomske študije orgel na ljubljanski *Akademiji za glasbo* pri prof. Hubertu Bergantu. Na dveh recitalih, ki jih je imel letos poleti v Bohinju in Ljubljani, pa še na tretjem, ki je bil na otoku Krku, je izvedel Jobstov (tiskani) orgelski diptih *DVE LAHKI SKLADBI*. Ker sem oba njegova slovenska nastopa (v Bohinju in Ljubljani) tudi osebno spremljal kot glasbeni kritik in novinar in o tem tudi poročal na *Radiu Slovenija*, naj mi bodo s tem v zvezi dovoljeni vsaj tisti deli ocen – poročil, ki se v tem primeru nanašajo na Dolinerjeve interpretacije Jobstove orgelske glasbe.

O njegovem prvem recitalu, ki ga je imel v okviru letošnjega jubilejnega *10. Glasbenega poletja v Bohinju 2005* v tamkajšnji osrednji župnijski cerkvi sv. Martina v Srednji vasi v Bohinju (21. 7. 2005) na novem orgelskem inštrumentu, ki ga je l. 2002 prispevala orgelska delavnica Tomaža Močnika iz Cerkelj na Gorenjskem, najprej tole: »... Solist je ponudil solistično orgelsko glasbo ... tudi delo našega Antona Jobsta ... Še posebne omembe je vredno, da sta bili v spored uvrščeni slovenska in hrvaška orgelska glasba; pohvaliti velja tako solista Dolinerja kot umetniškega vodjo festivala ...« (prim. *Glasbeni utrip*, sreda, 27. 7. 2005, po 17. uri na tretjem programu – programu Ars in ponovitev isti dan, po 21.10 na prvem programu – programu A1).

O Dolinerjevem drugem nastopu, ki je bil s skoraj enakim sporedom kot njegov predhodni, bohinjski v okviru letošnjega tradicionalnega in zdaj že uveljavljenega

mednarodnega projekta *IMAGO SLOVENIAE/PODOBA SLOVENIJE* in v okviru cikla koncertov in prireditev *Poletja v stari Ljubljani* na našem največjem cerkvenem orgelskem inštrumentu v ljubljanski frančiškanski cerkvi oziroma v župnijski cerkvi sv. Marijinega oznanjenja (23. 7. 2005) pa sem prav tako povedal za RA SLO naslednje (citaj): »... Še najbolj zanimivo v tem je bilo Dolinerjevo igranje izvorne hrvaške in slovenske orgelske glasbe in ju seveda primerjati; četudi oba avtorja, kot sta /Andjelko/ Klobučar in /Anton/ Jobst sploh ne moreta biti primerljiva. Vredno pri vsem tem pa je solistovo zavedanje ali morda kar njegova izvorna špekulacija te besede, da takole ob orgelskih velikanih, kot so že navedeni /F. Couperin, J. S. Bach, J. Alain, B. Julia/, slišimo še dela, ki so nam morda najbližja. Pa se je tudi v tem pokazalo, kako daleč smo si, kaj šele, da bi Slovenci sami znali (o)ceniti svoje orgelske skladatelje. No, tokratni ljubljanski orgelski gost Boris Doliner jih je znal in odigral. Tudi hvaležno občinstvo pri tem ni ostalo brezbrizno ...« (prim. dnevnoinformativna redakcija RA SLO, 2. jutranja kronika na I., II. in III. programu, sreda, 24. 8. 2005, po 7. uri).

Tudi vsebina mojega drugega prispevka v malce daljšo, magazinsko (radijsko) oddajo kot pa je lahko kratek, minutni prispevek v osrednje dnevnoinformativno poročanje, ni bil daleč od prvega, le da je bil po tradiciji tovrstnih in specializiranih (radijskih) oddaj ilustriran s posnetkom, ki je nastal že 21. julija v Bohinju, kajti tamkajšnji (prvi letošnji) Dolinerjev recital je OE Glasbena produkcija RA SLO v celoti posnela, hkrati pa smo ga neposredno prenašali na našem tretjem programu – programu *Ars* (četrtek, 21. 7. 2005, od 20.30 do cca. 22.05; citaj): » ... Najbolj zanimivo je bilo njegovo igranje izvorne hrvaške in slovenske orgelske glasbe in seveda primerjava obeh, četudi avtorja, kot sta Klobučar in Jobst, sploh ne moreta biti primerljiva. Pri vsem tem pa je dragoceno zavedanje, da je prav, če ob delih orgelskih velikanih slišimo še tista dela, ki so nam morda najbližja. Pa se je pri tem pokazalo, kako daleč vsaksebi smo in da Slovenci sami ne znajo (o)ceniti svojih orgelskih skladateljev. No, tokratni ljubljanski orgelski gost jih je znal ...« (prim. Glasbeni utrip, sreda, 24. 8. 2005, po 17. uri na tretjem programu – programu *Ars* in ponovitev isti dan, po 21.10 na prvem programu – programu A1); tokrat z ilustracijo tudi Jobstove (orgelske) glasbe in v interpretaciji solista – organista Borisa Dolinerja z glasbo z naslovom (prve) *LAHKE SKLADBE A. Jobsta: Tempo di marcia*.

Po naknadnih in preverjenih podatkih (prim e-mail B. Dolinerja F. Križnarju z dne 13. 10. 2005) pa je isti solist – organist B. Doliner odigral omenjeni Jobstov dip-tih še na svojem recitalu, ki ga je imel v letovišču Punat na otoku Krku, 3. avgusta 2005.

Pripis urednika: Naj mi bo dovoljeno veselje nad »internacionalizacijo Jobstovega opusa« dopolniti še z lepim osebnim vtisom. V nedeljo, 16. oktobra 2005, mi je bilo dano spremljati nastop cerkvenega mešanega pevskega zbora Anton Jobst pod vodstvom Antona Čadeža v njegovi rodni Ziljski dolini na Koroškem. Nastopili so dvakrat, najprej ob desetih dopoldne pri maši v farni cerkvi v Ziljski Bistrici (Feistritz an der Gail), ob treh popoldne pa še v farni cerkvi v njegovi rodni vasi Brdo (Egg). V obeh je za župnika gostoljubni gospod Stanko Trap, z njim je somaševal novi žirovski župnik gospod Igor Jereb. Enkratno doživetje, lepa nedelja, lepo potovanje! In kar bi rad še posebej poudaril: izkazalo se, da na Koroškem ro-

jaka Jobsta sploh niso poznali! Vedeli so zanj, to že, a njegovega opusa niso poznali, kaj šele izvajali. Torej je bila tudi ta pot našega zbora in njegovega vodje velik prispevek k internacionaliciji Jobsta. Zdaj si lahko prizadevamo samo še za njegovo globalizacijo ...

Olga Vončina

PA NA VAS, K SVOJI LJUB'CI V VAS!

Pesem z naslovom »Kam pa fantje drev' v vas pojdemo« poznam že zelo dolgo, iz svojih otroških let. In ker sem jo poznala od nekdanj, se mi je zdelo samoumevno, da je to narodna pesem. A šele kasneje sem ugotovila, da gre pravzaprav za umetno pesem, njen avtor pa je Anton Jobst. Bila je in je še vedno obvezen del repertoarja zborovskih nastopov žirovskih moških sestavov. Spomnim se celo nastopov nekdanjega Moškega pevskega zbora podjetij, v katerem sta to pesem prepevala tudi oče in brat, vodil pa ga je še sam Anton Jobst. Ob vsakršnih priložnostih in srečanjih so jo prepevale tudi pevske družbe mojih staršev. Mogoče mi je bilo prav zato še toliko lepše slišati jo na lepo jesensko nedeljo, 16. oktobra 2005, ko jo je zapel moški del Cerkevnega mešanega pevskega zbora Anton Jobst ob prav posebni priložnosti.

Tega dne je namreč zbor gostoval na Koroškem, v Jobstovi rodni Ziljski dolini. Dopoldne je sodeloval pri maši v Ziljski Bistrici (Feistritz an der Gail). Med mašo, katero je deloma v slovenščini deloma v nemščini vodil župnik gospod Stanko Trap ob somaševanju žirovskega župnika, gospoda Igorja Jereba, je zbor prepeval Jobstova liturgična dela. Po maši so zapeli še več njegovih cerkvenih pesmi in predstavili Jobstovo življenje in delo. Poslušalci so z zanimanjem prisluhnili tako petju kot predstavitvi, saj svojega rojaka in njegovih del pravzaprav niso poznali. Popoldan pa smo obiskali Jobstovo rojstno vas Brdo (Egg), kjer še vedno stoji njegova rojstna hiša. V tamkajšnji cerkvi je sicer maloštevilnemu občinstvu zbor odpel krajši program Jobstovih cerkvenih in posvetnih pesmi, med njimi tudi njegovo »žirovsko himno« Oj, mi smo pa tam na Žirovskem doma. Za zaključek dneva se je zbor sprehodil do Jobstove domače hiše in še tam zapel nekaj njegovih pesmi. Zborovodja Anton Čadež je poslastico seveda prihranil za konec: v zadnjih sončnih žarkih je sredi Ziljske doline, s praga skladateljve domače hiše, v vasi, ki je bila nekoč slovenska, danes pa je tam le še kak Slovenec, zadonela njegova: *Kam pa fantje drev' v vas pojdemo nocoj ... Pa na vas, k svoji ljub'ci v vas!*

Povejmo še, kako je do tega gostovanja prišlo. Nastop je organiziral Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik iz Celovca v okviru projekta čezmejnega sodelovanja, ki je podprt tudi iz evropskih sredstev. V projektu sodeluje kot partnerska

organizacija s slovenske strani meje Muzejsko društvo Žiri. Do sodelovanja je prišlo v letu 2004, ko je Muzejsko društvo oziroma Občina Žiri iskala primerne partnerja za skupno nastopanje v projektih, podprtih iz različnih evropskih skladov. Ugotovili smo, da imamo pravzaprav veliko skupnega: skrb za ohranjanje kulturne dediščine, založniško dejavnost, domoznanstvo ...

Sledili so obiski. Najprej se je 11. oktobra 2004 v Celovec zapeljala delegacija Muzejskega društva Žiri. Dopoldne smo preživeli v veliki stavbi na 10.-Oktoberstrasse 25, kjer ima skupaj z mnogimi drugimi slovenskimi organizacijami svoj sedež tudi inštitut. Predstavili so nam svojo dejavnost in nas pogostili v živahni menzi, popoldne smo si ogledali še etnološki muzej na Kostanjah (Köstenberg) nad Vrbskim jezerom, ki ga pravkar urejajo. 19. maja 2005 nas je v Žireh obiskala koroška delegacija, na čelu s prijaznim in prizadevnim gospodom Nužejem Tolmajerjem, nekdanjim tajnikom Krščanske kulturne zveze, z vodjo inštituta Martino Piko-Rustia in sodelavkama inštituta Milko Olip in Uši Sereinig. Tudi mi smo jim pokazali nekaj od tega, kar premoremo in upamo, da so se vrnilo z lepimi vtisi. Pravo odkritje za njih pa je bil naš čevljarški mojster Anton Gorjup, h kateremu smo se povabili na obisk, da bi gostom predstavili tradicijo naše čevljarške obrti. Kar takoj smo se dogovorili, da naše mojstre »posodimo« kolegom, in tako smo 13. julija 2005 drugič rajžali na Koroško. To pot sta glavno vlogo odigrala čevljarška veterana in poznavalca te večšine Alfonz Zajec in Anton Gorjup. Sodelovala sta pri ureditvi čevljarške etnološke zbirke v muzeju na Kostanjah, katerega vodi inštitut. S svojim znanjem sta pomagala prepoznati in poimenovati čevljarška orodja v zapuščini, ki jo je muzeju namenila vdova vaškega čevljarja, pokazala razna čevljarška opravila in povedala še marsikaj zanimivega iz življenja čevljarjev.

In še eno skupno točko smo našli: prav posebna vez med Koroško in Žirmi je osebnost Antona Jobsta. Zato se je kmalu porodila ideja o predstavitvi Jobsta in njegovega dela na Koroškem, ki je bila udejanjena s prej omenjenim gostovanjem. Za tako lep dogodek gre torej prva zahvala sodelavcem inštituta, ki so se zelo potrudili z organizacijo in pripravili pristrčen sprejem in lepo gostovanje na Koroškem. Posebna zahvala pa gre pevkam in pevcem Cerkvenega mešanega pevskega zbora Anton Jobst in njegovemu zborovodji Antonu Čadežu, ki so pripravili res bogat program in z njim počastili našega in njihovega Jobsta, Korošca, ki je postal Žirovec.

Sodelovanje med Žirmi in Koroško se bo še nadaljevalo, saj se nam v prihodnosti obeta še več aktivnosti v okviru že odobrenih projektov.

VSE BOM POPISALA, TO SI ZASLUŽIŠ, MOJA LJUBA MAMA

Tončka Stanonik, LUČKA NA KLEKLJARSKIH POČITNICAH

V redni zbirki Mohorjeve družbe Celje za leto 2004 je izšla knjiga Tončke Stanonik z naslovom Lučka na klekljarskih počitnicah. Delo s 132 stranmi je ilustrirala Jelka Reichman, opremila pa Mihaela Svetek, notranjost je oblikovala Edita Kobe.

Tončke Stanonik nam kot otroške in mladinske pisateljice ni treba posebej predstavljati. Poznamo jo po otroških pravljicah: Pravljica o sanjalki in modrecu (1994), Pravljica o ribiču in beli barčici (1994), Pravljice za Ajčko bajčko in mamicu (1995), po priljubljenih zgodbicah z naslovom Podobe iz čipkarske preje (1996), v katerih se spominja svojega otroštva; mladostno najstniško hrepenenje je opisala v Sanjah s šolskega avtobusa (2001). V tem sestavku o knjigi Lučka na klekljarskih počitnicah je spet zajela iz svoje bogate zakladnice spominov, tokrat na dejavnost spretnih človeških rok, na klekljanje, ki je v žirovski kotlini, pisateljičinem domačem okolju, živo še danes.

Knjigo sestavljata dva dela. Prvi, leposlovni, se začne s psihološko zastavljeno, ponotranjeno temo, ki več ali manj ni tuja nobeni materi: mlada, preveč zaposlena mama želi še nekaj časa zadržati svojo hčerko ob koncu šolskega leta pri sebi, ta pa želi iz mestnega sveta v topli domači svet svojih starih staršev. Pri njih namreč »ni bila nikoli sama, nikoli ji ni bilo treba stati ob oknu in čakati mame. /.../ Kajti tu sta bila dedek in babi, ki sta natanko vedela, kako je treba ravnati z malimi otroki, da jim ne greniš življenja in da jim je na svetu lepo«. Dekletce v tem varnem svetu v tednu dni spoznava svet umetnosti bele niti, ki ga uspešno vzdržuje tudi njena preveč zaposlena mama, ki ob koncu počitnic »pridivja« po hčerko. Tak je hočeš nočeš stil njenega življenja, a vendar ga nekje prikrito nadgrajujejo njene »mape«, kjer je prostor poleg bolj običajnih klekljarskih tudi za »zeleno«, kamor dokumentira »pesmice«, ki kažejo, da je v njenem vsakodnevnem hitenju tudi čas, ko se ustavi in prisluhne sami sebi, še bolj pa svoji mami, ki ji na vprašanje, kdaj ima čas za vse to, odgovori: »Moj slog /.../ tako sem se odločila, odslej bom vse dokumentirala, vse zapisala. Ti sploh ne veš, kakšne dragocenosti se skrivajo v tvojem predalu /.../ Vse bom popisala, to si zaslužiš, moja ljuba mama.«

Babica je tega vredna še toliko bolj, ker je klekljala zaradi zaslužka in si je zato zastavila normo, le včasih jo je mala vnukinja premotila in sta si privoščili gledanje filma po televiziji. Dedek se je rajši vnukinji posvetil v pogovorih o svojem otroštvu. Prav tako kot ona je bil mamin ljubljencek in ob vnukinji na poseben način podoživlja svoje otroštvo. Tako kot babica je s prav tako ljubeznijo opisan tudi on; kleklja pa bolj robato, »moško«. Bati se je celo bilo, da ob klekljanju »mislil vsak hip prevrniti svoj punkeljček.« Od tu izvira babičino, po vsej verjetnosti bolj ali manj nezavedno godrnjanje nad dedkom, ki je tako rekoč del njenega naklon-

jenega odnosa do njega. Babica je klekljala namreč mehko, kleklje je narahlo držala v roki in »se pozibavala s celim telesom«.

Tu so opisane tudi klekljarske dogodivščine in navade, od vabljivega sestavljanja različnih barvnih bucik v različne figurice, ki so del otroških spominov vsakega klekljarja, do sukanja klekljev, ki je bil poseben obred, v katerega je kot uvod ponavadi sodilo iskanje tiščalnika, tulca, s katerim je babica pritiskala glavico kleklja v kolovratov sukalnik. Opis njegovega iskanja je tako slikovit, da zasluži navedbo: »Vedno, kadar je bilo treba navijati, se je ta priprava nekam skrila. In potem so tiščalnik iskali vsi, ki so bili tedaj doma, pretaknili vse jerbese, majhne in velike, vse omarice odprli, vse cekarje obrnili ... In vsi v hiši so se šli detektive. /.../ zasliševali so babi: »Daj no, spomni se vendar, kje si ga pustila, ko si zadnjič sukala na kolovrat?« Nato pa »... babi /je/ še enkrat prebrskala jervas, v katerem so se gnetli kleklji in svoj tiščalnik našla na njegovem dnu«. Pred nami je tako rekoč z vsemi podrobnostmi opisan prizor, v katerem se najde vsak, tudi z besedami, kot nam bi jih pisateljica vzela iz ust. Med navade sodi tudi medsebojno obiskovanje klekljaric, ki pridejo z lesenimi pručkami in v plet zavitimimi punklji »v vas«. Takrat tudi ugotovijo, da »zdaj ni treba več delati za denar /.../, ampak da le gre »tradicija iz roda v rod«. To prikrito sporočilo te knjige potrjuje tudi glavna junakinja, ki ob koncu počitnic v mesto prinese svoj prvi klekljarski izdelek.

Med navade, ki dopolnjujejo etnološki oris življenja neke družine, sodi tudi nedeljski vonj po mesni juhi in štrukeljčki na župi, priljubljeno jed mnogih žirovskih družin, pa sploh opis vsakdanjega, v dneve tedna razdeljenega dnevnega ritma podeželske družine. Nenazadnje ne gre s tega stališča spregledati tudi opisa »Lučkinega salona«, ki je svojevrsten popis na sobe vezane materialne kulture, ki lahko služi kot tip.

K ubranemu vzdušju tega prvega dela prispevajo številne motivno zelo raznovrstne ilustracije Jelke Reichman s pomirjujočim, blagim tonom.

Delo preveva posebno otrokom naklonjeno ljubeče vzdušje. K temu pripomorejo mnoge pomanjševalnice, besede, ki izražajo majhnost. Če je otrok majhen, je pač do neke mere naravno, da so v zvezi z njim uporabljene besede, ki izražajo majhen obseg. Take so na primer punkeljček, otroška igrača medvedek in njegov uheljček, ki gleda iz nahrbtnika, s katerim deklica Lučka odide na počitnice, copatki, s katerimi Lučka steče čez cesto k sosedom. Vendar tu uporabljene pomanjševalnice osnovnemu pomenu dodajo še prizvok ljubkovanosti in prisrčnosti. Takih je v knjigi veliko: klekeljčki, žemljice, s katerimi so povezani spomini starega očeta na ponos ob klekljarskem zaslužku, tu so še piške in zajčki, ki jih dedek krmi v kleti. Delo je bogata zbirka klekljarskih izrazov. Poleg poznanih klekljev, punkelj(ček), polimati papirc, zategniti (kitico), glavične bucike so tu še bolj žirovske, kot so špice, mežlarije, volkovca, boječka, pomoževati, znoskati (z vztrajnim iskanjem ugotoviti, najti), tiščati v delo, kar pomeni posebno močno si prizadevati za izpolnitev zastavljenega klekljarskega načrta, konec koncev se je tudi blazina na koncu besedila zapisala kot prisrčen žirovski »povštrček«.

Poleg njih so še taki, ki so značilni za posameznika. Babica rada govori o svojem »globinskem« čiščenju.

Delo je slavospev življenju izpred nekaj desetletij, predvsem pa dedkom in babicam, ki so svojevrstna uteha otrokom v vsakodnevnem vrvežu. Izraža veliko

naklonjenost otrokom, kar mu daje še posebno veljavo. To je pomirjujoče branje, ki blago boža otroško in odraslo dušo.

Drugi, dokumentarni del uvaja kratek avtoričin zapis, kjer v neliterarizirani obliki opiše življenje klekljarjev »iz Žirovskega, Idrijskega, Tolminskega pa iz Selške, Poljanske doline in črnovrških hribov«. Poseben poudarek pri tem daje klekljarski šoli. Sledi Mali klekljarski leksikon, v katerem so pojasnjeni najpogostejši čipkarski izrazi. Dopolnjujejo ga mnoge fotografije čipk v glavnem iz zbirke Turističnega društva Železniki, klekljarskih pripomočkov in drugega, ki z nazornostjo prispevajo svoj delež. Iz novejšje dobe je klekljarska zaobljuba ob sprejemanju v Klekljarsko društvo Polhov Gradec avtoric Tatjane Trontelj in Marijance Yartz, ki potrjuje njihovo stanovsko zavest. Naslednji razdelek ima naslov Iz zgodovine klekljane čipke; prinaša pregled čipkarstva od domnevnih najdb v grobnicah egiptovskih faraonov do industrijske čipke. Razvoj čipkarstva na Slovenskem obogati dokumentarni del še posebej z razpravljanjem o čipkarskih šolah. Ob fotografijah sta večkrat omenjeni čipkarska šola v Idriji in tamkajšnji festival ter čipkarska šola v Žireh. Posebna vloga je pripisana Združenju slovenskih klekjaric in vseh, ki imajo radi čipko. Da gre za znanstveno raziskano dokumentarno gradivo, dokazuje besedno (stvarno) kazalo in navedba virov za fotografije in drugega slikovnega gradiva ter razdelek o literaturi in virih.

Lučka na klekljarskih počitnicah je vablivo in prisrčno delo Tončke Stanonik, ki zagotovo ne bo manjkalo v nobeni hiši, kjer se sliši ropotanje s kleklji.

(Novo knjigo Tončke Stanonik smo predstavili tudi na literarnem večeru v Galeriji Svobode Žiri v petek, 18. marca 2005, ob 19. uri. Skupaj s Tončko je bil naš gost pisatelj in prevajalec Janko Moder. Srečanje je pripravila Knjižnica Žiri.)

Stane Kosmač

SLIKE, GRAFIKE IN STRIPI AJDE ERZNOŽNIK

Dovolite, da vsem tistim, ki je še ne poznate, predstavim Ajdo Erznožnik, mlado slikarko, Žirovko, in študentko četrtega letnika Visoke strokovne šole za risanje in slikanje v Ljubljani. Ajda ponovno, tako kot številni mladi likovni ustvarjalci, dokazuje, da so Žiri z okolico resnično neizčrpen vir likovnih talentov, kar postavlja naš kraj na prav posebno mesto v slovenskem prostoru.

Ajda je že v zgodnjih osnovnošolskih letih izkazovala likovni talent. Posebno veselje je imela do risbe in pripovedovanja »zgodb«, prežetih s humorjem v obliki stripa in ilustracije. To njeno veselje in humornost je – hvale vredno – ohranila do danes, saj ju vnaša v svoja dela in jim s tem daje osebni pečat.

Na današnji razstavi se predstavlja s slikarskimi deli v tehniki oljnih in akrilnih barv, grafikami v tehniki lesoreza, jedkanice in suhe igle ter z nekaj stripi. Nekatera slikarska dela so nastajala v okviru študijskega programa in zato nosijo pečat zahtev le-tega, kot so solidna kompozicija, čvrsta risba in uporaba modelacije kot načina upodabljanja oblik. V glavnem so predstavljene figure in akti, druge podobe pa so nastajale v drugačnih okoliščinah, bodisi doma ali na različnih slikarskih kolonijah in ravno v teh delih opazimo večjo sproščenost, kompozicijsko raznovrstnost in bolj oseben likovni pristop. Njena dela dajejo včasih vtis navidezne stilne neenotnosti, do katere ima sicer Ajda vso pravico, saj je še študentka in šele na začetku ustvarjalne poti, za katero so tipična iskanja, raziskovanje,časne stranpoti in ponovno umerjanje v lastni, originalni svet vizij in razmišljanj. Toda v vseh njenih delih lahko že danes opazimo barvno, tonsko in oblikovno izčiščenost, slikarsko platno je pri njej ploskev, ki skupaj s sodobno slikarsko prakso in sodobnimi slikarskimi trendi dobesedno narekuje ploskoven sistem izgradnje slikovnega polja. Njen profesor, akademski slikar Darko Slavec, pravi: *»da je v njenih delih opazna nagnjenost k ploskovnosti in izčiščenosti, brez balastnih dodatkov, živahnost barvnih nanosov, značilna tonska lestvica, poenostavljene oblike z ostrorobimi konturami (kar ploskovitost še poudarja), ponekod obrobljene oblike s črno barvo (kot pri stripu), rahla dekorativnost slik ter predvsem tišina, intimnost in osamljenost, ki iz nekaterih slik žarčijo v gledalca, k čemur pripomorejo tudi uporabljeni manjši formati likovnih del.«*

Zdi se, da je Ajdi omenjena slogovna značilnost kar prirojena, če že ne usojena. Podoben pristop zasledimo pri njenih grafikah, kjer še bolj sledi ploskovnemu izrazu, jasnemu obrisu in poenostavljanju oblik, hkrati pa so njene grafike kompozicijsko bolj sproščeno zasnovane in tiskane z določenim ustvarjalno-raziskovalnim pristopom, kar opaža tudi njen že prej omenjeni profesor, ki pravi, *»da njeni grafični listi, izvedeni v tehniki lesoreza in jedkanice, nakazujejo veliko občutljivost avtorice, izraženo v suvereni liniji, bogatih barvitostih ter drugačnih pristopih do istega motiva ali teme. Uporaba slojnih barvnih pretiskov (barva na barvo), zlasti v tehniki lesoreza, je Ajdo še posebej prevzela, saj se ji s pretiskovanjem odpirajo vedno nove in nove možnosti in kombinacije v likovnem izrazu, polnem simboličnih izraznih oblik«.*

Tretji sklop razstavljenih del pa tvorijo stripi, ki govorijo o življenju v Žireh (avtorica jim pravi žirovski trači). Za vse je značilna jasna, čista in že povsem avtorsko izoblikovana risba, hudomušna in humorna vsebina. Zdi se, da je ravno v risbi in stripu Ajda zelo močna, če pa je ta risba združena še s humorjem prežeto vsebino – in s humorjem naravnano razmišljanje in stopanje skozi življenje, je ena od Ajdinih osnovnih osebnostnih značilnosti – so rezultat duhoviti in iskrivi stripi z dobro in jasno risbo. V za današnji čas dostikrat resnobno opredeljenem svetu in s tem tudi resnobno opredeljenem likovnem izrazu ta njena značilnost in kvaliteta prispevata nove, svetlejšje razsežnosti in nove možnosti. Naj mimogrede omenim, da je nedavno na študentskem festivalu ŠTUNF v Novem mestu prejela tretjo nagrado za izviren strip na temo dramskega dela Slavka Gruma Dogodek v mestu Gogi.

V Ajdi torej lahko spoznamo mlado in talentirano likovno ustvarjalko na začetku njene ustvarjalne poti, ki se izkazuje z izvirnostjo, likovno raziskovalnem odnosu do vsebin in problemov, s katerimi se ukvarja in jih udejanja v svojem lastnem

likovnem jeziku. Čeprav ne moremo niti ugibati, kam jo bo odpeljala ustvarjalna pot, kje bo našla izzive in jih poskušala obvladati z njej lastno likovno govorico in pristopom, pa vendarle lahko rečem, da današnja razstava nakazuje obrise nekih možnih poti in samo upamo lahko in se hkrati veselimo njenih naslednjih projektov, s katerimi nas bo, o tem sem prepričan, rada seznanila in razstavila v bližnji prihodnosti tudi v naši galeriji.

(To je besedilo nagovora, ki ga je imel avtor ob odprtju prve samostojne razstave svoje nekdanje učenke v Galeriji Svobode Žiri v petek, 16. septembra 2005.)

Stane Kosmač

SLIKE IVANA GLUHODEDOVA

Razstava slik slikarja samouka Ivana Gluhodedova ob njegovem visokem življenjskem jubileju, 80-letnici rojstva, ni retrospektivnega značaja, kot bi ob taki priložnosti pričakovali, saj razstavlja podobe, ki so v veliki večini nastale v zadnjih dveh, treh letih. To kaže na vsaj tri njegove značilnosti: da je kljub častitljivim letom ohranil življenjsko moč, ki bi mu jo lahko zavidali marsikateri desetletja mlajši ljudje in z njo povezano ustvarjalno potenco ter delovno disciplino in trmo, ki so mu omogočili, da nam je predstavil tako obširen opus. Pred nami je več kot 50 tihožitij in krajin, upodobljenih v tipično »gluhodedovski maniri«, če lahko tako rečem, ki ji je Ivan bolj ali manj zvest že desetletja, vendar izpopolnjeni maniri v smislu tehnične dovršenosti, ki jo lahko opazimo v finejših tonskih gradacijah, v kompozicijsko dorečenih podobah in v dodanih barvnih poudarkih, zgoščenih na izbranih površinah, ki tvorijo skupaj s pretežno tonsko zasnovanimi podobami, kvalitativni barvni kontrast in s tem žlahtnejši in polnejši izraz.

Ivanov motivni svet je stalen in mu zvesto sledi in ga upodablja v mnogih različicah. Pa naj gre za njemu zelo ljuba tihožitja cvetlic iz različnih letnih obdobij, s katerimi nas nagovarja in opominja o času, ki nezadržno hiti, in minljivosti vsega, kar je povezano z njim, ali o tihožitjih, ki nam govorijo o sadovih, ki jih je človek znal pridobiti iz narave in jih izkoristiti sebi v prid, ki so mu razveseljevali in mu še razveseljujejo marsikatero urico življenja in ne nazadnje krajine, žirovski pejzaži, ki nas razveseljujejo s poglobljenim izrazom.

Njegovo slikarstvo se gleduje po holandskem slikarstvu 18. stoletja in še bolj po meščanskem slikarstvu 19. stoletja. Noče biti na silo drugačen, modernejši, noče zapustiti tega nekoliko odmaknjenelega sveta romantičnosti in meščanske zgajenosti, noče se soočiti z modernejšimi pristopi, čeprav mu je tudi moderna umetnost poznana in ceni mnoge velike tuje in domače sodobne umetnike. Hote ostaja v tem odmaknjemem, hermetičnem svetu preteklosti, ki motivno, kompozicijsko in slikarsko »diha« iz njegovih podob in zdi se nam, da so njegove podobe zatočišča nepokvarjenosti, nostalgичne zasanjanosti in umikanje pred nasilno in vsiljivo

sodobnostjo, ki, če to hočemo ali ne, vdira v nas in ruši naš duševni mir in ogroža naš notranji habitat.

Ta drža, poznana tudi pri nekaterih drugih slikarjih samorastnikih, daje kljub vsemu slutiti, da današnji svet ni zgolj potrošniško usmerjen, hladen, brez čustev in digitaliziran, ampak v njem najdejo prostor in s tem pogoje za sobivanje tudi čustva in iz njih razširjajoče misli, ki porajajo nemerljivo in sodobnih kanonov osvobojeno razmišljanje in ustvarjanje, katerega sled namena in pomena je mogoče globlja kot marsikatero, z vso kvaziznanstveno navlako obloženo razmišljanje in udejanjanje in iz tega postulata izvirajoča umetniška dejanja, ki jih nihče ne razume in ne gleda.

Ivan Gluhodedov se torej predstavlja kot slikar, ki z romantičnim odnosom do sveta in preprostim in čistim razmišljanjem ter z zavidljivim znanjem in slikarsko tehniko, ustvarja podobe, ki nas nagovarjajo z istim jezikom in v nas vzbujajo taista romantična vzdušja in čustva.

Samo želimo lahko, da bo še dolgo ohranil vitalnost in željo po ustvarjanju in da se bomo lahko že v bližnji prihodnosti zopet srečali z Ivanom v galeriji na podobni predstavitvi kot ob njegovi 80-letnici.

(To je besedilo nagovora, ki ga je imel avtor ob odprtju razstave slikarja Ivana Gluhodedova. Ta je 23. avgusta 2005 dopolnil 80 let, razstavo smo odprli v Galeriji Svobode Žiri v petek, 14. oktobra.)

Metka Debeljak

ŽIROVSKI GLEDALIŠKI ABONMA V SEZONI 2004–2005

Spoštovani ljubitelji Talije! Pozdrav vsem in zahvala obenem, saj ste spet dokazali, da je potrebno človeku v življenju še kaj, da v času trdega kapitalizma, dirke s časom in podražitev doseže zadovoljstvo. Pri tem mu pomaga tudi tista višja stopnica v življenju, ki ji pravimo umetnost. Ko se človek preda užitkom, rezultatom umetnosti, pa naj bo to slika, knjiga ali odrsko delo, pozabi, da mu je težko, da je pot trda, in spozna, da potrebuje v življenju trenutke zase.

V vrtiljaku letošnjega gledališkega abonmaja na žirovskem odru smo se vozili z umetniki, ki so nam znani. Polepšali so nam večere, iz njihovih izjav pa smo vedno znova dobili potrditev, da so gledalci v Žireh prijetna publika, in to je dodatni polet za vsakega igralca posebej. Na področju kulturno-umetniške dejavnosti poskušamo ustreči čim večjemu krogu njenih odjemalcev in upamo, da smo pri izbiri imeli srečno roko in ponudili delček tistega, kar ste želeli ter tako uživali v udejanjeni besedi igralcev na žirovskem odru.

V oktobru 2004 so za uvod nastopili igralci Prešernovega gledališča iz Kranja s predstavo Marka Kuralta *Nekaj dragega ali popolnoma neuporabnega* v režiji Jaše Jamnika. To je duhovita situacijska komedija hitrih dramaturško načrtovanih obratov in tudi ta govori o večni temi – erotiki. Ko smo že prepričani, da smo na koncu, nas čaka še eno presenečenje. V predstavi so nas navduševali Tine Oman, Darja Reichman, Rok Vihar, Pavle Rakovec in drugi.

V novembru smo gostili Špas teater s predstavo *Funny Money* v režiji Vinka Möderndorferja in odlični igri Janeza Hočvarja – Rifleta. Ta predstava nas je dodobra ogrela in skupni imenovalec te predstave je: iznajdljivost reši težave. Gledalci pa so svoje navdušenje kazali s salvami smeha in dolgotrajnim aplavzom. Tretja predstava gledališkega abonmaja je bila 5. februarja 2005. V razprodani dvorani smo uživali v monokomediji Roba Beckerja *Jamski človek*. Besedilo, nastalo na podlagi avtorjevih študij, spretno ironizira odnose med spoloma, ki se trudita ljubiti in biti ljubljena, si ustvariti dom in družino. Avtor jima na duhovit način pomaga razumeti, zakaj prihaja do konfliktov. Že v jamskih časih naj bi med njima zazijal prepad, ki je pogojeval nastanek dveh popolnoma različnih kultur. Ta unikatni izdelek, ki s svojo sproščenostjo prevzame vsakogar, se lahko pohvali z Guinnessovim rekordom za največkrat odigrano monokomedijo na Broadwayu. Tudi v Sloveniji je doživela več kot 160 ponovitev, ogledalo pa si jo je že več kot 30000 gledalcev. V predstavi, ki jo je režirala Nataša Barbara Gračner, nas navdušuje Uroš Furst.

Zadnja predstava gledališkega abonmaja v sezoni 2004–2005 je bila 11. marca v izvedbi Slovenskega ljudskega gledališča Celje. Žirovski publiki so se predstavili z Möderndorfejevo »rustikalno kriminalko« *Na kmetih*. Komičnost te predstave izhaja iz situacijskih zapletov, ki se na koncu razpletejo v popolnoma logičen absurd spopada s streljanjem. Avtorju uspe skozi komiko ošvrkniti vse karakterno sodelujoče like, jim dodati enkratne lastnosti, po drugi strani pa so nastopajoči liki dovolj tipizirani, da lahko avtor predstavi pomanjkljivost vseh skupin. Predstava je bila z navdušenjem sprejeta in zadovoljni obrazi gledalcev so odhajali v noč. Z zadnjo predstavo smo se z našim vrtiljakom pripeljali do konca, zagnili oder in ugasnili luči pete sezone gledališkega abonmaja v Žireh in upamo, da bo šesta prav tako uspešna. Na ponovno snidenje in uživanje ob izvedbi odrskih del in vsaj kančku časa, ko človek pozabi na težave in siv vsakdanjik, se vam v imenu skupine za pripravo predstav v Žireh najlepše zahvaljujem.

AVTORJI TEGA ZVEZKA

MILKA BOKAL, profesorica slovenščine, raziskovalka leksikologinja v Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani, doma z Dobračeve, živi v Srednji vasi pri Polhovem Gradcu

METKA DEBELJAK, profesorica razrednega pouka, pomočnica ravnateljice Osnovne šole Poljane nad Škofjo Loko, občinska svetnica in predsednica komisije za kulturo Občine Žiri, živi v Žireh

IVAN GLUHODEDOV, slikar samouk, upokojenec, živi v Žireh.

RADO JAN, gimnazijski profesor in ravnatelj v pokoju, živi v Žireh

VLADKA JAN, lektorica, gimnazijska profesorica in ravnateljica v pokoju, živi v Žireh

JOŽI KACIN, urednica časopisa Delo-življenje, glasila Alpine Žiri, živi v Žireh

FRANC KOPAČ, pesnik, strojni delovodja in tehnolog v firmi Kladivar Žiri, živi v Žireh

STANE KOSMAČ, akademski slikar, učitelj na Osnovni šoli Žiri, živi v Žireh

DR. FRANC KRIŽNAR, muzikolog in glasbeni kritik, urednik in novinar na Radiu Slovenija (Program Ars), živi v Retečah pri Škofji Loki

ANICA KUMER, lektorica, učiteljica slovenščine na Osnovni šoli Ivan Tavčar v Gorenji vasi, živi v Žireh

PETRA LIKAR, pisateljica, živi na Selu pri Žireh

POLONA MLAKAR BALDASIN, fotografinja, diplomantka Šole uporabnih umetnosti Famul Stuart v Ljubljani, živi v Žireh

MIHA NAGLIČ, esejist in novinar, urednik in kulturni delavec, doma na Žirovskem

MATEVŽ PEČELIN, strojni ključavničar, delavec in ljubiteljski pisatelj, zaposlen v Kladivarju Žiri, živi v Žireh

FRANC TEMELJ, fotograf, elektrotehnik, zaposlen v raziskovalni enoti delniške družbe Kladivar Žiri, živi na Dobračevi

OLGA VONČINA, ekonomistka, svetovalka za proračun in družbene dejavnosti v upravi Občine Žiri, doma na Žirovskem

Mag. VIKTOR ŽAKELJ, slovenski politik in ekonomist, upokojenec, predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, svetnik Občine Žiri, živi v Žireh in Ljubljani

KAZALO

UVODNIK

- 3 Miha Naglič: Sto let Sokola, pol stoletja Svobode in četrto stoletje Žirovskega občasnika

VELIKI INTERVJU: PROFESOR RADO JAN, OB NJEGOVI 80-LETNICI

- 7 Miha Naglič: Otroke imajo ljudje, ki verjamejo v prihodnost

STO LET ČEBELARSKEGA DRUŠTVA ŽIRI

- 33 Franc Temelj: Čebelnjaki članov Čebelarkega društva Žiri

LEPOSLOVJE

- 40 Franc Kopač: Ostružki
45 Petra Likar: Bančni rop
59 Matevž Pečelin: Skrivači
71 Jože Kogovšek: Srečanje s strahovi

SLIKAR IVAN GLUHODEDOV

- 73 Ob 80-letnici

ODMEVI, OCENE, PREDSTAVITVE

- 81 Viktor Žakelj: Mariji Stanonik, prvi častni občanki Žirov
83 Franc Križnar: Čez sto let žirovskega zborovskega petja
86 Franc Križnar: Internacionalizacija Jobstove (orgelske) glasbe
88 Olga Vončina: Pa na vas, k svoji ljub'ci v vas!
90 Milka Bokal: Vse bom popisala, to si zaslužiš, moja ljuba mama
92 Stane Kosmač: Slike, grafike in stripi Ajde Erznožnik
94 Stane Kosmač: Slike Ivana Gluhodedova
95 Metka Debeljak: Žirovski gledališki abonma v sezoni 2004–2005

ŽIROVSKI OBČASNIK (1980–)

Zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem, letnik XXVI (2005), zvezek 27, številka 35

Ustanovitelja

DPD Svoboda Žiri (Literarna sekcija) in Muzejsko društvo Žiri

Zbornik izhaja občasno, najmanj enkrat letno, ob stalni denarni podpori Občine Žiri in nekaterih podjetij.

Glavni in stalni pokrovitelji

Občina Žiri, Alpina, d. d., Etiketa tiskarna d. d., Kladivar Žiri d. d., M Sora Kmetijsko gozdarska zadruga, z. o. o., vse v Žireh

Predsednik uredniškega sveta

akademik dr. Zdravko Mlinar

Uredniški odbor

Stane Kosmač, Miha Naglič, Nace Naglič, Tončka Stanonik, Franc Temelj

Glavni in odgovorni urednik

Miha Naglič

Oblikovalec

Stane Kosmač

Lektorici

Vladka Jan, Anica Kumer

Stalni sodelavci – uredniški svet

Milka Bokal, Ivan Cankar, Metka Debeljak, Tone Eniko, dr. Pavel Gantar, Lojze Gostiša, dr. Spomenka Hribar, Rado Jan, Joži Kacin, Igor Kavčič, Vladimir Kavčič, Franc Kopač, Vlasto Kopač, dr. Franc Križnar, Tomaž Kržišnik, Petra Likar, Matjaž Mazzini, Milena Miklavčič, Andrej Mlakar, Anton Mlakar, Barbara Mlakar, Polona Mlakar Baldasin, dr. Anton Mlinar, mag. Branko Mlinar, dr. Zdravko Mlinar, Peter Naglič, Matevž Pečelin, Janez Pelko, Jože Peternelj, Nejko Podobnik, Beta Poljanšek Koman, dr. Tadeja Primožič, Janez Ramoveš, Izidor Rejc, Ivan Reven, dr. Marija Stanonik, Tomaž Štefe, Olga Vončina, Alfonz Zajec, Anton Žakelj (Cleveland), Anton Žakelj (Žiri), mag. Viktor Žakelj

Nekdanji stalni sodelavci

Karel Bernik (1912–93), Marijan Dolenc (1930–81), Janko Majnik (1918–2000), Konrad Peternelj Slovenec (1936–2000), Slobodan Poljanšek (1944–2003), dr. Ivan Sedej (1934–97), Vladimir Simončič Vlastja (1911–2000)

Naslov uredništva
Žirovski občasnik
SI – 4226 Žiri, p. p. 51
E-pošta: miha.naglic@siol.net

Naslov pooblaščenega izdajatelja in založnika
Pegaz International, d. o. o. Ljubljana
Aljaževa ulica 10, 1000 Ljubljana
E-pošta: pegaz.int@siol.net

Cena tega kompleta
3900 SIT

Naklada
500 izvodov

Elektronski prelom
Pegaz CDT, d. o. o., Ljubljana

Tisk
Tiskarna Littera Picta, d. o. o., Ljubljana

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji sami. Rokopisov ne vračamo. Redakcija tega zvezka sklenjena novembra 2005.

ISSN 0351-5966

ŽIROVSKI OBČASNIK JE VEČ KOT ČASNIK – JE CELA KNJIGA!

OBČINA ŽIRI

OBČINA ŽIRI PODELJUJE NAZIV ČASTNA OBČANKA

DR. MARJI STANONIK

ZA PREGLEDANJE NARODOPISNE, DRUŽABNE IN
KULTURNE PRETEKLOSTI ŽIROV

Žiri 26.04.2005

Župan Bojan Starman

OBČINA ŽIRI

Loška cesta 1, 4226 Žiri
Tel. 04 50 50 700, fax: 04 51 05 444
E-pošta: obcina.ziri@siol.net
Spletna stran: www.ziri.si

Osnovni podatki o občini:

površina 49 km², 4979 občanov, 2422 moških in 2557 žensk, 18 naselij,
45 ulic, 1094 hišnih števil, okoli 1350 gospodinjstev

Župan

BOJAN STARMAN

Občinski svetniki

ANTON BEOVIČ, METKA DEBELJAK, PETER DOLENC, URŠKA ENIKO, FRANC
KAVČIČ, MARTIN KOPAČ, ZORKO KOPAČ, JANKO KOSMAČ, ADOLF KRIŽNAR,
MARKO MRLAK, MILAN OBLAK, VLADIMIR OBLAK, ŠTEFAN PETROVČIČ, VIKTOR
ŽAKELJ, VLADIMIR ŽAKELJ

ZAVAROVALNICA TRIGLAV, D.D. OBMOČNA ENOTA KRANJ

4000 Kranj, Bleiweisova cesta 20
tel.: 04/206 90 00, fax: 04/206 91 92

POSLOVNA ENOTA JESENICE

C. Maršala Tita 16/I, tel.: 04/581 05 00

Predstavništvo Škofja Loka

Kidričeva cesta 1, tel.: 04/515 52 90

Predstavništvo Radovljica

Predstavništvo Tržič

Predstavništvo Bohinjska Bistrica

Predstavništvo Kranjska Gora

triglav

Meni je prav

alpina®

HIDRAVLIČNE SESTAVINE ZA INDUSTRIJSKO IN MOBILNO HIDRAVLIKO

- * protipovratni, potni, tlačni in tokovni ventili
- * tlačna stikala
- * priključne plošče, bloki in elementi veriženja
- * posebne sestavine

HIDRAVLIČNI SISTEMI

- * projektiranje
- * proizvodnja
- * montaža, zagon

KLADIVAR®

STORITVE

- * storitve pred in po prodaji lastnega blaga
- * inženiring na licu mesta kjer bo ali je izdelek vgrajen
- * 24 urna dosegljivost storitev
- * vzdrževanje hidravličnih sistemov in fluidov

KLADIVAR Žiri,

tovarna elementov za fluidno tehniko, d.d.

Industrijska ulica 2

SI - 4226 ŽIRI

SLOVENIJA

tel.: 04 5159 100 / fax: 04 5192 234

E-mail: info@kladivar.si

PROGRAM ZASTOPSTEV

Parker

- * hidravlične sestavine - ventili, črpalke, motorji
- * filtriranje in filtri
- * merilniki in merilni sistemi

- * priključki in cevovodi
- * hidravlični akumulatorji
- * ventili - patronski
- * orbitalni motorji
- * izmenjevalniki toplote
- * indikatorji in merilniki
- * ročne črpalke
- * prirobnice
- * sklopke
- * rezervoarji

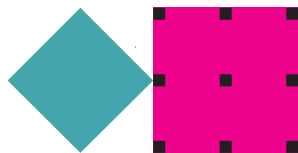

OBMOČNA OBRTNA
ZBORNICA ŠKOFJA LOKA

DEJAVNOST OBMOČNE OBRTNE ZBORNICE ŠKOFJA LOKA

Zbornica zastopa interese svojih članov, skrbi za njihov ugled in opravlja predvsem naslednje naloge in opravila:

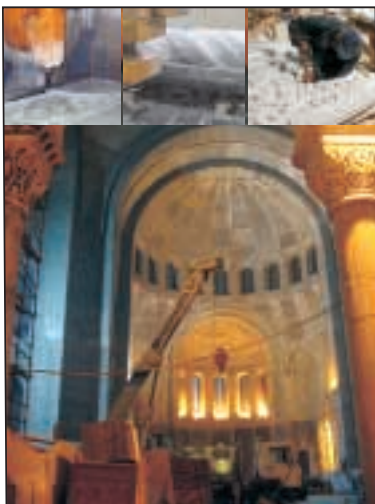
- Oblikuje pobude, pripombe in zahteve za izboljšanje pogojev razvoja obrti in podjetništva;
- Organizira izobraževanja in s sofinanciranjem spodbuja različne oblike izobraževanj in usposabljanj svojih članov;
- Informira člane o novostih na zakonodajnem področju in drugih aktualnih zadevah za podjetništvo in v ta namen izdaja mesečna obvestila ter interno glasilo Loška obrt;
- Skrbi za promocijo članov, organizira skupne predstavitve proizvodov in storitev na sejmih ter sofinancira stroške individualnega razstavljanja na specializiranih sejmih doma in v tujini;
- Opravlja splošno strokovno svetovanje in nudi strokovno pomoč članom;
- Zastopa interese delodajalcev in sodeluje z združenji delodajalcev;
- Izvaja javna pooblastila (obrti register, vstopna točka e-VEM, poklicno izobraževanje);
- V okviru zbornice aktivno deluje 14 sekcij;
- Aktivno sodeluje z občinami in drugimi organizacijami;
- Skrbi za druženje članov in v ta namen organizira kulturne, športne in druge prireditve;
- Opravlja druge naloge, ki so v interesu članov in opredeljene v statutu ter letnem programu dela.

MARMOR HOTAVLJE, d.d.

DRUŽBA ZA OBDELAVO KAMNA

S 55 letno tradicijo pridobivanja, obdelave in vgradnje naravnih kamnov smo po tehnologiji, znanju in izkušnjah med vodilnimi evropskimi podjetji. Z naravnim kamnom opremljamo najbolj luksuzne jahte in ladje, fasade in interiere hotelov, poslovnih, upravnih, sakralnih in stanovanjskih zgradb. Naše delo so tlakovane urbane površine in najzahtevnejši kamnoseški izdelki pri prenovi arhitekturne dediščine.

Sv. Sava, Beograd

luksuzna ladja

trg v Idriji

iz modela v kamen

ZAHTEVNOST JE NAŠ IZZIV.

MARMOR HOTAVLJE, d.d. DRUŽBA ZA OBDELAVO KAMNA, Hotavlje 40, Gorenja vas, tel. 04 50 70 044, fax. 04 51 81 640

Predstavite se
z uverturami!
Različne ob različnem
času, drugačne za
drugačne!

GPGWMJ – Izkaži se s predigro

Osnovno uverturo nastavite
z SMS zahtevo: ključno
besedo in kodo izbrane
uverture pošljite na številko
1919 (primer: U GPGWMJ ali
UVERTURA GPGWMJ) ali pa
pokličite številko Mobitelove
zabavne postaje – 183 777
in sledite navodilom.

Uvertura: izkaži se s predigro!

Uporabniki Mobitel GSM/UMTS, nastavite tistim, ki vas kličejo na mobilca, zvočne efekte ali glasbo iz nabora storitve Uvertura. Odslej se lahko ob različnih urah v dnevu (časovna uvertura) ali različnim klicalcem (uverture skupin) predstavljate različno.

Za več možnosti (nabor uvertur in pripadajočih kod, **nastavitev časovne uverture** in **uverture skupin**) vabljeni na **mobilni portal Planet/Krneki/Uvertura** ali na **spletni portal www.planet.si**, zavihkek Krneki.

Nastavitev/izbor posamezne uverture stane 300 SIT in velja za obdobje 30 dni. Nastavitev »samo zvonjenje« je brezplačna. Brez preklica ali spremembe uverture se obdobje uporabe nastavljenе uverture samodejno podaljša za nadaljnjih 30 dni, kar znaša prav tako 300 SIT. Izbor uvertur/e lahko spreminjate večkrat in kadarkoli. Vsaka nastavitev stane 300 SIT in je veljavna 30 dni. Če nastavitev ne boste spremenili, boste pred iztekom obdobja (29. dan) prejeli SMS opomnik, ki vas bo spomnil na možnost podaljšanja, novega izbora ali preklica.

Informacije:

naročniki Mobitel GSM/UMTS: **031/041/051 700 700**, Mobiuporabniki: **031/041/051 121**, ostali: **080 70 70**.

ŽIVLJENJE NISO LE BESEDE

WWW.MOBITEL.SI

M SORA

okno je več kot pogled

